

illustrer son étatisation, loin de la croire incompatible avec l'esprit et les devoirs de l'état monastique.

Il y a dans le 52e chapitre de l'édition de Souchet un passage qui a donné la torture à ce critique, et que les Bollandistes ont en vain essayé d'éclaircir en le corrigeant (2). Parlant de la célébrité de son héros, l'auteur dit : *Unde factum est ut non solum Gallicanæ regionis partes proximas impleverit (illius fama), verum etiam Burgundionum, Alanorum, Aquitanorumque ultimos fines pertransierit.* Souchet, dans une note sur ce mot *Alanorum*, disserte fort au long sans rien expliquer. Les Bollandistes, avouant que la leçon de Souchet est conforme à tous les manuscrits, prétendent qu'on doit substituer *Catatanorum* ou *Alamannorum* au terme *Alanorum*, sur la supposition qu'il n'est plus parlé des Alains dans les Gaules depuis qu'ils eurent passé en Espagne, et de là en Afrique, c'est-à-dire vers les commencements du ve siècle. Mais il y a preuve dans la Vie de saint Germain d'Auxerre par Constance, et dans la Chronique de Prosper, qu'après l'émigration de ce peuple, il en était resté une colonie dans la partie méridionale des Gaules ; et rien ne prouve qu'ils se soient confondus avec les Francs avant le xiie siècle.

(2) Liron. *Sing. hist.* t. I, p. 45-46.

VITA BEATI BERNARDI

FUNDATORIS CONGREGATIONIS DE TIRONIO IN GALLIA

AUCTORE GAUFRIDO GROSSO.

(Acta sanctorum Bolland., Aprilis t. II, die 14. pag. 220, ex pluribus mss. et editione Soucheti.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

§ I. Tironium caput novæ congregationis in Ordine Benedictino Vita B. Bernardi scripta.

1. Monasticus status, qui præ cæteris in Ecclesia Dei semper floruit, eximia religione ac sanctitate, suam qua fundatorem qua restauratorem præcipuum in Occidente nostro agnoscit sanctissimum patriarcham Benedictum, cujus Acta illustravimus 21 Martii, quo die ex hac vita migravit anno 542. Hic enim cum scripsisset *monachorum Regulam*, laudatam a S. Gregorio Magno, ut *discretionem præcipuam et sermonem luculentum*, non tantum propagata illa est per omnes Europæ provincias, innumeris monasteriis, per discipulos et successores ejus, sæculorum paucorum decursu fundatis ; sed etiam in omnia diversæ a Benedictina institutionis cœnobia paulatim suscepta est. Succreverunt deinde, velut ex radice fecundissima, hujus instituti congregationes variae, communis Regulæ observantiam sub propriis cuique ordinationibus, ad disciplinæ vigorem vel restaurandum vel stabilendum, conceptis, profitentes. Harum antiquissima et sanctorum virorum proventu felicissima fuit Cluniacensis circa annum 910 in Galliis a B. Bernone cœpta, uti ad hujus Vitam 13 Januarii deduximus. Similis congregatio potest censi Cavensis in Italia, quam S. Alferius, cujus vitam illustravimus 12 Aprilis, sub finem sæculi x fundavit, mortuus anno 1050. Subjecta huic monasteria numerantur trecenta ac triginta in Italia ac Sicilia. Eodem tempore S. Geraldus in Aquitania prope Burdegalam, condidit monasterium Silvæ Majoris, eo successu ut *ecclesiola quam invenit vetustate confractam, facta sit secunda in sobole : ita quod in Hispania et in multis partibus Galliarum ipsam tanquam matrem suam suscitata ex ea filialis devotio reveretur*, ut scribit Christianus monachus Silvæ Majoris, in ea quam ad 5 Aprilis secundo loco dedimus Vita ; scripta sub exitum sæculi xii num. 15. Omnium ejusmodi filiarum nec non cœnobiorum aggregatorum, catalogus in ejusdem monasterii archivio etiamnum invenitur, et nobis benevole submittebatur, sed promptas religiosorum suorum manus novus prior cohibuit, ignarus non nisi ad sui monasterii majorem laudem talia desiderari : unde hoc solum dicere possumus, etiam hodie plures quam triginta prioratus subjectionem antiquam retinere. Non absimilis fuit nova congregatio, a B. Bernardo Tironii in diocesi Carnotensi sub initium undecimi sæculi inchoata, cui infra in Vita, num. 52, dicuntur subsuisse *centum cellæ*, sive ea fuerint abbatiae sive præposituræ, idque cum ejus Acta aliquot post obitum annis conscriberentur. Joannes Iperius in Chronico Bertiniano capitulo 40, parte iii, agit de fundatione plurium religionum sub novo ritu et habitu, et inter illas recenset de *Tirone sub Regula S. Benedicti cui habitum grisii coloris fuisse traditur in Monastico Anglicano pag. 704, ubi agitur de Furnesiensi monasterio. De situ monasterii Tironiensis in comitatu Perchensi agimus ad Vitam ipsius B. Bernardi, potissimum cap. 12.*

2. Conscripsit eam Gaufridus Grossus, qui sub ipso monachus Tironii vixerat, et in prologo asserit, se *veraci stylo ea quæ vidit vel fidelium hominum relatione didicit, litteris commendata successoribus transmississe.* Ita num. 88 cum B. Bernardus esset Carnoti, et cognovisset Gervasium monachum maligno spiritu agitatam, in infirmorum cella teneri obligatum, addit, *idecirco eum tam celeriter remeasse, nobis, qui illum conveneramus, intimavit.* Eodem modo num. 94 testatur se vidisse quæ narrat ; sed vel maxime eorum, quæ capite 12 et 13 de ejus morbo, adhortationibus ad suos, extremis sacramentis susceptis, pio obitu, et exsequiis scribit, se oculatum testem profitetur. Præterea ex ipso B. Bernardo plurima quæ hic olim gesserat, videtur intellexisse. Ita num 27, cum describeret vitam ejus solitariam in insula Causeo, addit : *Quibus vero alimentis vitam suam sustentaret, nobis id ab eo requirentibus indicare recusabat, suarum virtutum artificiosus dissimulator.* Potuit interim multa discere ex Christiano monacho, qui eum cum Petro de Stellis ex dicta insula reduxit : quem num. 36 ait, cum Vitam hanc scriberet, *adhuc superfuisse miræ sim-*

plicitatis et innocentiae virum. Demum auctor suam sinceritatem num. 110 ita indicat: *Testor Jesum, cui ille servivit, cui et ego servire cupio, me in utramque partem nihil fingere, sed quasi Christianum de Christiano, quæ sunt vera proferre. Et sub finem sequentis numeri: Testor, inquit, ipsam Veritatem ac sanctos ejus angelos, ipsum quoque angelum, qui custos fuit et comes admirabilis viri, me nihil in gratiam illius dicere more laudantium; sed quidquid dicturus sum pro testimonio dicere, et minus esse ejus meritis, quem totus prædicat orbis.*

5. Vitæ hujus duplex exemplar ms. nacti fuimus, alterum submitit nobis Rothomago Guillelmus Thiersault, alterum Divione Petrus Franciscus Chiffletius, uterque societatis nostræ sacerdos; et propter varia sanctorum Acta submissa de hoc opere bene meritus. Adnotaverat Chiffletius, illud suum exemplar descriptum fuisse *ex veteri membranaceo codice ms. Sanctissimæ Trinitatis de Tironio*. Eandem Vitam typis Parisiensibus vulgavit et suis observationibus illustravit Joannes Baptista Souchetus, sacræ theologiæ doctor et Carnotensis canonicus, *florente auctoris delectatus stylo, et pro sæculi iniquitate, seu potius barbarie, terso satis et nitido, uti scribit in dedicatione ad Henricum Borbonium, Metensium episcopum S. Germani a Pratis et SS. Trinitatis de Tironio abbatem*. Plura addit in præfatione ad lectorem. *Quod ad auctorem Vitæ, inquit, spectat, commendatione haud indiget, sufficit ipse sibi. Vitam legi, perlegi, non libenter solum, sed avide quidem, tanto oblectamento, ut statim me descriptionis elegantia ceperit, et ne ea carerem, describendam commiserim. Animum certe mordebat, illius auctorem, pro sæculi inscitia, eruditione perpolutum nec contemnendum (ut qui tanta ingenii ubertate opus suum prosa et versu texuerat, argutarum documentis sententiarum consperserat, nec non historicis descriptionibus illustrarat) in obscuro hæere ac situ perire*. Communicarat Soucheto Vitæ hujus apographum, cum verni jejunii conciones sacras in Carnotensi primaria basilica haberet, Jacobus Dinetus societatis Jesu egregius concionator, qui etiam fuit collegii Claramontani Parisiis rector et Franciæ provincialis, et de studiis nostris, diversa sanctorum Acta transmittendo bene mereri conatus; in quo etiam ei similis fuit Andreas Duchesnius, qui alterum concessit Soucheto exemplar hujus Vitæ, ex codice Papii Massoni descriptum. Tertium codicem reperit Tironii membranaceum ms. ob antiquitatem nervis dissolutum et sibi vix coherentem: ex quo scilicet habuimus apographum a Chiffletio transmissum, in quo hinc inde nonnulla desunt. Quartum denique accepit concessum a Guillelmo Laisneo priore Mondavillano.

4. Postremum hæc pro cæteris omnibus apographis genuinum Gaufridi fetum esse non addubitat Souchetus: maxime quia ex primogenio exemplari, Joannis a Carnoto abbatis Tironensis diligentia et sedulitate descripto, reliqua desumpta arbitratur, idque putat ex libri calce apparere. Sub finem quoque nostri apographi, a Thiersautio transmissi, ista habentur: *Hæc a me Philippo Bernyer presbytero ecclesiæ S. Albini in Campo rotundo, in Percheto scripta sunt, anno Jubilæi 1600, quo etiam anno primitias obtuli. Exemplar hujus voluminis tribuit mihi prior de Huis et superior domus Sanctissimæ Trinitatis de Tironio, scriptum in veteri membrana: in cujus fine hæc litteris rubeis scripta sunt.*

J. Carnotensis, Pater Ecclesiæ Tironensis.

Me fecit scribi, gloria lausque sibi.

Joannes Pignore de Valleca me scripsit. Fuit autem dictus Joannes de Carnoto abbas xv, electus anno 1290, fato functus anno 1297, ut tradit Souchetus in catalogo abbatum Tironensium, cum Vita B. Bernardi edito. Post dictum catalogum adjungit Souchetus beneficia tam regularia quam sæcularia, a monasterio SS. Trinitatis de Tironio dependentia, et sunt xi aut xii abbatia, prioratus XLVII aut XLVIII, ecclesiæ parochiales xxxii; et post numerum seu caput 42 numerat abbatias seu prioratus LVIII, a Saviniacensi abbatia dependentes, et a B. Vitali subjectos Tironensis abbatia. Singulorum nomina et situm describit Souchetus: qui in dicta præfatione scribit *se juvandæ lectoris memoriæ numeros addidisse et capita nullo legentis auxilii libri præjudicio*. Nos aliter et more nostro distinximus capita: atque sub singulis proprias dedimus adnotationes, omissis longioribus observationibus Soucheti, ad quas, utpote valde eruditas et concinnas, lectorem remittimus. Adjunximus etiam claritatis causa usitatam nobis synopsis marginalem, ab eodem neglectam.

§ II. Tempus vitæ et mortis B. Bernardi, nomen fastis ascriptum; titulus sancti et beati tributus.

5. Dicitur B. Bernardus cum moreretur, fuisse *fracto, senili, et debilitato corpusculo*, et habuisse *membra annositate confracta*; ideoque censemur anno ætatis septuaginta complevisse. Natus ergo esset circa annum 1046, qui cum *ad vigesimum fere annum ætatis suæ amplexus esset disciplinas*; ad vitam sanctiorem cœpit aspirare; et in Aquitanam profectus, in cœnobio S. Cypriani factus est monachus, circa annum 1066. Cum autem *per decem, aut eo amplius annos in claustro S. Cypriani vixisset*, factus prior in monasterio S. Savini, usque *ad annum 1096*, quando abbate in terra sancta mortuo, ne in abbatem eligeretur, fugit in eremum; inde *post triennium* in insulam Causeum, ex qua reductus primo in eremum, deinde in monasterium S. Cypriani, creatus est anno 1100 abbas, et postea anno 1110 interfuit concilio Pictaviensi, deinde bis Romam profectus est, tum relicta abbatia secessit, et post varias circuitiones construxit monasterium Tironiense, impetrata bulla donationis *III Nonas Februarii anno 1115*; sed quod tunc apud Francos anni a Paschate inciperent, secundum hoc solum numerandus est annus 1112.

6. Florebat tunc Ivo episcopus Carnotensis, de cujus obitu anno infra agemus: in hujus locum cum Gaufridus esset *inthronizatus, et seditio inter clericatum et comitem versaretur, convenit abbas Bernardus, bonorum omnium memoria dignus, cujus laus usque hodie per omnes Galliæ Ecclesias*. Uti leguntur 25 Februarii in Vita secunda B. Roberti de Arbrissello num. 15. De obitu Roberti et Bernardi in Chronico S. Maxentii, vulgo Malleacensi dicto, apud Philippam Labbe ista leguntur: *Anno millesimo centesimo decimo sexto, obiit Robertus de Arbrissello, fundator Fontis Evrandi, sexto Kalendas Martii. Eodem anno obiit Bernardus fundator cœnobii Tironis, quod est in Pertico, septimo Kalendas Maii*. Verum auctorem dicti Chronici non satis in annis subducendis accuratum fuisse, demonstramus infra cap. 3, littera A, notamusque non solum ad annos quinque, sed forsitan ad octo aut novem aberrasse: ut mirum non foret si hoc in loco error unius alteriusve anni irrepsisset. Ac primo Robertum de Arbrissello, ostendimus ad ejus Vitam dicto 15 Februarii, non obiisse *sexto Kalendas Martii*, sed *quinto*, idque anno 1117, qui annus tunc ob initium anni a Paschate ut dixi apud Francos solitum inchoari, potuit dici 1116. Quidni ergo ad eundem annum 1117 referatur obitus B. Bernardi, cum videatur ipse modus loquendi quo Chronici auctor usus, insinuare, eum intra eundem annum post B. Robertum e vivis excessisse.

7. Multum hic solliciti fuimus, ut ex obitu Ivonis episcopi Carnotensis lucem aliquam acciperemus: sed novas reperimus tenebras, aliunde illustrandas. Nam primo supplementum Chronici Sigiberti, quod a Laurentio de la Barre in Historia Christiana veterum Patrum sub nomine Roberti de Monte editum est,

obitum Ivonis et successionem Gaufridi in sede Carnotensi refert ad annum 1114. Contra in supplemento germano dicti Roberti de Monte, quod Lucas Acherius cum operibus Guiberti abbatis B. Mariæ de Novigento vulgavit, præclara epitome Vita Ivonis habetur, et mortuus dicitur anno 1117 : ad quem etiam annum, *diem extremum clausisse Ivonem*; tradit Matthæus Parisius in Henrico I rege Angliæ. Alii scriptores arripiunt unum ex annis intermediis, scilicet 1115 aut 1116, et prior habetur in Martyrologio et Kalendario ecclesiarum Carnotensium, posterior profertur ex prisco Kalendario S. Quintini Bellovacensis, in quo ipse Ivo abbas ante suum episcopatum fuerat, et varia moriens dona legavit; mortuus autem fuit 25 Decembris, ita ut postea potuerint adfuisse successori Gaufrido tam Robertus quam Bernardus, et tamen obiisse uterque anno 1117.

8. Celebratum fuit eo anno Pascha 25 Martii, cyclo lunæ xvi, solis vi, littera Dominicali H et cum infra in Vita num. 105 dicatur B. Bernardus *undecimo Resurrectionis Christi die* in ultimum morbum incidisse, id contigisset die quinto Aprilis. Num. 112 indicatur *quinto incommodi die* extremis sacramentis munitus, decimo scilicet ejusdem mensis Aprilis. Deinde, ut num. 117 refertur, *biduo antequam cœlicas sedes adiret*, ad se e turre castri Novigenti evocavit quamdam matronam cum sua filia, isti inter dealbatos monachos apparens; quæ subsequendi die ambæ venerunt. Nocte sequenti, ut dicitur num. 119, *imperavit fratribus, qui sibi sumulabantur, uti fessos artus dormiendo relevarent*, quando ipse a monachis ibidem sancta mortuus fuit visitatus. Sequenti et ultimo die, cum omnes ad se vocatos piis monitis instruxisset, et osculatus fuisset, oculos inter dolores clausit, et spiritum Deo reddidit, uti num. 60 et sequente legitur. Potuit is fuisse dies 14 Aprilis, scilicet xviii *Kalendas Maii*, pro quo facili errore dies vii *Kalendas Maii*, in supra indicato et sæpius mendoso Chronico S. Maxentii, est excusum: cui tamen consentit ms. Kalendarium Ecclesiæ Tironensis: in quo litteris rubris ad diem 25 Aprilis hoc notandum est: *Obitus venerabilis Patris nostri Bernardi primi abbatis Tironensis*. Verum ad diem 14 Aprilis memoratur in Martyrologio Benedictino ab Hugone Menardo his verbis: *In monasterio Tironensi beati Bernardi primi ejusdem loci abbatis, magnæ sanctitatis viri, et dein lib. II Observationum, Vitæ breviarium desumptum ex Gaufrido ejus discipulo traditur; in qua iterum beati titulo honoratur*.

9. Eodem die Andreas Saussaius in Martyrologio Gallicano, hoc de eo elogium habet: *In monasterio Tironensi transitus B. Bernardi, primi ejus loci abbatis, egregiis virtutibus spiritu prophetiæ ac dono miraculorum gloriosi*, Longo etiam encômio, sed ex Menardi observationibus potissimum desumpto, eum celebrat in Menologio Benedictino Bucellinus. Sanmarthani tomo IV Galliæ Christianæ, pag. 865 citato Chronico Malleacensi, asserunt *obiisse xviii Kalendas Maii*, et ista ex veteri *Necrologio Carnotensi* proferunt: *Obiit Bernardus abbas de Tiro, qui ejusdem loci ecclesiam a fundamentis construxit, et multos ibidem monachos sub sanctitatis et religionis norma congregavit*. Alia elogia infra in notis nostris ad Vitam habentur. Gaufridus Grossus in Vita passim utitur titulo *sancti Bernardi*, uti in omnibus mss. et Vita a Soucheto edita videri potest num. 78, 79 et 94, ita etiam passim eum *confessorem et confessorem Christi* appellat, et in prologo innuit diem ejus natalitium celebrari, atque ut tunc Vita prælegeretur, cam a se esse conscriptam: quod factum est post annum 1151, quo Ludovicus Junior est in regem Francorum coronatus; cujus rei num. 97 meminit.

INCIPIIT VITA.

PROLOGUS.

Reverendissimo Patri domino GAUFREDO, ecclesiæ, Dei gratia, Carnotensis episcopo, atque sedis apostolicæ legato, monachorum omnium infimus GAUFREDUS salutem.

1. Vestræ sublimitatis multo melius atque liquidius, beatissime Pater, novit sapientia, quod Gesta sanctorum hominum describere, et ad posteriorum notitiam utilitatis gratia litterarum apicibus collecta transmittere, per Raphaellem archangelum, medicinæ bajulum, satis evidenter admonemur, ad Tobiam dicentem: Regis sacramentum abscondere, bonum est; opera autem Dei revelare et confiteri, honorificum est (*Tob. XII, 7*). Sed et mundi lucerna Hieronymus ad hoc idem exemplo suo nos excitat, qui postquam Vetus ac Novum Testamentum nitido sermone fideliter transtulit, postquam prophetias et

^A Evangelium diligenter exposuit, anachoretarum Vitæ, Malchi videlicet, Pauli, Hilarionis florentissimo stylo depinxit (²); nec non etiam eloquentiæ fontes, ab altis incomprehensibilis sapientiæ Dei montibus emanantes, omnem superficiem terrenorum cordium aridam philosophiæ rore cœlesti irrigantis, Athanasius scilicet Ambrosius, Augustinus, Gregorius, multique alii Ecclesiæ Christi clarissimi doctores (quorum nomina nostris paginis inserere, quia longum est, devitamus) ad consimile laboris studium nos invitant (³): qui post innumera librorum volumina, quæ de sacræ Scripturæ abditissimis rationibus et expositionibus luculentissimo eloquio plenissime sunt ab eis digesta, omnium Christianæ fidei intellectum, contra catholicam doctrinam sese erigentem, inexpugnabilium argumentorum ratioconiis captivantia, non solum martyrum victoriosa tyris per S. Ambrosium 20 et 21 Januarii, S. Marcellini martyris Carthagine et Massyllitanorum martyrum per S. Augustinum 6 et 9 Aprilis. S. Benedicti abbatis Casinensis 21 Martii et aliorum plurimorum per S. Gregorium papam.

(²) Vita S. Pauli primi eremitæ illustrata a nobis est 10 Januarii, et Vita SS. Malchi et Hilarionis dandæ erunt ad diem 21 Octobris.

(³) Ex Actis sanctorum ab his Patribus vulgatis dedimus Vitam S. Antonii Magni per S. Athanasium 17 Januarii, S. Sebastiani et S. Agnetis virg. et mar-

certamina, rosei coloris floribus vernantia; verum etiam confessorum ac virginum floriferos actus et mores, castitatis continentes lilia, suavissimos odores spirantia, floridis narrationibus ediderunt.

2. Sed et canonicæ Scripturæ complexio, ac series veteris instrumenti, sanctorum omnium Novi Testamenti universaliter collectorum nondum propalata vitam, mores, actus, conversationes, labores, sudores certaminum, agonum constantias, victoriarum triumphos, remunerationum triumphales palmas, signis, figuris, umbratiliū rerum narrationibus, ænigmatum obscuritatibus materialium operum stupendis et perplexis descriptionibus designare studuerunt. Mandavit etenim Deus Moysi ut ad exemplar, quod in monte viderat, omnia opera testimonii, in illis conversationis sanctorum formam præfigurans, adeo diligenter consummaret, ut et phialas (faceret), et cyathos, et mensæ labrum, et candelabri calamos, scyphos, sphærasque, et liliorum repansiones, lucernarum emunctoria, cæteraque omnia, quæ prorsus singulatim enumerat Scriptura. Templi quoque Salomonis universa cum mensuris suis tam studiose, non solum ædificia, sed omnia ædificiorum digerit anaglypha, ut neque epistylia columnarum, vel capitella, et capitellorum retiacula, aut rotarum axes radios, canthos et modiolos prætereat. Et etiam ab Ezechiele vergentis ad austrum civitatis ædificium, in spiritu visum, tam subtiliter est descriptum, ut et cælaturas palmarum non præteriret, nec saltem portæ limen immensuratum transiret: quæ cuncta, teste Apostolo, umbræ fuere futurorum (*Hebr. x, 1*).

3. Itaque si divinæ sapientiæ providentia, umbrarum et rerum distinguens tempora, per homines illius ætatis, quos ad hoc suis inspirationibus idoneos fecerat, tanto studio figuras et signa describi voluit et iussit; quis sane sapiens non intelligat, figurata et significata ab eis sanctorum gesta, quantā diligentia litterarum descriptionibus retineri et notificari fidelium futurorum notitiæ, et velit et innotet. Et cum divinæ voluntatis cognitio sit plenaria et evidens admonitionis impositio, si nos pigritantes torpore desidie, ac stertentes sopore inertie, negligimus nostri temporis sanctorum actus nobis cognitos calamo designare, et futuræ posteritatis utilitatibus destinare; nonne, offensionis reatum incurrimus, et in detrimentum nostræ salutis incidimus? Nostræ salutis igitur augmentis instantes, sanctorum pietatis opera scribendo denotemus; et illa denotantes, ejus qui in sanctis suis est mirabilis, Christi magnificentiam prædicemus. Dum enim Christi militum laudes referimus, regis illorum sublimiter magnificos triumphos attollimus; quia quidquid virtutis

A eorum mentibus inesse deprehenditur, divinæ potentie et fortitudini procul dubio debetur. Sed et talium scriptorum propagatores, dum justorum proposito exemplo, audientium animos ab iniquitatis perpe- tratione retrahunt; peccatorem ab errore viæ suæ, ejus animam salvantes, convertunt; et suorum peccatorum multitudinem operiunt.

4. Præterea cum mortalium rerum titulos cereis (5*) imaginibus erectos; et variæ jactantiæ laudum infulas, auro radiantibus litteris conscriptas, videamus successoribus ad imitandum propositas; quis nostrum hæc attendens, non erubescet athletarum Christi victorias silentio tegere? et non ad imperatoris eorum laudem, qualiter contra aerias potestates et mundi rectores tenebrarum harum pugnaverint atque vicerint, schedulis saltem vilibus tradere et ad incitandos bellantium animos, diligentius explicare? Quis et luce clarius non conspiciat, quod dum talia scripta in sanctorum natalitiis recitamus, Deo debitæ laudis cultum persolvimus, sanctorum memoriam excolimus, fidelium mentes ædificationis emolumentis imbuimus, sanctis venerationis honorem congruum exhibemus. Hinc infidelium mentes mœrore consternantur, increduli livore contabescunt, indisciplinati anxietatibus coarctantur; sanctis omnibus lætitia tripudiantibus, solus diabolus ingemiscit, qui omnium tentationum suarum atque pugnarum fructum ad hunc finem redactum conspiciat, ut se sub pedibus sanctorum prostratum, catenisque virtutis eorum ligatum, felle doloris tabescens conspiciat; et tormento suæ vexationis compulsus, velit, nolit, illorum magnificentiam recognoscat. Dum enim ab obsessis corporibus, velut a regno suæ tyrannidis expulsus, per lunaticos et energumenos dans mugitum, incendii sui cruciatum fatetur et dolet; quoniam feliciter apud Deum, per quos hoc patitur, vivant et potenter valeant, aper- tissime demonstrat. Profecto namque dum mortuis vita, languidis medela per eos restauratur, quam firmiter veræ vitæ ac potentie inhæreant, populis Christianis certissime denotatur.

5. Hactenus, felicissime Pater, causas et rationes cur sanctorum scribi debeant gesta, paulo latius disserens, utcumque aperui; quia vitam patris nostri Bernardi, vestris exhortationibus obtemperans (quibus non obedire reor absurdum) descripsi; eamque sub trium voluminum distributione coarctavi (4), vili quidem schemate verborum, sed brevi, ut qui sermonis incultam faciem exhorruerit, brevitate saltem respiret lectionis. Sciens etenim veritate nihil esse præstantius, veraci stylo magis quam nitido, humilitatis tenente campestris, ea quæ vidi vel fidelium hominum relatione didici, litteris commendata

(3) in utroque ms. nostro, *cereis imaginibus*. At Souchetus *cereis*, et late de iis ex antiquis scriptoribus agit.

(4) Hæc distributio nusquam indicatur. Primum volumen censet Souchetus septem primis capitibus

comprehendi, juxta distinctionem capitum a nobis factam; secundum continere reliquam vitam cum obitu; et tertium esse analecta, quæ ultimo capite proponimus.

successoribus transmisi; operisque dignitatem magis attenuans quam explicans, bonis dictatoribus materiam tantummodo comparavi: quam et rei veritatem fucis sermonum obducere nolui, ne dum lector pompas phalerasque verborum studiosus attenderet, virtutes sancti viri negligentius perciperet. Verum si quis, Judaicæ infidelitatis more, signa requirens, sanctorum quemlibet miraculorum quantitate metiatur, quid de B. Maria Dei genitrice censebit, quam prodigia fecisse evangelicæ series lectionis, multa de illa alia referens, non fatur? Sed et (quid censebit) de Christi præcursore Joanne quem evangelista mi-

A raculum fecisse nullum apertissime confirmat, dicens, Joannes nullum signum fecit? Sanius itaque decernitur quod multis qui signa fecerunt in die iudicii reprobatis, illi soli qui opera justitiæ sectati sunt ad salutem colligentur. Non igitur Patrem nostrum Bernardum patratiōne miraculorum (quamvis illa penitus non deerunt) commendamus, sed quia mitis et humilis corde Christum imitatus fuerit demonstramus. At ne in procœmiis tempora consummantur, illum jam eloqui plenius aggrediamur, de quo diutius prælocuti sumus (5).

(5) Sequitur Vita divisa in plurima capitula et capitulis singulis præfigitur eorum argumentum, hexametro versu expressum. Hæc divisio tam est imperfecta, ut non dubitemus quin numerus capitulorum triplo aut quadruplo amplior designatus fuerit, ab eo qui primus istam fecit: sed quia multis locis non erant ascripti versus, quos vena non semper æque facili usus poeta postea addere voluerit, ideo arbitramur in egraphis multa fuisse conjuncta, quæ divisim in codice membraneo scripta legebantur. Cum igitur novam divisionem faciendam censuerimus, ne istis versibus identidem intercursoris historiæ series interrumpatur, ipsos e contextu exemimus; et rursus, ne quaecunque Vitæ compendium, iisdem expressum, lector curiosus prætermisum queratur, hic in unum collectos exhibemus notatis ex altera parte numeris, ad quos singuli spectant. Idque facimus eo liberius, quod suspicemur eosdem versus nec integros esse, nec compositos a Gaufrido; sed additos a Joanne Pignore de Valleia, Vitam hanc transcribente, eo quod sint ejusdem styli, cujus sunt et versus, quorum ad calcem additorum supra meminimus in commentario prævio, longeque diversi ab eo, quo scripti sunt alii, quos ipsi contextui admiscuisse Gaufridum num. 43 et alibi apparet.

METRICA SYNOPSIS CAPITUM.

- 6 *Moribus ut claris effulserit ille scholaris. n.*
 9 *Cessit ut a notis, quærens cœlestia votis.*
 41 *Quantis ditatus extemplo bonis monachus.*
 42 *Pagina portavit flammam, nec flamma cremavit.*
 43 *Qualiter huic sancti data præpositura Savini.*
 44 *Quod sit præpositus abbatis jure potitus.*
 45 *Qualiter occultus hæc ultor ab hoste sit ultus.*
 46 *Quomodo sit notum, longe migrasse remotum.*
 47 *Quomodo nocte chorum quadam vidit monachorum.*
 48 *Qualiter alma Dei Genitrix apparuit ei.*
 49 *Quod nolens præesse, fugit, voluitque subesse.*
 20 *Nominis occultor fuit hic, eremi quoque cultor.*
 25 *Nobilis orator, fit simplicis artis amator.*
 25 *Notus ut, absque mora, petiit maris ulteriora.*
 26 *Cor Christo plenum, nummis relavavit egenum.*
 28 *Vir dolet in cella, mare concitat alma procella.*
 36 *Vir sit ubi domini perquiritur abba Savini.*
 38 *Cernens venturum juvenem, dixit rediturum.*
 39 *Quomodo transgressus maris alta, sit inde regressus.*
 40 *Quem pia seduxit fraus, hunc eremoque reduxit.*
 44 *Ut sit succedens, fratres monet abba recedens.*
 45 *Quam vigilante cura sibi rexerit indita jura.*
 48 *Pravæ vir fortis non horruit arma cohortis.*
 48 *Cur clam dimisit fratres, eremumque revisit.*
- B 54 *Solvit multorum connubia presbyterorum.*
 55 *Cur asino vectus, sit Romam primo profectus.*
 56 *Quem plus conantur depellere, plus solidatur.*
 56 *Romæ quam tutus vir denuo, quidve locutus.*
 59 *Quanta viro, cura papæ, sint tradita jura.*
 60 *Sanctum prædati sini qualiter æquore strati.*
 61 *Pondus psalmorum relevavit causa laborum.*
 63 *Angelus hortatur, ducis ut bonitas adeatur.*
 64 *Dux, data primo, negat loca suasus; ad altera legat.*
 65 *Sperni dona ducis vetat amplæ lampada lucis.*
 66 *Non erat in quo spes, prece repperit, hospitis, hospes.*
 70 *Qualiter hunc visit Deus, huicque cibaria misit.*
 73 *Res miranda, viro servit lupus, ordine miro,*
 73 *Dum renovat mores, labuntur ab æthere flores.*
 75 *Nix super hos roset ros et flos pro quibus orat.*
 76 *Flammæ a cellis precibus, Bernarde, repellis.*
 77 *Hinc cur ad fundum venit fugiendo secundum.*
 79 *Hujus ab atroce, prece solveris, hoste, Retroce.*
 85 *Qualiter a pravis fuit hostibus eruta clavis.*
 84 *Dum pro fratre Pater rogat, apparet sibi frater.*
 85 *Hospite, pauper opes, cum paupere, suscipit hospes.*
 86 *Cum virtute crucis dedit orbo munera lucis.*
 88 *Fratrem cum signo purgat crucis hoste maligno.*
 88 *Absens commemorat quia frater ab hoste laborat.*
 89 *Quem rota colligit, sospes stetit, hunc ubi visit.*
 91 *Lux, quam nemo fert, se sancti gressibus offert.*
 94 *Os quod non loquitur, fratris rea mens aperitur.*
 95 *Late Bernardus difflavit, ut optima nararus.*
 101 *Culpis vir lenis quam compatiens alienis.*
 103 *Quomodo sit tactum luteum vas, postea fractum.*
 107 *Quomodo solatus sit flentes, quam pia fatus.*
 112 *A Patre grex audit, legem dilectio claudit.*
 116 *Vivere sive mori dedit arbitrio meliori.*
 117 *Mira matronæ manifestat se ratione.*
 119 *Convocat ad superos gens quam præmiserat heros.*
 122 *Ut sint insomnes, moriens Pater admonet omnes.*
 123 *Quid demum fatus, mox carne gravi spoliatus.*
 123 *Quo sit mox obitus absentibus ordine scitus.*
 126 *Quanti venerunt, et obisse virum didicerunt.*
 127 *Escæ communi, coctam sibi, miscuit, uni.*
 127 *Panis candorem mutavit ob asperiozem.*
 127 *Quomodo non quæstus crebro tulerit sitis æstus.*
 138 *Sedatur Patris precibus tentatio fratris.*
 139 *Qualiter incaute cernentem arguit apte.*
 140 *Flexerit immitem quali moderamine mentem.*
 124 *Donat clementer, quod egens tulerat male ventur.*

CAPUT PRIMUM.

B. Bernardi educatio, et vita monastica in cœnobio S. Cypriani.

6. Bernardus igitur genere (6) Ponticensis, in Abbevillæ territorio, honestis ac religiosis parentibus fuit oriundus, hospitalitatis ac humanitatis studia sectantibus, et prout facultas eis suppetebat, Christo in suis egentibus membris diligenter administrantibus. Hunc ab ipsis deputatum studiis litterarum, supernæ dignationis gratia suæ dilectionis excepit gremio, ut ad omnia facile, quibus erudiebatur, attingeret, unde factum est ut in grammaticis ac dialecticis rationibus, aliisque litteratoriæ artis aliquantis pervigeret facultatibus. Inter scholasticos sane juvenes degens, non latas hujus sæculi ingressus est vias, sed tanto studio devitabat lasciviam, quanto serpentis virus fugeret pestemque mortiferam. Et d. m. cœtanei sui adolescentes, ut hæc omnium ætæ consuevit, vanarum rerum sequerentur spectacula; ipse in hospitii sui sese recipiebat penetralia, aliqua scriptitans aut legens vel meditans utilia. Oculos namque suos avertere, ne viderent vanitatem, volebat; quia in via Dei vivificari ardentem sitiebat.

7. Jam profecto tunc temporis tanto affectu religionis inflammabatur animus illius, ut veste regulari ad modum canonici sese indueret; et secundum habitus morem tenoremque, tantam vitæ sobrietatem tantamque modestiam servabat in moribus, ut quamplures scholasticorum sodalium eum deridentes vocitarent monachum. Malebat tamen bonæ indolis adolescentulus ridiculas eorum infestationes sustinere, quam bonæ vitæ puritatem ac propositum deserere, quamque sese corruptorum hominum mortiferis actibus immiscere. Trahebat etenim eum jam divini amoris inspiratio, quæ mentem illius ad sustinendam derisionis molestiam corroborabat, eumque a massa perditorum separans, sanctitatis dotibus exornabat: sicque usque ad vigesimum fere annum ætatis suæ, amplexus disciplinas scholarium eruditionum, non mediocriter vivacem atque perspicacem assecutus est intelligentiam in scientis Scripturarum.

8. At vero sanctæ conversationis desiderio magis magisque in dies flagrabat; quia ignis ille, quem Filius Dei in terram mittere venit, volens ut arderet, mentem illius ab ineunte ætate accenderat, qui quotidie succrescens, per sanctitatis indicia scintillando se detegens, celari non poterat. Quis etenim

A celaverit ignem? Sed nunc augmenti tanti vires susceperat, quatenus jam per majoris flammæ incendium vellet erumpere; erumpensque, vehementius inflammando animum illius, ad hoc pertrahere, ut temporalium rerum ambitum penitus postponeret, ac monasticæ professionis sectatoribus sese adjungeret. Hoc enim agebat divina bonitas, ut surculus bonæ plantæ, quem ab amore caducarum rerum jam amputaverat, arbori boni germinis inseretur; nolens ut diutius in consortio virorum scholarium maneret, ne exemplum malitiæ et pravitatis eorum animum illius a bono proposito reflecteret.

9. Juvenis igitur sanctis inspirationibus acquiescens, ad quod trahebatur facere non distulit; Ponticum sibi natale deserens, Aquitanicæ regionis partes ingressus est, tribus æquævis comitatus sodalibus, eodem quo ipse voto flagrantibus. Hi dum haud segniter viam carpentes tendunt ad propositum, regem Francorum (7) obvium habuerunt. Quo Bernardus præ sagio admonitus, hæc illico fertur dixisse suis consortibus: Eia, comites, alacriter animo incedamus, confidentes, quia regem cœli, quem quærimus, reperiemus, qui regem terræ in nostra itinere invenimus, quem modo minime quærebamus. Qui domino ducente, Pictavum pervenientes, ibi aliquanto tempore commorantur: et qui monachi in Aquitania districtius vitæ regularis tenerent disciplinam, diligenti inquisitione dignoscere conabantur. Hoc etenim inquirebant, ut melioribus se sociarent, et sanctioribus vitam suam regendam committerent. Est autem ab hac civitate non longe positum S. Cypriani monasterium (8) quod eo tempore regebat abbas quidam, cui vocabulum Raynaudus (9) vir apprimè litteris eruditus, tanta sapientia præditus, ut in publicis conciliis causarum perorator esset eloquentissimus: cujus rei gratia in Romana etiam curia bene notus et acceptus erat, et in Aquitania famosissimus habebatur. Hic etiam S. Roberti (10) fundatoris illius monasterii quod Casa Dei dicitur, discipulus fuerat, quod Bernardo fama retulerat, referendoque sitientem audiendi doctrinam illius valde reddiderat.

10. Prædictum vero monasterium tunc temporis habebat plures monachos, genere nobiles, sed sanctitate vitæ ac morum honestate multo nobiliores: quorum unus fuit Hildebertus, qui postea Dolensis monasterii abbas (11), deinde Bituricensis archiepiscopus (12) exstitit, cui beata Dei genitrix virgo Ma-

(6) Pontivum, seu *Ponticum*, dicitur inter fluvios Somonam et Vimeram, ejusque caput censetur urbs Abbevilla: de quo plura dicuntur in Vita S. Richardi abbatis Centulensis 26 Aprilis.

(7) Hic fuit Philippus I, qui regnavit ab an. 1060 ad 1109.

(8) S. Cypriani monasterium in prospectu Pictaviensis urbis constructum esse, a Pippino rege Aquitanicæ, filio Ludovici Pii, traditur in Chronico S. Maxentii, vulgo Malleacensi: et infra num. 58 dicitur floruisse antequam Cluniacense monasterium esse

cœperit circa an. 910, ut dictum 13 Januarii ad Vitam B. Bernonis primi abbatis Cluniacensis.

(9) Raynaudus II, abbas XVII, de quo infra plura recensentur.

(10) S. Roberti abbatis Casæ Dei Vita elucidatur ad diem 24 Aprilis.

(11) Dolense seu Burgidolense monasterium, vulgo *Bourgh de Deolz*, ad Andriam fluvium, vulgo *Indre*, in Bituricensi ducatu et diocesi. De eo egimus 13 Januarii ad Vitam dicti B. Bernonis num. 28.

(12) Bituricensis archiepiscopus 60 sedit ab ann.

ria in quadam sua tribulatione fertur apparuisse, et ei solatia contulisse. Sed et Gervasius, qui S. Savini monasterii fuit postea abbas (15), vir summæ abstinentiæ omniumque virtutum ornamento præclarus. Garnerius quoque, qui castri illius, quod Mons Maurilionis (14) dicitur, dominus fuerat. Hic paupertatis atque solitudinis amator, cœnobarum monachorum deserens consortia, anachoreticæ vitæ sectatus est studium; qui dum quadam die per eremi vastitatem incederet, quemdam hominem a dæmone arreptum conspexit, cuius miseriæ compatiens, virtutem Jesu Christi precibus advocans, dæmonem quo tenebatur expulit hominemque incolumem remisit. His et aliis quampluribus consimilibus viris quorum frequentia S. Cypriani monasterium tunc nobilitabatur, divinæ providentiæ dispositio, famulum suum Bernardum adungere volens, ut fortioribus militibus fortissimo adjuncto, totus audacior atque robustior contra hostes redderetur exercitus: eum usque ad prædicti Patris Raynaudi præsentiam fausto itinere perducit. Cui, sufficienti doctrina et exhortatione prius diligenter confortato, abbas sanctæ conversationis habitum tradit, illumque tonsura monachum insignitum corpori congregationis adjunxit.

11. Qui in monasterio susceptus, et a sanctis fratribus, quos prædiximus, monasticæ conversationis institutis et consuetudinibus informatus, confestim ad tantæ perfectionis conscendit arcem, ut universis admirabilis haberetur. Quis namque queat exprimere sermone, in quanta humilitate vitam suam continuerit, quantave subiectione se submiserit. Famulabatur omnibus, administrabat cunctis, serviens universis, omnes ut superiores attendebat, ut seniores venerabatur, ut magistris et eruditoribus suis reverentiam exhibebat: omnibus obediens, nulli contradicens, omnes sine simulatione diligens, affectu pietatis et misericordiæ visceribus completens universos, omnibus compatiabatur, illorum curans commoda, sua postponens; nulli invidebat, detrahebat nemini; nunquam obmurmurans, nunquam susurrans, nullam vitam dijudicans, nullum condemnans; verba illius Christum semper resonabant, pacem, misericordiam. Quis unquam eum iratum, quis turbulentum cognovit? Semper mente serenus, alloquio blandus, sermone nitidus, affabilitate lætus, discretione præcipuus, expugnator injustitiæ, justitiæ propugnator: fide confisus, spe robustus, charitate diffusus, et, ut breviter concludam, omni morum honestate præclarus. Quis unquam acrius abstinentiæ, alboris, et vigiliarum tormentis corpus suum edomuit?

12. Lectioni et meditationi Scripturarum maxime

intendebat, adeo videlicet ut maxima parte noctium legendis sacris voluminibus pervigil insisteret, et in consideratione divinarum rationum diutius perneclaret. Dum ergo quadam nocte huic studio operam dat, sopore deprimitur; et quam satis ad hoc opus grandem paraverat candelam, ex ejus dormientis manu super librum labitur. Dormit ille, ardet illa jacens super paginam, donec tota consumatur, nec tamen codex uritur. Hic itaque per annos decem vel eo amplius, in claustro S. Cypriani tanto rigore abstinentiæ deguit, tantarum jubare virtutum enituit: ut totam congregationem suæ sanctitatis radiis illustraret, et eam non tam dictis quam factis ad meliora provocaret, doctoresque, qui illum prius instruxerant, verbis docebat, jam non argumento locutionis aut nitore sermonis, sed virtute operis. Et ita factum ut præesse jam inciperet universæ congregationi, non loco prælationis, sed excellentia sanctitatis, ac auctoritate bonæ operationis.

CAPUT II.

Prioratus monasterii S. Sabini administratus, disciplina restaurata, et alia præclare gesta.

15. Ea tempestate quidam monachus de monasterio Cypriani, Gervasius videlicet, de quo superius commemorationem fecimus, ad regimen ecclesiæ S. Savini suscipiendum multis totius congregationis petebatur precibus. Sed ad hoc nullo modo impelli poterat, neque per episcopum præcipientem, neque per abbatem suum obedientiam sibi prætendentem, nisi S. Bernardum traderent adiutorem. Quo tandem sibi concesso, Gervasius abbas præficitur, et Bernardus prior in congregatione constituitur. Hoc autem divinitatis pio consilio agebatur, ut ad depellendas illius ecclesiæ tenebras hæc duo magna luminaria mitterentur; quia per præcedentis abbatis negligentiam, loci illius congregatio regularis vitæ tramicem deseruerat, et rigorem disciplinæ in tempore vitæ ac dissolutionem commutaverat. Quo prius Gervasio bene cognito, bono sanoque consilio sibi divinitus inspirato, solus curam illorum suscipere noluit, ne, dum exterius in administratione temporalium laboraret, non esset interius, qui spiritualia sustentaret. Sed duobus sibi consociatis atque auxiliantibus, altero exterius procurante, altero interius providente, gratia Domini monasterium, infra breve tempus, in tantam integritatem sanctæ conversationis restauratum est, ut, quod infamia notabatur ob dissolutionem, postea famosum haberetur ob religionem.

14. Per idem tempus occasione cujusdam ecclesiæ inter sæpefatum Gervasium et venerabilem Bernardum, dissentientibus monachis ejusdem monasterii non parva altercatio suboritur. Nam Gerva-

1095 ad 1098, et passim Aldebertus appellatur. Consule patriarchium Bituricense apud Labbaeum in Aquitanicis, pag. 81.

(15) S. Savini monasterium et oppidum, decem leucis versus orientem a Pictaviensi urbe distans, ad

Gartempam fluvium. Vixit S. Savinus seu Sabinus anachoreta in agro Pictaviensi, estque Martyrologio Romano inscriptus 11 Junii.

(14) Mons-Maurilionis, oppidum ad Gartempam fluvium, supra S. Savini oppidum.

sus, cœnobii amplificandi ac ditandi gratia, pro memorata acquirenda ecclesia avide insistebat; Bernardus vero nullatenus acquievit, animadvertens quod Simoniaca pestis ex latere subintrabat. Unde factum est ut idem Gervasius, postquam se minime prævaluisse vidit, atque jam dictam ecclesiam, ad quam anhelanter suspirabat, abbas tunc temporis S. Cypriani obtinuit, contra virum Dei Bernardum vehementi indignatione permotus, curam sibi commissam contemnendo postposuit, atque de sumptibus S. Savini apud S. Cyprianum habitationem sibi construxit, in qua deinceps per plurimum temporis habitavit. Hæc non adeo protulimus, ut quibusque simplicioribus quodlibet dissensionis argumentum proponamus; sed ut, sicut in sequentibus declarabitur, metuenda Dei judicia simulque prædicanda magna posteritati succedentium transmittendo propalemus. Plerique etenim multo ardentius legunt, quod et inter ipsos facta sit contentio (*Luc. xxii, 24*), qui teste Evangelio, visibiliter adhærebant cœlesti magisterio; quam quod in eorundem Actibus intimantur, *multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (*Act. iv, 52*). Sed quoniam divinas Scripturas obliquo conspectu dijudicantibus, et inexplicabili tergiversatione pervertere machinantibus, nunc nequaquam satisfacere cupimus, ad intermissum propositum redeamus, a quo paululum digressi sumus.

15. Bernardus interim sæpediti Gervasii privatus patrocínio, sed divino non destitutus adminiculo, more providi procuratoris; totius monasterii S. Savini nunc exterioribus nunc interioribus pervigili cura insistens utilitatibus, tanto magis operam dabat, quanto majus onus curæ suæ incumberet: ideoque ne quid minus honestum sua contingeret ignavia, frequenti retractatione recolebat. Verum quia non potest esse Abel quem Caini malitia non exerceat, nec rosa nisi inter spinas vernare prospicitur; a quibusdam canonicarum institutionum impugnatoribus, in eodem cœnobio corpore tantum commorantibus, per plurimos exacerbationibus affectus et creberrimis infestationibus laceratus perhibetur. Quorum unus, qui cæteris pertinacior et ad inferendas quaslibet molestias audacior dignoscebatur, dum frequenti verborum invectione quadam die præcipitanter in eum insurgeret, Bernardus quidem exempli gratia illi vindictam committens, qui sibi committit admonet, dicens: *Mihi vindicta et ego retribuam* (*Rom. xii, 19*); illata improperia æquanimitè pertulit; sed divina ultio evidenti statim ac celeberrimo iudicio ipsius infesta-

toem terribiliter coercuit. Nam idem infelicissimus sanus et alacer cum cæteris in claustris residens, subitanea et inopinata morte expiravit, ad suæ damnationis cumulum datus aliis in exemplum. Et quia, Sapientis oraculo, Pestilente flagellato prudens prædentior redditur (15) (*Prov. xix, 25*); reliqui, tam districtâ animadversione exterriti, ad altiora monastici rigoris exercitia protinus viriliter accinguntur. Denique in exteriorum rerum administratione idoneis procuratoribus deputatis, orationi et silentio servus Dei Bernardus irrefragabili diuturnitate deditus, ad tantam mentis puritatem pervenerat, ut quamplurima prophetica inspiratione cognosceret, quæ hominum cognitio necdum habuisset.

16. Anno itaque Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo sexto (16), pontifex Romanorum Urbanus (17) gentem Christianorum commonebat; quatenus Hierosolymam pergerent, et a gentiliū manibus civitatem liberarent, templumque Domini ac sepulcrum ab eorum spurcitiis emundarent. Quam papæ commonitionem populus Christianorum tanto mentis affectu ac desiderio suscepit, ut nonnulli abbates et monachi nec non eremitæ sua monasteria desererent (18), ac Hierusalem pergerent: cum quibus prædictus Gervasius, sine satisfactione injuriæ quam viro Dei Bernardo intulerat, iter arripuit, Hierosolymam iturus; sed (quia non est hominis via ejus) nec illuc perventurus, nec denuo rediturus. Idem namque cœptum carpens iter, jam prosperis hinc succedentibus tam sibi quam suo comitatui successibus, optatum litus tenuerat: jam omnium suorum, quemadmodum videbatur, compos votorum ad Hierosolymitana campestria pervenerat, cum ipsius nimirum permissione, cujus iudicia, licet nonnunquam sint occulta, nunquam tamen sunt injusta, immanissimus leo de suis cubilibus prosiliens, ipsum, cum ipso cui insidebat asino membratim discernendo exstinxit, atque tam horrendo spectaculo peracto, ad montanas cavernas sibique cognita lustra, cæteris intactis, verumtamen tam prodigioso admodum infortunio perterritis, concitis gressibus repedavit. Quæ dum in Hierosolymitano agerentur territorio, Bernardus in Aquitania non longe a suo monasterio constitutus, eodem die per spiritum cognovit, atque piæ recordationis affectu commotus, quemdam monachum ipsius ecclesiæ, cujus tunc temporis, ut sæpe jam diximus, curam gerebat, ad se convocans, innotuit: Vade, inquit, et dic Guillelmo Samueli, quod Gervasius abbas patruus ipsius, et asinus ejus in Judææ provincia a leone sit occisus, fratribusque

(15) Versio communis habet: *Pestilente flagellato, stultus sapientior erit*, aut sicut Vatablus habet, *cautior evadet*, aut sicut LXX, *cogitabit sensum* aut sicut S. Bernardus ad verba hujus auctoris habet libro De vita solitaria ad fratres de Monte Dei: *Pestilente flagellato, sapiens sapientior erit*.

(16) Alii habitum aiunt anno 1095 die 17 Novembris, hinc quæ sequuntur de profectis in terram sanctam contigerunt anno 1096, quod hic auctor intendit.

(17) Urbanus II sedit ab anno 1088 ad 1099.

(18) Baldricus in Armoricis, episcopus Dolensis, lib. 1 Historiæ Hierosolymitanæ ista confirmat: Multi, inquit, eremitæ et reclusi et monachi, domiciliis suis non satis sapienter relictis, ire viam perrexerunt. Quidam autem orationis gratia ab abbatibus suis accepta licentia profecti sunt, plures eorum fugiendo se subdlexerunt.

illius obitum denuntiari studeat, et ut cum debita A veneratione exsequiæ peragantur, signa pulsari faciat. Monachi autem officium de more peregerunt; sed quomodo hoc ipse cognoverit nescierunt. Eodem vero anno ab eis, qui de Hierosolyma redierant, addiscunt, quod eadem die Gervasius cum asello suo obierit, qua Bernardus ejus obitum nuntiavit; unde procul dubio res patuit, quia per prophetiæ spiritum cognovit.

17. Bernardo dictum monasterium sibi commissum sapienter ac regulariter gubernanti, per quem maxime ipsius facta fuerat religionis restauratio, talis divinitus panditur revelatio. Erat illi consuetudo ut post completorium in oratorio remaneret, et diutius pervigil in orationibus pernoctaret. Quadam itaque nocte, dum post orationes ab oratorio in dormitorium pergeret, conspicit multitudinem monachorum, ad instar nivis dealbatorum, in capitulo residentium. Cujus visionis permotus novitate, fertur capitulum introisse, atque ab eis humiliter petita et accepta benedictione, cum ipsis aliquantum resedisse, rei gratia diligentius agnoscendæ. Tunc unus residentium, qui et ævo et ordine cæteris dignior videbatur, Bernardo ut sibi injunctum ab eodem fuerat, tantum audiente, prioratus ejus officium et nomen aliis intimavit, eique talia dixit: « Charissime, nos hujus monasterii monachi fuimus, et hæc sancta loca visitandi licentiam habemus, in quibus nostram operando salutem olim habitavimus; tibi vero condignas grates referimus, quia divina præeunte gratia, ad statum religionis ac sanctitatis hujus cœnobii congregatio te operante rediit, quæ quondam a norma justitiæ multum exorbitavit. Hoc etiam, ut die crastina fratribus denunties, injungimus quod ex illis decem et novem de hac vita discessuri sint infra breve spatium. » Qua peracta visione, ipse, quemdam monachum astruens hoc vidisse, fratres præmunivit, ut suas per confessionem conscientias purgarent, et ad suscipiendum vitæ terminum præpararent. Unus autem ex illis qui morituri erant eum delirare et verba somnii proferre asseruit; sed mox a Bernardo tale responsum audivit: « Ut experimento cognoscas, non me somniorum incerta narrare, primus omnium fratrum morieris, nec præfixum terminum transgredi poteris. » Et sic, ab illo incipiens, unicuique nominatim tempus suæ demonstravit ægrotationis, diem quoque exprimens resolutionis. Mors autem fratrum eodem ordine, quo ab illo prædicta fuerat, subsequitur, et sic illum certa vidisse comprobatur.

18. In hujus monasterii oratorio, quadam nocte

(19) In Chronico S. Maxentii ista habentur: « Anno 1091 inceptum est cœnobium S. Mariæ quod vocatur Fons Gombaudi, in confiniis Pictavii et Biturigæ civitatum, a B. Petro abbate cognomine Stella. » Et postea: « Anno 1114 obiit Petrus primus abbas Fontis Gombaudi, morbo arpetæ, id est igni inexstinguibili, sicut se consumens: cui suc-

more solito post Completorium Bernardo flenti studiosus ac precanti,

*Fulgida conspectu, niveo quoque candida cultu,
Visa Dei Genitrix, ait hoc, mundi renovatrix:
Multos angores passus prius atque labores,
Lætus pervenies æthereum ad solium.*

Sed de prænuntiata tibi laborum et angorum molestia, divinæ dispositioni, charissime Bernarde, non succenseas; imo judiciorum rationibus ipsius gaudenter acquiescas, et gratanter gaudeas: et iterum dico gaudeas, quia qui te affligi temporaliter proposuit in terris, in numero sanctorum suorum æternaliter præscriptum te tenet in prædestinationis suæ indissolubilis scriptis. His dictis disparuit. Et ille inæstimabilis exhilaratus gaudio de notificata sibi B felicitate suæ sortis, ea quæ audierat postmodum cuidam seniori revelavit, per quem usque ad nos hujus rei notitia pervenit.

CAPUT III.

Vita eremitica in solitudine Cenomanica.

19. Sed ut re ipsa, quod Dei mater sancto viro prædixerat, verum esse probaretur, illi statim causa laboris suboritur. Nam cognita monachorum voluntate, qui eum sibi abbatem facere disponebant, clam discessit ab iis, rem sibi a multis annis desideratam quærere intendens, scilicet anachoreticæ vitæ studium, et ut sibi victum acquireret labore manuum. Manebat autem, non multum a longe monasterio Savini vir quidam venerabilis, et religiosus eremita, Petrus nomine de Stellis, qui illius postea monasterii fundator existit, quod Fons Cumbaudi dicitur (19): ad quem Bernardus divertens, eo quod sibi jam antea notus et familiaris esset, causam qua venisset aperuit. Quem Petrus magna cum animi alacritate suscepit; sed quia in vicinia monachorum erant, qui eum invitum abbatem sibi facere satagebant, illum diu secum, licet nimis exoptaret; tenere non potuit. Bernardus porro exæstuans tam desiderio jam optatæ paupertatis ac solitudinis, tum vehementer reformidans quod, nisi citius recederet, abbas, implicandus sollicitudinibus curæ pastoralis, impellente abbate suo vel episcopo, coactus fieret; Petrum obnixius rogabat ut se inde citius latenterque subduceret, atque ad ignotas remotissimæ regionis solitudines perduceret. Petrus itaque precibus rogantis acquiescens, factus ductor itineris, quod postulabat complevit.

20. Erant autem in confinio Cenomanicæ Britannicæque regionis vastæ solitudines quæ tunc temporis quasi altera Ægyptus florebant multitudine eremitarum, per diversas cellulas habitantium, virorum sanctorum ac propter excellentiam religionis famo-

cessit Guillelmus et post eum Airaudus. Verum, quia ex præcedentibus constat Gervasium in terra sancta non ante annum 1096 periisse, post quod B. Bernardus, in abbatem eligendus, ad hunc Petrum adhuc eremitam fugit, videtur non nisi sub finem istius sæculi monasterium crexisse.

orum, inter quos erant principes et magistri, Robertus de Arbrissello (20), atque Vitalis de Mauritionio (21), Radulphus quoque de Fusteja (22), qui postea fundatores exstiterunt multarum atque magnarum congregationum : quibus divina dispositio per Petrum, qui eos antea noverat, hunc quartum adjungere curavit, ut illis tribus quarto adjuncto firma fieret quadratura, quæ postmodum magna et lata ædificia erat portatura. Petrus vero de Stellis, multorum dierum itinere confecto, pervenit ad divinum Vitalem, unum ex supradictis, quos principes et magistros eremitarum fuisse jam diximus. Qui ei Bernardum commendabilem laudabilemque sufficienter faciendæ orationis adminiculo prius faciens, rogat, ut eum habitare secum permetteret, nomen illius et transacti prioratus officium penitus reticens, non Bernardum cum nominans, sed Guillelmum; sicut ab eodem Bernardo antea fuerat præmonitus, ut vilis amodo ubique haberetur atque incognitus.

21. Petrus itaque, illo commendato, ad Aquitaniam remeant. Dominus autem Vitalis anachoretas concilii more convocat in unum, Guillelmique desiderium profert in medium. Eremitæ vero, hominis comperto voto, ex affectu charitatis assentiunt, consortio applaudunt, cellulas suas certatim offerunt. At vero Vitalem charitatis ardor concitat, litemque sibi complacitam dirimens, ex synodi auctoritate decernit, ut Guillelmus silvas peragrando, Patrum omnium habitacula conspiciat, et quod sibi placuerit ad habitandum assumat. Ille igitur, anachoretarum sibi grege prævio, ut in concilio sancitum fuerat, omnium cellas inspicit : et in anteriorem eremum procedens, ad ultimum lapidem pervenit; ibique cujusdam fratris mansionem, cui Petrus erat vocabulum, invenit. Hic autem nec agrôs colere, nec hortos fodere noverat; sed arbusteis fetibus tantummodo, tornatilisque artis adjumento, quotidie mensæ sibi fercula providebat. Casam quoque haud grandem ex arborum corticibus sibi in cujusdam ecclesiæ S. Medardi (23) parietinis confecerat, cujus partem meliorem abruperat ventorum violentia. Sed, ne iterum ventorum sævientium rabies prævaleret, casæ reliquum quod remanserat, aliquantæ præmunitionis fortiori compage, ad quernos desuper incumbentes ramos vimineis funibus astrinxerat. Tam castigatæ igitur possessionis supellectilem; tam profundæ tamque ad unguem perductæ paupertatis, quam optaverat Guillelmus, formam undecunque conspiciens, tam altum, tamque consummatum sæculi contemptum quem quærebat inveniens, fratribus cum quibus venerat, se ibidem remansurum, mox intulit, seque inde minime recessurum asseruit.

(20) De B. Roberto de Arbrissello, fundatore ordinis Fontis Ebraldi late egimus 25 Februarii.

(21) B. Vitalis fuit postea abbas Saviniacensis in territorio Abrincensi, cujus nonnulla Acta a nobis collecta dedimus 8 Januarii.

(22) Radulphus fuit postmodum director Sancti-

22. Petrus fortunæ suæ divitias videns prælatas cæteris, de electionis forte quasi de victoria triumphum reportans, immensa funditur lætitia, gloriatur, tripudiat, insultat sodalibus; Guillelmi favet iudicio, collaudat mentem, voluntatem approbat, quæ diligit paupertatem majorisque substantiæ spernat subsidia; spondetque quod eum in arte tornandi instruat, ferramentorum ipsius artis hæredem constituens, si post ejus obitum illum fore superstitem contingat : tales etenim gazas suis thesaurizabat successoribus. His itaque peractis, Petrus multo exhilaratus gaudio, illos invitat ad prandium; sed perquisitis cellariis suis tam tenuem invenit annonam, ut nec uni, si tota apponeretur, sufficeret; quæ res nec nova, nec insolita sibi fuit, eo quod suæ familiaris rei status eum assidue talibus urgeret negotiis. Verum perpendens secum quod mensa, quæ unum cibare non valeret, multos non satiabit; non ignorans unde pasceret quos invitaverat, festinus arripit cophinos suos, et aulæ suæ circumfusam undique silvam ingrediens, haud segniter spineta rubetaque convellit, corylos cæterasque silvestres arbores suis exspoliat fructibus; et dum in sportellis suis diversi generis poma coacervat, in cujusdam trunci concavitate apum examen cum tanta ceræ et mellis plenitudine reperit, ut ex ipsius copiæ cornu tantas abundantias crederes emanasse. Admirans igitur tantos fortunæ successus, peregrini monachi, quem modo in consortium susceperat, deputat meritis, quod tantam luminis ac cibi Deus materiam contulisset. Reversus domum mensam onerat dapibus: apponit etenim favos distillantés immodicos, arborumque diversarum poma silvestria, pulmentumque arboreis frondibus confectum advehit, essetque opulentum convivium, nisi panis deesset, dignior pars epularum. Fraternalis autem lætitiæ celebritate transacta, ad cellam suam quisque revertitur.

23. Petrus vero Guillelmum secum remanentem tornandi edocet disciplinam, ut promiserat; et ille docilem habens mentem, in brevi magistrum exsuperat. Placet capacis ingenii Guillelmi Petro facilitas. Nam zelus et livor ab ejus cordis secreto procul recesserant. Ille ut eremi antiquus cultor et usus talibus, ex silvestrium arborum frugifero beneficio et præfatæ artis exercitio conquirat victualia: Guillelmus autem semper remanens domi, ut subjectus discipulus non sumptuosæ coquinæ complens officia, agrestes herbas conficit in pulmentum; quibus ut molliores et dulciores reddantur, in festivis diebus salis admiscet condimentum. Post Vesperas illis in die semel prandentibus, Petrus recumbit, Guillelmus famulatur: didicerat enim a bono do-

monialium in monasterio S. Sulpitii, in Britannia et diocesi Redonensi anno 1112 constructo, ubi die 16 Augusti anno 1129 dicitur e vita decessisse.

(23) S. Medardus, episcopus Noviomensis, colitur 8 Junii.

ctore: *Non veni ministrari, sed ministrare* (Matth. A xx, 28). Anachoreticæ vitæ itaque amplexus propositum, mox abstinentiæ rigore transcendens universos, frondibus arboreis vitam sustentat et herbis; corpus domans inedia, siti, vigiliis, algoribus et laborum duris exercitiis.

24. In assiduitate quoque orationis et contemplationis adeo infatigabiliter perseverat, ut in corpore degens extra corporcos affectus vivere videatur. Non abest etiam a secreto conscientiae illius cordis contriti sacrificium; non abest gemitus, non abest compunctio; non a mentis intuitu divinorum contemplatio; non ab oculis superabundans et inquieta lacrymarum effusio.

*Terrea postponens, animo caelestia lustrat;
Antra colens eremi corpore, mente polam,
Incola silvarum, per devia lustra serarum,
Modicus, ignotus latitat, sine nomine solus,
Civibus aethereis sed junctus lumine cordis
Cognitus, excelsus, magnus, celebris, venerandus
Intrat siderei spatiosa palatia regni,
Et favet intranti jam curia tota Tonantis.
Interno visu, sursum super astra locatus,
Circuit et mundi florentia rura superni,
Decerpens flores, fructus libando salubres,
Quorum languores gustus fugat atque dolores,
Tollit et angores nec non odor atque labores:
Prægustatque boni jam dulcia gaudia summi.
Obstupet et clari cernens miracula caeli,
Mystica magnarum mirando volumina rerum*

25. Per triennium itaque, quo Guilielmus apud S. Medardum cum Petro latuit, a S. Savini monachis exploratores transmissi, per abdita silvarum totius Galliae, per defossa terrarum, per abrupta montium discurrentes, sicubi Bernardum invenirent, perquirunt. Tandem cognito ubi esset remeant, et quo et cum quo latitarèt, nuntiant. Cujus rei certificationem monachi gratulanter audiunt, statimque ab episcopo et abbate ipsius mandata, sigillis munita, diligenter expetunt, ut ab eremo Bernardum eis educere, pastoremque sibi constituere liceat, ut communis assensus eorum petierat. Quibus impetratis, dum itineris necessaria præparant; quidam monachus illorum, cui Hugo vocabulum erat, a monasterio latenter exiit, qui ad Bernardum perveniens, in hæc verba prorupit: « Anathemate percussus es, si hic diutius maneat, nisi nostri monasterii regimen, ut episcopus abbasque tuus impetrat suscipias. » His dictis totius rei seriem per ordinem retulit; quod illum toto triennio quæsierant quod ab episcopo et abbate mandata illum reducendi abbatemque faciendi receperant. Quo Bernardus audito, ingemuit, et ad marinas insulas fugere disposuit; ut saltem pelagus occultaret, quem terra celare non potuerat. Hinc igitur proficiscens, fratribus vale dicto, cunctis præ dolore lacrymantibus, discessit.

(24) Causeum, etiamnum *Chaussey* appellatur, æstuariis potius annumerandum quam insulis: situm inter insulam Anglicanam Jarsejam, et oppi-

CAPUT IV.

Vita solitaria in Causeo insula. Piratæ emendati.

26. Paupertati vero illius quidam eremitarum compatiens, uni sociorum ejus decem et octo nummos tradidit, pie providens ut tantillum pecuniæ haberent, ex qua in itinere sumptus, saltem per dies aliquot, compararent. Quo vir Domini comperto, non mediocriter indignatus, quod argentum secum deferret, sic ait: « Aut meus socius non eris aut hos nummos ferre desines. Putasne Christum invenire pauperem in illis partibus ad quas properamus, quem ubique divitem esse cognoscimus? Pauperiem, Christo divite, ne timeas: Christus etenim tibi necessaria sufficienter ministrabit, si primum regnum Dei quæsieris fideliter. » Et his dictis pauper quidam ruricola obvius illis fuit, cui nummos illico dari præcepit. Pauper quidem argentum accipiens lætus efficitur, quod ex facili nummos habuerit; Bernardus vero lætior redditur, quod penitus nummis caruerit. Uterque igitur diverso modo lætificatus, ille cum pecunia domum suam properat, iste sine pecunia, non habens ad primam mansionem ubi caput reclinet, quo tenderet nesciebat; sed de largitate bonitatis Dei confidens, cœptum iter, juxta quod intenderat, consummare festinans, ad mare Britannicum pervenerat, ibique cognito quod infra maris decem milliaria insula quædam, anachoretis competentem præstaret solitudinem, quam veteres Causeum (24) nominarunt, navem conscendit: ad quam conveniens in ea per annos plurimos habitavit.

27. In tam igitur occulta remotione positus, et a strepitu et perturbatione hominum separatus, et ab omni audientia humanæ conversationis alienatus, in caelestibus theoriis totus erat. Die et nocte, in oratione, in cordis contritione, et in lacrymarum effusione, persistens, cogitabat dies antiquos, et annos æternos in mente habebat, pascobatque eum contemplatio summi boni; nec jam multo terreni cibi desiderio æstuabat, quem divinæ contemplationis dulcedo assidue satiabat. Mansit itaque multis diebus pane carens in hoc loco, absque foco, sine socio. Quibus vero alimentis vitam sustentaret suam, dum hæc abessent, nobis id ab eo requirentibus, indicare recusabat, suarum virtutum artificiosus dissimulator, ut esse assolet perversus quilibet flagitiorum suorum versutus occultator. Sed revera, ut compertum est postea quibusdam suis sodalibus, herbarum utebatur crudis radicibus. Illi quoque inibi inhabitanti tentatio dæmonis non defuit, illum deterrere et ab illis sedibus expellere cupientis: suis etenim phantasticis artibus terribiles formas ingerebat, quas miles Christi, crucis armatus signaculo, viriliter fidenterque superabat.

28. His diebus ab Armerica Britannia piratici radum Sannaclovium, vulgo *S.-Malo*, in Britannia Armerica.

ptores, tribus cum armatis ratibus, exeunt : qui in A maris Anglici pelago duas naves, diversis oneratas mercibus, inveniunt : quarum possessores, sese audacter defendere parantes, navali aggrediuntur prælio. Pugnatur utrinque fortiter : a piratis acriter, ut aliena diripiant ; ab institoribus viriliter, ut sua defendant. Tandem piratica multitudo sæviens prævaluit ; expugnantur miseri mercatores, vulnerantur, et semineces in transtris vincuntur. Mox sævientium rapacitas suo potita desiderio, ad Britanniam convertitur ; sed ventorum contrarietas, id superna faciente clementia, ad Causeum insulam navigium impellit. Bernardus autem pietatis amator et exsecutor misericordiæ, ejus totus redundabat visceribus, ut conspicit captivos homines, ligatis manibus post tergum, moribundos jacentes in sentina, suis spoliatos pecuniis, flebilibus questibus ejulantes, cruore proprio obvolutos ; prædones vero exsultantes ac tripudiantes lætitia ; utrorumque compatiens miseris, ab imo corde trahit suspiria, lacrymisque protinus effundens oculos, hos deflet, qui crudeli rapacitate animas suas perimunt ; illos hortatur ad patientiam, quos tam dura infortunia graviter affligunt. Raptores arguit, deterret, increpat, obsecratque, ut dæmonibus, quos per sævitiam imitantur, similes esse desinant ; fratribus suis quæ damna intulerant restituant, et de illatis injuriis humili supplicatione ac veniæ petitione satisfaciant. Sauciatos mercatores monet, ut Christum imitantes, persecutoribus suis a Deo veniam petant, ac virtutem sapientiae mente retinentes, hos a quibus tanta sibi mala irrogantur, diligant. At miseri institores, quibus altior inerat sensus, deflent mala quæ sentiunt ; crudelissimi vero prædones, qui lætabantur in rebus pessimis, derident verba quæ audiunt.

29. Porro circa diei noctisque crepusculum, ventis flantibus juxta votum piraticæ cohortis, sancti viri monita nihili pendentes, discedunt ; et cum præda quam ceperant, patrios portus apprehendere contendunt. Bernardus autem, cujus mentem compassionis fraternæ movebat affectus, ad orationem se contulit ; totamque illam noctem deducens insomnem, Dei Genitricem sibi auxiliari solitam piis interpellat vocibus, reliquosque sanctos Dei lacrymarum gemituumque pretio sibi conducit in auxilium, ut divina bonitas piratarum mentes ad bonum convertat, et illos quos captivaverant liberos ac expeditos recuperata pecunia suis familiis restituat. At vero sævitiae totius auctor et incentor diabolus, minime dormitans, suos satellites sub obtentu lucri ad opera crudelitatis inflamat, ut illos postmodum ad inferna pertrahat. Inter illos namque litem de divisione prædæ concitat : nam quidam illorum majorem sibi partem habere contendunt ; quidam vero in hujus partitione justitiæ regulas ac æquitatis servari debere astruunt,

(25) *Prosnesium*, funis quo navis littore ad palum alligatur.

(26) Pro *stranipis* mallet Souchetus *struppis* legi ; asseritque a Vitruvio *strophas*, a Cicerone *scalpos*

quas tamen in ejus acquisitione minime servaverunt. Et quia inter malos semper sunt jurgia, in hac re penitus sibi dissidentes, diabolo instigante atque suadente, evaginatis ensibus alternatim sese ferire incipiunt, essetque maxima cædes miserorum, nisi sancti viri pro illis orantis obsistisset meritum. Fuerunt itaque tota illa nocte Bernardus et Zabulus, quasi duo magni pugiles, in campo certaminis consistentes, mutuis et inquietis congressibus sese acriter impetentes : Zabulus namque perdere, Bernardus vero liberare satagit ; uterque pro sua parte pugnabat, et de obtinenda victoria elaborabat.

30. Sed tandem noster athleta fortius insurgens, ictus orationis ingeminat, hostem perimit, nullamque concedit requiem ; retrocedere compellit, cedentem persequitur, ac demum de campo certaminis propulsat, præce turbans elementa, ut institores miseros ad se reducat, et naves atque prædones efferos. Denique prædicti piratæ jam interim ad portum optatum pervenerant ; jam ferreis anchorarum dentibus littoris scopulos apprehendere inchoabant ; jam e navibus pontes educere, tonsillas figere, prosnesiorumve (25) retinaculis rates sistere festinabant, cum ecce ventus vehemens illisque contrarius, Bernardi commotus precibus, insurgens, aerem conglomerat in nubes, tenebrosa coacervat nubila, ex quorum collisione creata tonitrua mox audiuntur horribili sono illos deterrentia ; ruunt fulmina terrificæ, fulgurantiumque flammæ coruscatio, oculos eorum reverberans, præcedit ; creberrima maris undique superna facies ardens illis videtur atque flammivoma, ventoque imperante, classis ad alta pelagi illis nolentibus reducit ; nubium densitas, aere amplius ferre non valente, in nimbos resolvitur, fitque tanta pluviarum inundatio, ut cataractas cœli denuo ad faciendum diluvium reseratas esse crederes, Noeque antiqua rediisse tempora, tantaque suboritur elementorum conturbatio, ut quilibet ibi consistens convulsi mundi totam in antiquum chaos illico putaret redigi machinam, oppugnantiumque ventorum flatibus furibundis ad instar montium immensa fluctuum eriguntur volumina in verticibus quorum carinæ tolluntur ad sidera, moxque dehiscentibus undis, ocuis sagittis volantibus, barathri usque descendunt ad ima.

31. Remiges autem fulminum juxta cadentium fetoribus affecti, mortuis similes in transtris prosteruntur stranipisque (26) rumpentibus, remis ferientibus undas, a columbariis extrahuntur. Antennæ quoque resolute ligamine cum suis opiferis corruunt. Velorum quoque substantia, particulariter scissa ventorum rapacitate, huc illucque per inane aeris distrahitur. Rudentes vero alique officiales funiculi, trochlearum carchesiis confractis, concidunt. Con-

appellari. Quid si *strangis* legatur, ut sic vox antiqua Francica, deducto a Teutonico *strange*, *streng*, volumen funium seu funis nautici.

tinæ mali, necessario chordarum destituti adminiculo, ventorum vibramine huc illucque impelluntur; titubationeque sua fere navium carinæ reversantur, ac demum ventorum rabiem non ferentes, ab ipsis modiorum concavitatibus evulsi, parastatis undique con fractis, suo pondere fere naves demergentes, in fluctus devolvuntur. Tabularum denique patentibus juncturis, aqua usque ad foros intrasse reperitur, ita ut non tam naves inter undas, quam undæ jam intra naves esse viderentur. Postrema tempestatis sævitia a clavorum compaginibus gubernacula auferuntur. Ratibus itaque regimine carentibus, puppes in proras convertuntur, ac more turbinis agitantur. Tunc nauclerus ipse pallescit, tunc miseri de vita diffidentes ligatos mercatores a vinculis absolvunt, ac humili supplicatione de illatis injuriis veniam poscunt, pecuniasque suas, ut putabatur, nec sibi nec illis amodo profuturas, restituant; ac si quid consilii, ut in communi periculo, noverunt, ne abscondant expetunt;

*Sed quid consilii; quid mentis nunc foret illis,
Undique cum miseros totus jam conterat orbis?*

52. Verumtamen omnium machinationum suarum conamina, quibus nauticæ probitatis industria vitam suam a sævientium fluctuum furibunda voragine tueri solet, socialiter impendunt. Sed postquam conatus suos, contra ponticam rabiem nihil valere conspiciunt, tunc vivendi spe penitus ablata prævaricatores ad cor redeunt, vexationeque intellectum dante auditui, tunc se peccasse, tunc se reos esse confitentes, vestes scindunt, pectora tundunt, ac diversæ peregrinationis se proposito astringunt; alii autem se Jerosolymitanos fore, alii autem Romuleam usque ad urbem profecturos, ut mereantur habere suffragia. Quamplures vero ex illis Jacobi apostoli in extremis Galeciæ sinibus famosam se requisituros memoriam, astipulatis promissionibus asseverant. Sed post hæc vota nihilominus tempestatis perseverante sævitia, timoris vehementia exagitati, peccata sua, quæ turpiter gesserant, turpius in audientia cunctorum confitendo propalare incipiunt; sacerdotale sibi officium usurpantes, dum pœnitentias alternatim et dant et accipiunt (27). Dehinc osculum pacis sibi invicem conferunt, ut quasi in pace fœderatos mors inveniat, quos dissensionis repertor diabolus, ut Christi fidelibus bellum inferant, jamdudum fœderaverat, atque complosis manibus sese tenentes astringunt, quia ad pietatem illis videbatur pertinere, si socialiter sub undis interirent, quos spirans cædis et rapacitatis crudelitas antea sociaverat.

53. Sic piratis ad suscipiendam mortem sese parantibus, unus illorum, qui non qualiter illam susciperet, sed qualiter ejus effugium inveniret, apud se argumentabatur, ita intulit: O sodales, cur perimus? Facite quod dixero, procul dubio vivemus. Nonne recolitis, in insula Causeo vos vidisse heri

(27) Etiam hoc sæculo aliquando audivimus, homines sacramentorum usurpandorum tam rudes in-

A sanctum eremitam cujus monita contempsimus, cujus verba risimus? Voveamus sursum manus levantes; et firmiter apud nos statuamus si nos Dominus ad illum reducat, quidquid ille jusserit nos facturos; et ab hujus mortis faucibus, jam nos deglutientis, ejus meritis abstrahemur. » Hanc vocem omnes unanimiter, quasi oraculum missum cœlitus, accipiunt; et in hujus professionis testimonium, ut præceptor instituerat, manus erigunt. Mox quadam accepta securitate, in hæc verba prorumpunt: « O Altissimi, inquit, virtus, quam potentissimam jam experimentis certissimis esse cognovimus, permitte nos vivere! concede correctionis tempora; da indulgentiæ locum, quod, ut nobis videtur, juste negare non poteris; quia non sumus jam raptores piratici, sed professi sectatores eremitici viri. Nos amodo mercatores captivos non tenemus, sed illos, ut fratres nostros, quorum onera portare debemus, Christi legem complentes, contra ponti rabiem luctantes, ne ab ipsius voragine sorbeantur, prout possumus, adjuvamus. Pecuniam illorum ut avidi prædones jam concupivimus; sed ob tutelam ipsius laborantes, ut sancti eremitæ ministri, reddendam custodimus. »

54. Sed omnipotens Deus, qui eorum mentem mirabiliter terruit, eorum quoque vitam per meritum famuli sui Bernardi, ad quem speciali devotione clamaverunt, mirabiliter reservavit. Nam hæc et his similia miseris illis, mortis exagitante timore, vociferantibus, fulminantis aeris flatu terrifico Causei insulæ littoribus naves impelluntur, rapidissimique impetus vehementia in siccum littoris evehuntur; quarum quatuor naufragium perpessus, quinta cum suis armamentis illæsa reservatur. Piratæ igitur mercatoresque, dum se suamque pecuniam in solo telluris cum fragmentis navium inveniunt, mortis se barathrum evasisse cernentes, præ gaudio lacrymasse dicuntur. Tunc sanctus vir, cujus pro sanctitate hoc sibi concessum fuisse minime dubitabant, quæritur; tunc ejus merita, velut divinæ potentie miracula, ab illis alta voce prædicantur. Inventus autem, ac si cœleste numen ab eis, quamvis hæc ipse prohibeat, aderatur. Tunc a prædonibus cum lacrymis rogatur, ut cum mercibus suis institores D liberos accipiat, quos die præcedenti, multiplici eum supplicatione rogans, liberare nequiverat. Deinde ejus pedibus provoluti piratæ, super pristinis culpis suis modum pœnitentiæ sibi definiri petunt, peregrinationisque vota quæ fecerant exponunt, et ut illa persolverent, quidam ex illis mandatum accipiunt; quidam vero, ut vitæ illius innocentiam imitarentur, cum illo remanserunt. Institores quoque, ut de tabulis naufragii domum faceret, sancto viro suggerunt, et ad operis conducendos artifices pecuniam offerunt. Bernardus namque, quamvis annos per plures in insula mansisset, necdum domum haberi, ut in tali articulo credant confessarii defectum sic posse suppleri.

huerat, sed in saxorum cavernis, aut velut vineæ A
custos vel cucumerarii, vilibus in tuguriis latuerat.

35. Hæc tuæ dignationis, Christe, provida dispen-
satio, hæc tuæ fortis dexteræ est be-
nignæ mutatio. Ad hoc enim pro servi tui meritis
elementa perturbari voluisti, ut rapacium hominum
mentes converteres, ut captivos a carceralibus vin-
culis abstraheres, ut anachoretæ tuo algidis in ru-
pibus latitandi domum construeres, ejusque vitam
mundo detegeres. Denique postquam per dies ali-
quot in insula cum sancto viro remanserant, ciba-
riisque penitus deficientibus, herbarum uti crudis
radicibus, ut se sustentarent, illum imitando, non
poterant, fame cogente magnopere discedere cu-
piunt; sed præcedentis marinæ perturbationis fu-
rore illos deterrente, quid sibi eligant nesciunt. Fa-
mes etenim sæviens illorum depascens artus, illis
imperat ut discedant; ponticæ vero rabiei formido,
illorum corda tremore concutiens, illos cogit ut ma-
neant. Aretantur itaque angustiis; unum tamen e
duobus assumant necesse est, aut victualium penu-
ria deficere, aut quam periculosam experti fuerant
navigationem repetere. Sed excruciantis illos famis
tyrannidem ultra ferre non valentes, quam in præ-
sentiarum sentiunt, ut securum navigare habeant
sibi argumentum invenire satagunt: Bernardum
namque adeunt, quem et ventis et mari posse im-
perare, præcedentibus experimentis edocti, non dif-
fidunt, ut elementorum motus in sua fide suscipiat,
ut se apud Deum fidejussorem constituat, quatenus
marini fluctus tranquillitatem teneant, donec pro-
spere cursu optatos portus apprehendant. Vir autem
sanctus, cui fidem magnam divina gratia contulerat,
viros sub mortis periculo laborantes conspiciens,
illud Christi verbum ad memoriam reducit: « Si ha-
bueritis fidem, ut granum sinapis, dicetis huic
monti: Transfer hinc, et transferetur (*Matth. xvii,*
19). » Quod autem postulaverant effecit, et illos pa-
cifica navigatione ad propria transmisit.

CAPUT V.

*Reductio B. Bernardi ad priores eremitas, dein ad
primum monasterium S. Cypriani.*

36. Interea monachi S. Savini, Bernardum, cui re-
gimen suæ Ecclesiæ toto conamine tradere propone-
bant, dum quærentes nusquam reperiunt, alium sibi
pastorem constituunt. Quod Petrus de Stellis, eo D
quod de vicinia eorum habitaret, continuo cogno-
scens, mox ad prædicta eremitarum deserta prope-
ranter abiit, et ad dominum Vitalem perveniens,
ubi esset ille quem commendaverat, requisivit. Ille
autem, quod in remotissima maris insula latitaret,
respondit. Petrus sane jam ea quæ prius de Ber-
nardo tacuerat, amodo celare haud utile judicans,
nomen illius, peritiam litterarum, morum vitæque
sanctitatem, refutationem prælationis, in communi
audientia fratribus enarravit, ejusque talem famam
tunc in Neustria prædicabat, qualem jam a multis
annis in Aquitania cognoverat: consultique eis, ut
a marinis insulis eum retraherent vel invitum, si

A catholicæ prædicationis doctrinam, si vitæ consi-
lium; si sanctæ diligenter conversationis exemplum.
Cujus sententiam multitudo fratrum animo susci-
piens, jam extransacta apud eos viri conversatione,
vera esse quæ referret cognoscens, communi decreto
statim constituunt, ut ad eum legatos tales destina-
rent; quorum sollicitudine et industria ad se revo-
cari posse minime dubitarent. Quapropter ipsum Pe-
trum de Stellis, cujus auctoritate et amore reduci
poterat, ad eum dirigunt, adjungentes ei ducem iti-
neris, qui adhuc superest, nomine Christianum,
miræ simplicitatis et innocentiae virum: qui con-
summato itineris labore ac navigationis periculo,
tandem ad eum perveniunt.

37. Vir autem Domini Bernardus, conspiciens
B Petrum, jam a multo tempore sibi familiarissimum,
ac fugæ suæ susceptorem fidelissimum, miratur eum
tam longe peregrinationis arripuisse laborem, atque
præ gaudio lacrymas fundens, datisque amplexibus
osculatur multoties, veneratur ut patrem, suscipit ut
hospitem, omnia utilitatis vel humanitatis atque
charitatis officia prout poterat impendens: et post
dulcia vitæ æternæ colloquia, quibus sese ad invi-
cem reficiebant, Bernardus ait: « Charissime Pater,
dicito mihi de statu Aquitanicæ regionis, si in illis
partibus nunc Ecclesiæ Christi pacem habeant, et
si monasteria rigorem disciplinæ ac religionis con-
servent. » Ad hæc ille, Dei gratia omnes Christicolæ
lætos et festa pace quietos, respondit, ac tandem S.
Savini monachos jam sibi abbatem præfuisse adje-
cit. Quo Bernardus audito, lætus efficitur, et qui
C prius illius mentem afflixerat, videlicet ne abbas eo-
rum coactus fieret, metus deponitur. Petrus pro-
inde suæ legationis negotium explere cupiens: « Fra-
tres nostros, inquit, eremitas visitavi, mandataque
eorum ad te tuli, ut ad eos redeas, ne consortia eo-
rum penitus relinquant. Hoc verò quanto mentis affe-
ctu quantoque animi desiderio expectant, verbis ex-
plicare nequeo. » Bernardus equidem, ut erat totus
affluens visceribus charitati fraternæ, continuo tale
fertur responsum dedisse: « Faciam quod poscunt, ne
auctoritatem legati et petentium videar contemnere,
quamvis hujus remotæ insulæ solitudinem nollem de-
serere. » Peracta itaque hac legatione, Petrus ad Aquit-
tanium remeavit.

D 38. Hoc in tempore viri Dei mentem prophetiæ
spiritus tetigit, quam ad quædam absentia videnda,
quasi sibi præsentia forent, illustravit. Duo nam-
que erant de numero eremitarum, qui illum susce-
perant, et diu in silvis concorditer cohabitaverant:
quorum unus Albertus nomine, jam grandævus, abs-
tinentiæ et orationis studio infatigabiliter insistebat;
alter vero junior, Adelinus dictus, mansuetudinis
atque obedientiæ virtute excellenter pollebat, lenitate
quoque affabilitatis adeo blandus erat, ut omnibus
qui ejus consortio usi fuerant, amabilis haberetur.
Porro longævitatis suæ (privilegio) Albertus ut ma-
gister præerat; alter vero, ut subjectus, ejus jussio-
nibus obtemperabat. Hic viri Domini Bernardi vehe-

menter exoptans informari exemplo, et doctrina erudiri, prædictum magistrum deserens ad ejus insulam iter arripuit. Senior itaque, dilecti discipuli solatio viduatus, in tantæ tentationis incidit barathrum, ut nimia et irrationabili affectus moestitia sese suspenderet, nisi quorundam fratrum, qui hoc præsestant, solerti custodia a tali periculo mortis arceretur. Interim vir Domini per spiritum ad se novit venientem discipulum, et magistrum disponentem se diræ morti pendulum. Junior autem insulæ littoribus, ut desideraverat, applicuit: quem vir sanctus alacriter suscipiens, ei talia dixit: « Ad nos venisti, charissime; nec non paucos per dies nobis commoraturus, imo unde aufugisti, nec deinceps huc rediturus. » Juvenis vero quia firmiter statuerat se quoiret illum minime relicturum, verbis ejus fidem non adhibuit, nec quod Spiritu prophetico loqueretur intellexit. In altis igitur insulæ rupibus per aliquot dies cum illo permansit: sed algoris vehementia gravatus, ad silvas, ut ea quæ ibi reliquerat vestimenta tolleret, ac denuo rediret, remeavit. Qui ad memoratum Albertum veniens, postquam illum moerore tabescentem et jam pene deficientem, ac ne sibi vitam laqueo surriperet a custodibus obsessum conspicit, ejus anxietati compatiens, ac dolorem mitigare satagens, ipsius prostratus pedibus veniam petiit, et quod illum amodo non desereret spondit. A principibus quoque eremi, quos supra memoravimus, excommunicationis sententiam, si ab illo ulterius recederet, accepit: hacque necessitate detentus, sicut vir Dei sibi prædixerat redire non potuit: sicque illum spiritum habuisse prophetiæ patuit.

39. Bernardus deinde non post multum temporis, sociis sese comitantibus, assumpta sua suppellectile non multum ambitiosa, ut pollicitus fuerat, ad silvas eremitarum rediit. Qui cum gaudio susceptus, illis adjuvantibus in loco, qui Fons Syhardi dicitur (28), sibi cellam construxit: in qua aliquanto tempore cum quibusdam suis discipulis habitavit. Cum ibi diu moraretur, quia lucerna sub modio latere non potuit, cunctis advenientibus verbum vitæ ministrabat, eosque exemplo suæ conversationis roborabat. Confluebat namque ad eum non solum copiosa multitudo circummanentium eremitarum, sed etiam populorum. Latebat itaque et non latebat, et quanto plus se dejiciebat, tanto magis a Christo sublevabatur; fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quæ nonnunquam appetitores sui desereus appetit contemptores. Sæculi homines admirantur eos, qui his pollent privilegiis: nos laudamus, qui pro Salvatore ista despexerint, et mirum in modum quos habentes parvipendimus; si habere noluerint, prædicamus. Igitur dum omnibus prædicaret, dum omnes secundum modum vitæ et statum ordinis instrueret, et pro capacitate animorum singulos edoceret, adeo circumquaque celeberrimus habebatur,

(28) Fons Gyardi dicitur in mss. nostris, Souchetus Fons Goyardi, sicut in Cenomanicis silvis.

A quod ejus fama jam sæpe memorati Reginaldi abbatis S. Cypriani aures perculit, et religionis ipsius Bernardi sanctitas et prædicationis gratia longe lateque diffusa est.

40. Prædictus vero abbas, cognito ejus habitatio- nis loco per præmissos exploratores, non mediocriter lætus efficitur. Exoptabat enim jam a multis annis, quatenus eum jam ad suum monasterium reduceret, ut esset post ipsius excessum, qui regularis tramitis disciplinam sustentaret. Siquidem illum noverat miræ simplicitatis virum, multaque sapientia præditum; sese autem cernebat jam silicernium (29), morbo et senio confectum, quamobrem sentiebat procul dubio vitæ suæ imminere terminum. Præcavens igitur ne propter meritorum ipsius insignia ad alicujus regimen Ecclesiæ inde abstraheretur, nisi citius eum revocaret: ipse eidem impiger, ubi habitabat, subito supervenit, eumque satis laudabili dolo ad suum monasterium, ordine subscripto, reduxit. Nam post immensa atque suscepta, pro loco et tempore, hospitalitatis officia, Reginaldus sic Bernardum alloquitur: « Quædam nostræ Ecclesiæ pernecessaria utilitas istis me, dilectissime, appulit oris: sed, audita tuæ famæ benignitatis, cui debita paternitate congratulor, nolui sic pertransire, nolui prætermittere quin te viderem, quin te salutarem, meque tuis mihi desideratissimis orationibus commendarem: et quoniam non modica et irrecuperabilis pecunia, quam superna favente clementia hac in provincia acquisivi, mecum habetur, vereor C ne in his silvarum vastitatibus ab aliquibus incognitis raptoribus, qualibet fraudulenta mihi violentia subripiatur. Quapropter fraternitati tuæ placeat, quatenus tua ipsius præsentia, quæ in his regionibus admodum celebris et amabilis dignoscitur, quousque si quæ latent insidiæ nobis non prævaleant, fatigari ne cunctetur. »

41. Cumque hujusmodi palliatis circuitibus, utpote benignissimus ac nullius doli conscius, acquievisset, atque conviator nec non dux itineris, jam dictum Patrem, peragratis solitudinibus, ad tutum usque locum perduxisset, ac cum quodam, quem ad hoc assumpserat, socio reverti voluisset, idem Reginaldus eum retinuit, eique dixit: « Nostram tam remotas adire partes imbecillitatem non aliqua necessitatis, nisi tua, fili mi, charitas compulit, nec quælibet sæcularis ambitio nostræ senectuti hujusmodi laborem indixit. Te, charissime, solum acquirere studui; nullos raptores, præter eremitas atque discipulos tuos, pertimui; sed Dei gratia jam illorum manus evasimus, quod te violenter nobis eripiant jam nequaquam formidamus; jam securus te talem pecuniam possideo, cujus sanctitatis ac sapientiæ thesauro nostrum magnifice monasterium ditari cupio, quemnam olim amissum, nunc vero divinitus recuperatum, nullo commutarem pretio. Verumtamen, fili dulcissime, amodo te

(29) *Silicernia*, senes dicuntur, quod curvi et scipioni innitentes, silices cernant.

exoratum esse postulo, ne indigne feras, ne mihi A Patri tuo succenseas, quod te quasi fraudulenter ad nostrum consortium revoco : hoc etenim præ nimia dilectione facio, pro certo sciens quia, nisi te aliquo modo deciperem, a nimium tibi dilecta solitudine nullatenus extraherem. »

42. Servus itaque Domini, videns quod ab illo se non subducere, nec ad discipulos suos ulterius remeare posset; simulque recolens, talia sibi non nisi illius semper justo posse contingere iudicio, qui ut multis prodesset, de ipso sinu Patris egressus est ad publicum nostrum, tum propter pietatem senis exorantis, tum propter auctoritatem imperantis, satis provide respondit : « Novi, Pater, novi, quia me nolle tibi acquiescere quasi scelus est idololatriæ; sed periculosum ac mihi durum est, illos quos adnavi discipulos, sic desolatos et quasi orphanos penitus relinquere. Quapropter quid de illis fieri debeat, tuæ censura providentiæ amodo provideat. » Ad hæc iste : « Iste tuus, qui præsens adest, socius, mea fungens legatione, ad eos redeat, et quæ circa te geruntur exponat; eisque veraciter dicat, quod quicumque ex illis te ad monasterium sequi voluerint, libentissime tui gratia, utriusque vitæ subsidium eis sufficienter providebo. » His itaque peractis, longo confecto itinere, ad S. Cypriani monasterium pervenerunt. Monachi vero Bernardum, quem a multis annis non viderant, læti gratulantesque suscipiunt; admirantes hominem hirsutum, barbato, vilibus atque villosis, juxta eremiticæ consuetudinis modum, pannis subobsitum, cujusmodi habitum abhorrentes, properanter eruunt, barbam abradunt suisque indumentis induunt, et post paucos dies, quamvis repugnantem, præpositum efficiunt. Et illum quidem exterius exuentes, paupertatis ei habitum subtraxerunt; sed mentem illius ab amore eremi abstrahere nequiverunt.

43. At quanta in eadem Ecclesia de ejus reditu lætitia, tanta in prædicta solitudine de ipsius abscessu exorta est repente tristitia. Gaudebant isti, qui eum quasi perditum invenerant; dolebant illi, qui ablatum amiserant. Isti antiquum socium tenaciter amplectuntur, illi novum doctorem reddi sibi suppliciter deprecantur; isti se de ejus ornari præsentia, illi de absentia deficere confitentur. Quæ dum agerentur, Pictaviensis urbis episcopatum regebat venerabilis Petrus episcopus (50), qui postea exsilium (51) pro justitia usque ad mortem sustinuit (52), cujus vitæ sanctitas mirabilis exstitit, ut post ipsius obitum miraculorum attestazione pa-

(50) Petrus II, episcopus creatus anno 1087, quiete præfuit usque ad annum 1112.

(51) In exsilium actus a Guillelmo duce Aquitaniæ VIII, qui ab eo reprehensus fuerat, quod legitima uxore depulsa in adulterio viveret, uti diximus 10 Februarii ad Vitam S. Guillelmi eremitæ, quod cum hoc et filio suo Guillelmo passim unus idemque haberetur.

(52) Mortuus est Petrus apud castrum Calvinianum in sua diocesi, 4 Aprilis anni 1115, ad quem

tuit (53) : cujus præsentiam sæpefatus Reginaldus adire studuit, et quomodo laudabilem fugitivum ab eremo reduxisset, diligenter exposuit; quamque utilis esset post suum excessum, qui jam quasi in foribus aderat, ad monasterii regimen studiose intimavit, hoc etiam præmonendo atque præmuniendo subjungens, ne Bernardus ita comperiat; ne forte ab eis clandestina fuga se subtrahat, sicut olim a S. Savini monasterio propter eandem causam sese latenter subduxerat. Quibus omnibus assensum libenter episcopus præbuit, ut postea rei ipsius exitus approbavit.

CAPUT VI.

Abbas S. Cypriani constituitur : ob persecutionem ad prædicandum convertitur. Mores clericorum reformati.

44. Contigit autem ut Reginaldus, transcursis quatuor mensibus, gravi infirmitate correptus, in lecto decideret. Cumque dies obitus sui propinquaret, fratres ad eum convenerunt, eumque qui successor ipsius esse deberet, ut ostendere dignaretur, revelante sibi sancto Spiritu, summis precibus postulaverunt : quippe qui erat vir apprime eruditus, ornatus privilegiis summæ sanctitatis et innocentie et sapientiæ. Quibus ille : « Quamvis, inquiens, ad me non pertineat de tanta ac tali re (statuere), tamen, quia timeo vestram desolationem, si mihi vultis credere, Bernardum virum religiosum, vobis a Deo ad hoc nuperrime restitutum, dignum dispensatorem domui constituite : ut enim secundum conscientiam loquar, non illo aliquem, Deo teste, novi sanctiorem. » Qui consilio tanti Patris unanimiter acquiescentes, postquam ille humanæ conditionis debitum persolvit (34), eum quem prædixerat, in loco abbatis festinaverunt ponere, et, uti mos est, ad consecrationem invitum et repugnantem trahere.

45. Suscepto igitur curæ pastoralis officio, tanto magis illud dignius administrare curabat, quanto hoc non propriæ voluntatis impulsu, sed solo divinæ voluntatis arbitrio sibi esse injunctum animo recolebat; nec solum videri doctor appetebat, sed sicut cæteris ordine præeminebat, sic piis moribus transcendere satagebat, atque se in omnibus ita studebat habere, ut non de illo etiam maledicorum quidquam auderet fama confingere. Simplici namque vita occasiones tollebat detrahentibus, doctrina sana resistebat contradicentibus. Non enim de numero vel de genere eorum erat, qui gravia districtioris vitæ onera discipulis imponunt, quæ ipsi vel minimo attingere

diem inter prætermisissos de eo egimus.

(53) « Sanctitatem ejus crebra miracula tumuli ejus loquuntur et prædicant, » ut legitur in Chronico Richardi Pictaviensis, apud Samaritanos, qui addunt « corpus ejus piosque cineres quiescere in ecclesia cœnobii Fontis-Ebraldi, ab eo constructa.

(34) Chronicon S. Maxentii : « Anno 1100 obiit Raynaldus, abbas S. Cypriani, cui succedit Bernardus, qui reliquit abbatiam, » ut infra dicitur.

digito noluit; sed quidquid verbis prædicabat, moribus exornabat et exemplis astruebat. Quippe non rudis ad tale onus regendum venerat; se quæ ab in-eunte ætate, non tam repentina vel præcipiti trepidatione, quam assiduo didicerat exercitio, hæc aliis explenda proponebat. Non rerum affluentium abundantia exultabat, non laude propria lætabatur; non ad honorem cor elevabat, nec in occulta cogitationis meditatione cæterorum subjectione pascebatur; mœrebat honore suo, et ora laudantium declinare ac fugere festinabat. Solent plerique suis buccinatoribus quædam dona conferre, et in paucorum largitate profusi, manum a cæteris retrahere: quo ille omnino carebat vitio; ita namque singulis dividebat prout cuique necessarium noverat.

46. Nunc virtus latius describatur quæ ipsius propria est, et in qua exponenda, Deo teste ac iudice, profiteor nihil addere, nihil majus extollere more laudantium. Sicut enim inter multas gemmas pretiosissima gemma micat, et jubar solis parvos stellarum igniculos obruit et obscurat, ita cunctorum virtutes et potentiam sua humilitate (quæ prima Christianorum virtus est) superavit, minimusque fuit inter omnes, ut omnium major esset. Hac quippe adeo se deiecit, ut qui eum vidisset et pro celebritate nominis videre gestisset, non ipsum esse, sed discipulorum ultimum crederet. Et cum frequentibus monacherum choris cingeretur, et veste et voce, et habitu et incessu minimus omnium erat. *Tardus erat ad loquendum, velocæ ad audiendum* (Jac. C 1, 19), memor illius præcepti: *Audi, Israel* (Deut. vi, 14), et tace. Hospitalitatis namque et misericordiæ operibus ita vacabat, ut quotidie sexagenos vel centenos vel eo amplius clericos ad mensam susciperet, quibus larga manu ministrabat, præter quod peregrinis et aliis supervenientibus pauperibus munificus erogabat. Quid ejus in cunctos clementissimum animum referam et bonitatem, etiam in eos quos nunquam viderat evagantem? Et quia non sua sed aliorum lucra quam maxime cogitabat, non se hominibus præesse sed vitiis recolens,

Virga paterna piis, baculusque salutifer ægris,
sine alicujus querela existebat.

47. Hac itaque virtute adeo pollebat, quod in hac sola divina consistere præcepta, cunctis in propatulo prædicabat. Erat namque cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, abstinentiæ robore validus, doctrinæ dapibus reffectus, patientiæ longanimitate humillimus, auctoritate fortitudinis erectus, pietatis gratia benignus, justitiæ districtus; et quod inter sæculi homines vel leve putabatur vel nihil, hoc in monasteriis dicebat gravissimum esse delictum;

(35) Idem Chronicon ad dictum annum 1100: « xiii Kalendas Novembris fuit concilium, quod tenuerunt duo cardinales Joannes et Benedictus... et excommunicarunt regem Philippum in ipso concilio. »

Consulat lector quæ in novis Conciliis a Labbæo

A illudque quammaxime divinum oraculum recolens: *Qui audit, dicat: Veni* (Apoc. xxii, 17); uti erat diffusus charitate, coepit omnes intus introducere, et pauperes et ignobiles ad Deum trahere. Monachi vero tepentes et frigidi, plus de præsentis quam de futura vita solliciti, ex invidia coepere pluries resistere, dicentes possessionem monasterio, quæ tot recipere posset, deesse.

48. Per idem tempus duo cardinales, Joannes atque Benedictus, apostolicæ sedis legatione fungentes, ad urbem Pictavium concilium convocarunt (35): in quo centum quadraginta convocati Patres adfuerunt, qui Philippum regem Francorum, propter Fulconis consulis Andegavensium uxorem, quam in adulterio tenebat, anathematis vindicta percusserunt. Qua excommunicatione comperta, Guillelmus dux Aquitanorum, qui aderat, totius pudicitiae ac sanctitatis inimicus, timens ne similem vindictam pro consimilibus culpis pateretur, nimio furore succensus, jussit omnes illos deprædari, flagellari, occidi. Quod ministris suis facere incipientibus, pontifices et abbates huc illucque diffugiunt, et, ut temporalem vitam retinerent, tuta latibula quærere contendunt. At vero Bernardus atque Robertus Abreseleasis, qui concilio intererant, fortissimi justitiæ propugnatores, ac totius iniquitatis et injustitiæ expugnatores, aliis turpiter fugientibus, ita immobiles constantesque perstiterunt, ut nec ab incepto excommunicationis desisterent, sed pro Christo mortem vel contumeliam pati gloriosissimum ducerent. Et quamvis eos persecutores mortem non intulerint, isti, quantum in ipsis est, martyrium per-tulerunt.

49. Porro Bernardus in exteriorum administratione procuratores constituerat; ipse vero contemplationi, orationi, silentio et religionis observantiæ invigilabat; atque in magna puritate vitæ, monasterium sibi commissum sapienter ac regulariter gubernabat. Tamen divinæ pietatis dispositio ibi illum diutius immorari volebat; quia de illo et per illum aliud facere disponebat. Quapropter contra eum talem persecutionem exoriri permisit, qua cogente illud monasterium dereliquit. Monachi Cluniacenses ecclesiam S. Cypriani suæ ditioni debere esse subditam asserentes, dominum papam Paschalem (36), Romanum tunc temporis apicem gubernantem, adierunt; et ut Bernardo, nisi se et ecclesiam suis subjiceret legibus, officium abbatis interdiceret, compulerunt. Quam interdictionem sub disjunctione positam Bernardus audiens, unum membrum disjunctionis, id est officium honoremque abbatis deserere, satis libenter excepit; alterum autem excipere renuit, metuens ne ecclesiam, quam liberam acceperat, servituti subjiceret; et ex alia nostro editis de hac controversia continentur, antehac inedita.

(36) Paschalis II sedit ab anno 1099 ad 1118. Bullam ejus in favorem Cluniacensium, in qua confirmatur subjectio monasterii S. Cypriani illis facta a Gregorio VII, habet Souchetus in notis.

parte vehementer formidans jura Cluniacensium, A qui se causam justam habere dicebant, impedire. Quod vero sibi tutius fore credidit, facere non distulit; exæstuans etenim amore paupertatis ac solitudinis, ad secretum eremi a quo fraudulenta violentia abstractus fuerat rediit, et mentem suam, quæ ibi remanserat, invenit. Qui domno Roberto de Abresello atque Vitali de Mauritonio, quorum jam superius mentionem fecimus, est conjunctus.

50. Gallicanas hi regiones nudis pedibus peragrabant; in villis, castellis, atque urbibus verbum Dei prædicabant; homines ab erroribus vitæ suæ eruentes, quasi validi ac robustissimi arietes, divinæ potentiae viribus adjuti, muros infidelitatis atque vitiorum impellentes confringebant; corda hominum ab amore caducarum rerum evellebant; B mala eorum colloquia, bonos mores corrumpentia, destruebant; malorum operum nequitias disperdebant; totius iniquitatis coadunam congeriem dissipabant; virtutes, Deo auctore, cordibus eorum inserentes, plantabant; et plantatas exemplo corroborantes ædificabant. Et quamvis mortuorum cadaverum resuscitatores non essent, quod majus est faciebant, id est animas in peccatis mortuas vivificabant et vivificatas Deo veræ vitæ conjungebant. Talia igitur signa facientes, quandoque simul, aliquando vero singulatim diversas provincias circuibant, quibus machinante diabolo, tribulationes non deerant. Dum igitur Bernardus per maritimas Northmanniæ partes prædicans, verbum Dei seminaret, nulli parcebat, nullius amore vel timore veritatem C reticebat.

51. Porro pro consuetudine tunc temporis per totam Northmanniam hoc erat, ut presbyteri publice uxores ducerent (37), nuptias celebrarent, filios ac filias procrearent, quibus hæreditario jure post obitum suum ecclesias relinquerent; filias suas nuptui tradentes, multoties, si alia deesset possessio, ecclesiam dabant in dotem. Dum autem uxores acciperent, antequam sibi eas conjungerent in præsentia parentum jurabant, quod nunquam eas desererent. Hoc itaque facientes juramento se alligabant, quod nunquam fornicatores esse desinerent, nunquam ad Christi corpus et sanguinem nisi rei et indigni accederent, et indigne accedentes D judicium sibi manducarent et biberent. Contra hanc mortiferam consuetudinem servus Dei Bernardus in conventiculis sacerdotum studiose disputabat, et ut eam relinquerent magnopere sategabat. Quosdam itaque abstraxit; maximam tamen partem illorum ab hujus mortis abstrahere nequivit barathro; unde factum est ut uxores presbyterorum, metuentes ab eis disjungi, cum suis auxiliariis eum perimere quærerent; ipsi quoque sacerdotes insidias pararent, deterrendo eum ut a prædicatione revocarent.

52. Quadam namque die dum in Constantiis, civitate maritima Northmanniæ, populo publice prædicaret, quidam archidiaconus uxorem habens et filios, cum magno presbyterorum atque clericorum comitatu advenit et cur ipse, qui monachus ac mundo mortuus erat, viventibus prædicaret requisivit. Bernardus autem circumventus ab eis, in præsentia totius populi sic respondit: « Nonne, frater charissime, in Scriptura Dei legisti, quod Samsou ille fortissimus de mandibula asini mortui inimicos suos interfecit? (*Jud. xv, 15.*) Et hæc occasione accepta, populo audiente, ad defensionem suam hujus Scripturæ capitulum exposuit. Samsou, inquit, qui *sol* interpretatur, Christum solem justitiæ significat; inimici ejus dæmones, et peccatores homines, sibi per malitiam cohærentes, Christum et ipsius legem impugnantes; asinus mortuus, simplicem populum, obedientem, jugum suave Christi et onus ejus leve portantem, humilitatis vias sectantem, mundo mortuum, id est peccatis et vitiis mortificatum, ut ait Scriptura: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Colos. III, 3).*

53. « Mandibula, ossium robur habens, durius molliæ carnis, instrumentum mordendi et mandendi in capite asini, prædicatorem designat Ecclesiæ: qui ossium robur habere debet, quia peccatis et vitiis viriliter resistere debet, adversaque pro defensione justitiæ et sanctitatis fortiter sustinere. Molliæ carnis prædicator durior debet existere, quia carnalem voluptatis delectationem, durioris abstinentiæ labore a vita et conversatione sua reseccare debet; non vitiis, emollientibus mentem, enerviter subjacere. Instrumentum mandendi prædicator existit, si verbum Dei (quod est cibus animæ nostræ, sicut Dominus in Evangelio dicit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei [Matth. iv, 4]*), subtiliter intelligit; si intelligens, operibus adimplet quod dicit; quia si bene docet et male vivit, non instruit populum sed corrumpit: dum enim male vivit, prædicatione ejus contemnitur et non recipitur, et exemplo illius populus non ædificatur, sed destruitur. Oportet ergo ut bene vivat; et Scripturam, cibum animarum commasticando et conterendo, subtiliter discutiat; videlicet ut historicam intelligentiam ab allegorica discernat, a tropologica dividat allegoricam, tropologicam ab anagogica semoveat: et sic masticatum et minutatim contritum cibum verbi Dei, sibi prius per rectam operationem, saporis ejus virtutem degustando transglutiat; deinde ad corpus mortui asini trahat, hoc est ad intelligentiæ capacitatem simplicis populi et seipsum mortificantis, deducat; ut eum videlicet, per omnes supradictos intelligentiarum modos, ad vitam æternam capessendam informare studeat; quatenus per assiduæ prædicationis doctrinam, discrete ac sapienter dispositam, actus et con-

(37) Ordericus Vitalis, lib. v Historiæ ecclesiasticæ late hos dissolutos clericorum mores in Northman-

nia describit, et lib. xii ipsis presbyteris interdictas conjuges.

versationis illius ad meliora promoveat. Seipsum etiam instrumentum mordendi esse, oblivioni non tradat; ut peccatores a corpore diaboli per morsum correptionis et increpationes abscindat, et corpori Christi, quæ est Ecclesia, lamentis poenitentiae justificatos restituat. Et sicut in eminentiori parte asini, in capite scilicet, per dignitatem praelationis existit; sic transcendat populum, qui per asinum intelligitur, virtute operis et sanctitate conversationis.

54. « Vides itaque, frater charissime; secundum auctoritatem sacræ Scripturæ, quia si Christianus populus, qui per asinum mortuum intelligitur, debet mundo mortuus esse, multo magis prædicator illius, qui per mandibulam designatur, Christo confixus cruci (*Galat. II, 19*), et mundo mortuus debet existere; sicut verus ille prædicator mundo de seipso dicebat, Christo confixus cruci, ut per auctoritatem mortificationis suæ, viventes adhuc in peccatis et vitiis possit castigare, et castigatos sibi mortuo conformes efficere, ut adimpleatur quod Apostolus dicit: *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi (I Cor. XI, 1)*. Igitur, cum prædicator Ecclesiæ mundo debeat mortuus esse, et illius a populo prædicatio contemnatur, cujus vita vitiis et peccatis mortificata necdum creditur; qua ratione, quia sum monachus et mundo mortuus, potes me a prædicatione prohibere, qui exemplo mortificatæ vitæ meæ possum populis prodesse, et verbo doctrinæ illos ad meliora promoveri? Et cum constet B. Gregorium atque Martinum, aliosque quamplures sanctos monachos, mortificationis suæ merito, pastorale regimen in ecclesiis accepisse, et cum honore praelationis, officium prædicationis; inde consequens hoc trahitur, quod per virtutem mortificationis pervenitur ad licentiam prædicationis. Itaque, quia sum monachus et mundo mortuus, non mihi fas prædicandi aufertur, sed multo melius confertur. « Hæc, et alia hujusmodi viro Dei prosequente, atque populo secum acclamante, nutu Dei prædictus archidiaconus ferocitatem atque arrogantiam animi sui aliquantisper deposuit, et presbyteros atque uxores eorum ab ejus læsione compescuit, quorum quarumque tanta multitudo in solemnitate Pentecostes confluerat, ut videlicet juxta morem patriæ principali ecclesiæ redderent debitas processiones, quod vix locus ille capere sufficeret. Miles autem Christi Bernardus, ut dictum est, populis prædicabat: quamobrem foris pugnas, intus timores patienter sustinebat.

CAPUT VII.

Pro defensione abbatiæ iter Romanum bis susceptum; ea relicta, alibi discipuli collecti.

55. Interea monachi S. Cypriani, per annos ferme quatuor multis laboribus atque expensis satagentes, ut a calumnia Cluniacensium Ecclesiam suam liberarent, facere nequiverunt. Qua difficultate necessitatis compulsi, cum Pictaviensis episcopi litteris eremum adeunt, abbatem suum inveniunt; et ut Ecclesiæ suæ laboranti succurreret, rogaverunt. Qui

A pietate tactus, atque sui episcopi jussione coactus, ad S. Cyprianum rediit, ibique diebus aliquot habitavit. Ac deinceps, episcopo ac monachis impellentibus, paucis secum de eremo fratribus assumptis, ipse in asino residens, paupertatis suæ vestibus indutus, id est eremiticis, cum tam humili comitatu Romam petiit. Ad quam post multos labores perveniens, dominum papam Paschalem adiit, et cur se abbatis officio privasset requisivit. Apostolicus vero, quia multa audierat de ejus sanctitate, per cardinales suos, Joannem et Benedictum, qui illum antea in Aquitania noverant, et ipsius in concilio constantiam ad excommunicandum regem viderant, illum benigne suscepit; atque illius manum tenens, in secretum oratorium duxit; et solus cum solo, magna parte diei, colloquium habuit. Deinceps vero illum ad palatium reduxit, eique officium quod interdixerat, in communi audientia benigne reddidit. Dehinc Bernardus, accepta ab eo benedictione, Pictavium rediit, monasteriumque suum per aliquot annos in pace tenuit.

56. Verum monachi, illius magisterio coacti temporem vitæ in rigorem mutare disciplinæ, ac dissolutionem conversationis in districtiorem observantiam tramitis regularis, dum sibi conspiciunt illicita non licere (et nolunt) assueta relinquere, conati sunt illum e monasterio aliquo modo depellere. Furto enim ab ejus ædibus tritici et vini partem maximam abstraxerunt et abscenderunt, ut, cum non haberet unde sibi subditos pauperesque in quibus recreandis maxime delectabatur, pasceret, tædio affectus acquirendi victualia, ad eremi secreta remearet. Sed non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Dominum. Nam dum rei familiaris angustiis illum arctare satagunt, abundantioribus divitiis copiosum reddunt. Canonicus etenim quidam, qui eum pauperum procuratorem piissimum noverat, ei sub eodem tempore tantum frumenti vini que contulit, quantum sibi ad transigendum annum sufficere posse credidit. Divina quoque dispositio in eodem anno frumentum vinumque, quod monachi recondiderant, ei reddidit; sed prius eos pœnis ultricis mortis miserabiliter afflixit. Complices vero illorum qui pœnaliter obierant, nec morte eorum territi, dum sanctum virum hoc modo extrudere nequeunt, alium inquirunt. Cluniacensibus namque monachis fugerunt, sese in auxilium fore spondentes, ut S. Cypriani monasterium suis legibus subjiciant; quia si hoc fieret, Bernardum inde recessurum minime dubitabant. Qua suggestionis exhortatione animati Cluniacenses, dominum papam iterum adeunt, et ut Bernardum ab officio abbatis suspenderet nisi illis subderet monasterium, denuo compulerunt.

57. Bernardus igitur ex integro resumens laborem, ne gravioris fortunæ ictibus succumberet, metuens peccare, si propter desidiam ac negligentiam suam S. Cypriani monasterium suam amitteret libertatem, iterum Romam veniens, supradictum papam

rogavit ut utriusque partis causas attente discuteret, et justum judicium faceret. Quod ille facere subterfugiens, imperavit, ut aut ecclesiam Cluniacensibus subderet, aut nunquam in illa abbatia officium exerceret. Porro vir Dei, postquam pro certo cognovit quod in Romana curia nihil proficeret, nec apostolicum a suæ voluntatis decreto flecteret, sublimioris curiæ audientiam appellare compulsus est (58) : quæ quamvis apud mortalium prætoria inveniri nequeat, unde tamen hanc Bernardo expeti oporteret non latebat. Zelo igitur justitiæ accensus, illud Salomonis secutus : Justus ut leo confidens absque terrore erit, dominum papam, et omnes illius in hac re complices, non præsumptuosa audacitate, sed libera magnanimitate, in extremi judicii examine ante judicium, nullis ignorantiae tenebris falli, aliquibus muneribus corrumpi nescium, constanter invitavit. Papa autem tanta vocis audita libertate, præ indignatione virum Dei a se discedere jussit : dehinc consiliarios suos, quid super hac re sibi foret agendum requisivit. Illi autem unanimiter responderunt, quatenus cum tanta hominis sanctitate ante judicem omnium de causæ hujus controversia disceptare non esset securum, nec alicujus disceptationis contra ipsum se participes ullo modo fore concedunt ; imo communis consideratione decreti justum esse astruunt, ut sua illi dignitas restituatur, et de illato labore et injuria ab illo venia postuletur. Joannes vero atque Benedictus, duo cardinales qui præsentibus aderant, virtutum illius magnifica præconia, quæ in Aquitania noverant, audiente apostolico propalabant ; talemque nunc illum Romanis prædicabant, qualem in Pictaviensi concilio, ubi pro justitia paratus fuerat pati martyrium, ipsimet viderant.

58. Apostolicus autem, tanta viri perfectione cognita, animum ab indignatione compescuit ; et ut in concilium remearet, mandavit. Quo ingresso, ut pro se loqueretur concessit, et ut licentius ab omnibus audiretur, silentium indixit. Vir autem Domini sic cœpit : « Vestræ sublimitatis excellentiam, reverendissime papa, deprecor, ut me pauca nec a veritate discrepantia dicturum paulisper sustineat. Jam ab annis præcedentibus hoc vestra paternitas, et quamplures qui huic sacro conventui intersunt, vitæ et sapientiæ suæ merito multum honorabiles viri hoc non nesciunt, quatenus S. Cypriani ecclesia quæ nostræ parvitatibus regimini commissa est, multorum annorum curriculis sua utens libertate in magna religione reffloruit, antequam Cluniacense monasterium esse cœperit. Nunc vero Cluniacensis abbas, juxta Isaïæ vaticinium, ad uxorem meam hinnire non desinit (59), et mihi qualicumque abbati tamen veluti archiabbas superba tyrannide dominari appetit ; et quod nostra ecclesia ut ancilla sibi famuletur, sua regnet et imperet, efficere satagit ;

A quod genus ambitionis novum et inauditum : nam ab illo (vitio) exordium accipit, (quod) nisi in sua radice stirpitus amputetur, multam virulentæ prolis propaginem emiserit, corruptionisque immensæ seminarium, si oriri permittatur, pullulaverit. Hoc sane tam detestabile malum, quod propter magnitudinem vestri censura judicii merito abscindet non dubito, novum et insolens dixerim. In litteris etenim divinitus collatis archiepiscopos, archipresbyteros, archidiaconos legimus ; archiabbatum vero nomina, in illis necdum invenimus. S. Benedicti Regula (cujus ego professor, qui impetor ; et ille est, qui me impetit) ut abbas solummodo jus disponendi omnia in suo monasterio habeat, constituit ; de archiabbate vero penitus tacuit, quia neminem hujus superbæ vanitatis appetitorem in mundo fuisse vel fore credidit. Cujus calumniæ falsitatem ut ostendam, si mihi detur locus defensionis, nostrique monasterii astruam libertatem, excellentissime Patrum, adveni ; Romanæque curiæ tanto securius præsentiam adii, quanto certius, sub nostræ considerationis examine, in illa præjudicium et injustitiam nullo modo posse prævalere, cognovi. Nostri igitur loci conventus, cujus legatione fungor, meæque parvitatibus humilitas rogat, ut vestræ majestatis præcellens sublimitas, quæ in eminentiori parte locata est corporis Christi, quod est Ecclesia, more capitis cæteris inferioribus membris regimen impendat ; totiusque corporis compagem, secundum regulas justitiæ reddentis unicuique quod suum est, in pace teneat ; membro patienti condoleat, utriusque causam partis attente discutiens ; justumque judicium faciat, nullius transitorii commodi considerans emolumentum ; sed æternæ retributionis interminabilem fructum.

59. His luculenter peractis, vir sanctus tacuit ; apostolicus autem causæ Cluniacensium monachorum assertoribus, ut dicerent, imperavit. Sed hi, quia veritatis non habentis angulos argumenta, quibus (prohent) S. Cypriani ecclesiam suis legibus debere esse subditam, invenire nequeunt, per ambages palliatis ambitionibus et circuitibus plenas, commenta quædam fingere incipiunt. Quæ dum justitiæ regulis penitus dissentire conventus qui aderat intellexit, S. Cypriani monasterium liberum ab illis esse astruitur : hocque judicium apostolicus confirmans, sancto viro abbatis officium, quod interdixerat reddidit, atque multis precibus hoc ab illo obtinere voluit, ut cardinalis sacerdotii dignitatem susciperet, et Romæ secum ecclesiasticarum causarum negotia tractaturus remaneret. Sed Bernardus in secreto eremi assidua contemplatione cupiens satiari, exterioris sollicitudinis implicationem suscipere timuit, atque roganti minime acquievit ; imo, ut monasterium quod regebat deserere, et ad solitudinem redire liceret petiit : quod multis sup-

(38) Hæc eadem, et eisdem pene verbis hinc desumptis, habet Ordericus Vitalis, lib. viii.

(39) Imo Jeremiæ, cujus hæc verba sunt cap. v, dum Judæorum libidinem et intemperantiam per-

stringit : « Equi amatores, inquit, et emissarii facti sunt. Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. »

plicationibus vix tandem impetravit. Papa autem tantæ constantiæ tantæque sanctitatis hominem, qui nihil in mundo cuperet, nihil nisi Deum solummodo quæreret, quia secum retinere non potuit, ei hujusmodi officium injunxit: scilicet ut populis prædicaret, confessiones acciperet, pœnitentias injungeret, baptizaret, regiones circumiret, et omnia quæ publico prædicatori sunt agenda sollicitus expleret. At postquam ei vicem apostolatus tradidit, nolens ut apostolorum vicario, quem sine pecunia ad prædicandum destinabat, victus deficeret, monuit ut ab illis cibum corporis acciperet, quos verbo salutis reficeret, volensque a seipso incipere, ad prandium invitavit; et quoniam diu Romæ moratus est, participem suæ mensæ quotidie constituit.

60. Exiit Bernardus benedictione ab illo accepta: Pictavium rediit, et post paucos dies monasterium deserens, ac multo animi ardore anachoresim sectari cupiens, cum paucis discipulis Causeum insulam (eo quod remota esset ab omnibus) intravit; ibique diutius immorari cupiens, non potuit. Piratica namque multitudo prædonum, prædictæ insulæ littoribus applicuit, qui altaris ecclesiolæ illius vasa ac indumenta sibi diripuerunt, atque in ipsius præsentia turpiter tractaverunt. Ille autem res sacratas conspiciens viliter dehonestari, tanta animi commotione ac indignatione hanc dehonestationem fieri indoluit, quod non post multum temporis hujus rei causa, insulam, ad eam deinceps non rediturus, deseruit; et ad silvas remeans, in illis habitavit. Voluit etenim Dominus hanc a piratis fieri deprædationem, ut a septo illius insulæ Bernardum extraheret, et ad mediterranea loca reduceret (40): in quibus non soli sibi, sed aliis quamplurimis prodesset. Monachi vero S. Cypriani, videntes quod eum amplius non haberent, cum ipsius consilio et benevolentia alium sibi abbatem constituunt. Transactis deinde aliquot diebus, aquatici raptores, quorum paulo superius mentionem fecimus, qui virum Dei et res altaris ipsius dehonestaverant, jussu sui principis, Heoboldi nomine, piratarum omnium ferme crudelissimi, dum naves insequuntur, quas deprædari cupiunt, marinis fluctibus infelices absorpti sunt. Nec mirum, si submersionis morte pereant, qui innumeros fideles eodem mortis genere interire coegerant. Ad horum vero obitum innumerales exercitus dæmonum, in corvorum specie, convenientes, terrena caligine aeris spatia repleverunt; tubisque buccinantes horribili sonitu, sub carnali effigie, animo prope navigantium graviter exterruerunt. Hi, quia sacerdotes deerant, eorum exsequias celebraturi convenerunt: hi miserimas eorum animas susceperunt, non ut eos ad paradisi gaudia transveherent, sed ut ad ima barathri loris igneis pertraherent: exitus autem vitæ eorum tales ani-

(40) Loca hic indicata apud Northmannos in Abrincensi diocesi haud procul Britannia Armorica fuisse, certum est ex monasterio Savinjacō solis de-

marum commendatores habuit, qui ministros Ecclesiæ Christi habere non meruit.

61. In diebus illis necdum Bernardus aliquam congregationem adunaverat, necdum aliquod monasterium facere inchoabat; sed anachoresim ardentem sectari sitiens, in loco, qui Quercus docta dicitur, cum paucis discipulis latitabat. Comperto autem, fama referente, quod ille ad S. Cyprianum ultra non rediret, nec ad insulæ mansionem, omnibus inamabilem propter difficilem ingressum et exitum, remearet, multi ad eum confluere cœperunt, cupientes ejus eruditionibus institui, vitæque exemplis roborari. Sed non habentibus illis unde viverent, nisi labore manuum acquirerent, ipsa necessitas insistere laboribus imperabat, ac multiplex prolixitas familiarium psalmerum, quos tunc temporis dicebant, eos magna parte diei ab operis studio detinebat. Quamobrem fratres sanctum virum adeunt, et quid de hac re decernat, requirunt. Quibus ille respondit: « Psalms quidem, qui per omnia fere monasteria ex more decantantur, nisi Dominus aliquid revelet, vereor omittere; ipsa tamen necessitas vos jubet studiosius laborare. Sed hoc videtur idoneum, ut Deum interim attentius precari studeamus, quatenus nobis aliquo modo innuat quid super hac re facere debeamus. »

62. Post octo itaque dies consummata oratione, in subsequenti nocte tantus sopor cunctos oppressit, etiam virum Dei Bernardum, qui ante cæteros in profunda nocte semper solebat surgere, ut nullus a somno sese emergere posset, donec lux clara diei illorum oculos perfunderet: qui surgentes regulari tamen modo officium incipiunt, quod transacta ferme media parte diei vix peregerunt. Quæ soporis oppressio revera fuit relinquendi supradictos psalmos divinitus missa revelatio, præsertim quia nox illa hiemalis erat, ad cujus usque vix medium aliquis eorum dormire solebat. Dominus autem Bernardus ab illo tempore hos psalmos dicere prætermisit, et discipulis suis ut ab illis deinceps quiescerent imperavit: dixitque se pro certo scire, quod Deus malebat illos laborando sibi victum acquirere, quam tam multiplicibus psalmodiis insistere. Porro quidam nobilis, Radulphus Fulgeriensis videlicet, cujus hæc quam incolebant silva erat, timens illam per agriculturam eorum extirpari, ferre non potuit; eo quod Fulgeriis castro suo vicina consistebat, et eam quam maxime diligens, ut feras suis venatibus retineret, vallo circumdederat. Quapropter aliam silvam eis dedit, Saviniensem videlicet multo meliorem, solo terræ fertilem, fluminibus jucundam, sed a castro suo sex milliariis longius altera remotam: in qua sibi congruam habitationem fecerunt ac construxerunt, et ibi labore manuum victum acquirentes, paucis in priori loco fratribus relictis, per annos

cem vel octo milliariis distante, de cujus exordiis mox agetur. Consule dicta 8 Januarii ad Acta B. Vitalis.

aliquot habitaverunt. Dominus autem Vitalis, de quo mentionem fecimus, in eadem silva cellam sibi fabricaverat, distantem ab istis, duobus fere stadiis, in qua postea cœnobium construxit. Sed quoniam divina dispositio duo tam magna luminaria insimul cohabitare noluit, unum illorum ibi remanere fecit, alium ad alias perlustrandas regiones destinavit.

CAPUT VIII.

Monasterium in Perchensi comitatu exstructum : beneficia accepta, et in alios collata.

63. Commovit igitur divinæ nutus providentiæ mentem sui famuli Bernardi, omniumque discipulorum ejus, ut ad alias migrarent regiones, et longinquas adirent solitudines. Quapropter minorem ex discipulis suis misit ad inquirendam alicujus eremi vastitatem, in qua sibi tam amplam fabricarent habitationem, quæ omnes simul capere posset, ut nullus eorum cogeretur absque ipso habitare, quia hoc erat illis molestissimum ferre. Tantam etenim ex verbis ejus et præsentia habebant consolationem, ut mallent cum ipso gravissimæ paupertatis onus sustinere, quam sine illo divitiis abundare. Qui cum nullam talem invenissent, et ad eam cum nullo laboris fructu remearent; intimatur eis

Cœlitus, ut redeant properanter, et ut loca quærant, Congrua Bernardo, cœlo quandoque locando.

Nam cuidam illorum talis in somniis apparuit visio, angelico monstrante ministerio: videbatur etenim sibi, quod quidam juvenis, splendidus aspectu, niveoque decorus amictu, manum suam super ejus caput poneret, taliaque verba depromeret: « Festinanter a somno surgite, ac ad Retrocum (41) Particensem consulem (42), vobis quod quæritis daturum, iter vestrum dirigite. » Qui protinus evigilans, quod viderat sociis enarravit. Illi vero parvipendentes visionem, ad magistrum redeunt, et quod nullam adeo sibi idoneam invenissent mansionem referunt. Postea autem ex discipulis ejus duo, post multam inquisitionem non inventæ habitationis, memores relatæ a socio visionis, tandem ad prædictum comitem perveniunt, et quid quærerent exponunt. Ille vero petitioni benignissime acquiescens, pollicitus est se postulata daturum.

64. Possidebat siquidem idem venerabilis princeps quoddam territorium, quod Arcissæ nuncupatur, a Novigento (43) castro suo uno milliario sepositum, solo terræ fecundum, silvis ab omni latere contiguum, fontibus et aquis irriguum, pratorum amœnitate conspicuum, vinearum culturæ ac domorum

(41) Retrocus, filius Gaufridi II, Mauritanie comitis et Castriduni vicecomitis, circa annum 1100 mortui, præclaras victorias de Saracenis in Hispania et in terra sancta obtinuit, et vixit usque ad annum 1143. Consule Ordericum Vitalem, lib. xiii, Matthæum Parisium ad an. 1096, Guillelmum Tyrrium, lib. i Hist. Hierosol., cap. 17; et lib. vi, cap. 17, et alios: de eo iterum infra agitur.

(42) Perticus seu Perticum aut Particum, vulgo *le Perche*, cujus Retrocus etiam consul seu comes dicitur, est regio inter Carnotenses, Cenomanos, Vindocinenses et Ebroicenses.

A ædificationi congruum, omniumque rerum usibus opportunum; in eo antecessores sui oratorium construxerant atque stagnum fecerant et virgulta plantaverant. Ad quod demonstrandum illos duos monachos sine aliqua dilatione perduxit, illudque sancto viro Dei Bernardo ac monachis ejus perpetualiter possidendum concessit. Quo discipuli suscepto læti, omnium Datori honorum grates debitas ipsique principi detulerunt, et visionem, quam a sodali perceperant, veram fuisse, tam prospero tamque celeri eventu certificati, minime dubitarunt. Qui a comite redire jussi abierunt et, ut ipse mandaverat, magistrum adduxerunt. Quem quidem consul debita diligentia venerari studuit. Sed quorundam deceptus consilio, atque maternis jussis obtemperans, donum quod fecerat ei retraxit. Prædictum tamen Dei famulum ad aliud suscipiendum territorium diligenter invitavit. Beatrix (44) namque mater ipsius, sanctum virum illis in diebus a vicina Novigenti removeere magnopere satagebat, quoniam ex affinitate illius, Cluniacensibus monachis aliqua suboriri incommoda formidabat, quorum quamplures in prædicto oppido adunaverat. Porro Bernardus, qui quibuslibet ictibus fortunæ resistebat immobilis, qui nulla rerum accidentium incommoditate poterat perturbari, nihil hac in re similiter commotus, sed ut semper erat mente serenus ac vultu hilaris, quod consul jam sæpefatus offerebat non respuit, sed ad illud explorandum duos in crastino discipulos transmisit. Qui ductore prævio ad locum veniunt, qui Tironus dicitur (45): quem diligenter inspicientes, eodem die ad magistrum regrediuntur, referuntque quid de demonstrato sibi loco videretur. Vidimus enim, inquit, cui fere cuncta usibus humanis necessaria desunt; dumque incassum se laborasse conspiciunt, animo consternati, unde venerant in crastino redituros disponunt.

65. Sequenti itaque nocte super territorium quod a consule accepturus erat,

*Pendula vicinas inflammas lumine terras
Lompada, Bernardo cœlo monstrata sereno,*

tanto radiorum jubare coruscabat, ut a luce illius ignicoma per circuitum rutilaret tota provincia. Quæ nimirum tibi revelatio,

Admonet, imo jubet comitis ne dona refutes.

Et dum mane facto discipuli remeare ad propria pararent, ipse intulit se prius locum visurum quam recederent. Qui veniens ad silvam, quæ Tiro dicitur, eam studiosius peragrare curavit: et sibi situs

(43) Novigentum Retroci ab amplo comitatu dictum. Quam appellationem invidisse dicitur Henricus Borbonius Condæus, et nominasse Anguianum Gallicum, sed prævaluit antiqua denominatio. Novigentum in Pertica dixit Ordericus lib. xiii. Est etiam caput Perchensis inferioris.

(44) Beatrix mater Retroci filia Rupifortis comitis, Orderico lib. xiii, aliquibus filia Hilduini Rusiacensis comitis.

(45) Aliis *solitudo Tironi* dicitur. Erat autem uterque locus in parœcia Brunella

et loci facies sic placuit, quod ab ipso postea mens ejus avelli non potuit. Non tamen sibi ita animum illius agglutinavit, vel amœnitas regionis vel amplitudo possessionis, vel pratorum aut fluviorum jucunda speciositas, aut vinearum copia, vel frugiferi soli fertilis fecunditas; sed divinæ dispositionis per præmonstratam revelationem imposita necessitas. Accepta itaque a consule hac possessiuncula, vir Domini Bernardus, ad discipulos suos, qui in Northmanniæ ac Britannæ finibus remanserant, remeavit, ut illos ad se colligeret, collectos ad locum quem acceperat, secum festinantius adduceret.

66. Hic dum a Novigento Mauritaniam (46) tenderet, miles quidam, paganus de Tilleio nomine (47) eandem carpens viam, illum in asello residentem duosque ex discipulis suis, qui secum pedites incedebant, assequitur: quos sub eremiticis pannis subobsitos conspiciens, ex ipso humilitatis et paupertatis habitu, bonæ conscientiæ viros ac mundi contemptores existimavit, simulque labori eorum compatiens, quo tenderent requisivit. Cui vir Dei Bernardus, illa die se usque Mauritaniam ituros, si possent, respondit. Quod ille audiens, se ejusdem villæ habitatorem esse asseruit, et ut secum hospitari dignarentur, supplici devotione rogavit. Vir autem Domini hospitium, quod sibi charitas offerebat, nequaquam refutavit, sed cum debita gratiarum actione suscepit. Dehinc hospitem suum in viæ spatio, pane verbi Dei reficere curabat, et salutaris doctrinæ monitis imbuebat. Paganus itaque Mauritaniam perveniens, virum Dei ad domum suam deducit, eique totius humanitatis officia cum maxima animi alacritate et sollicitudine impendere cupiebat, ut versa vice illum pasceret, a quo cœlestis refectionem sapientiæ in itinere accepisset.

67. Sed humani generis inimicus omniumque honorum æmulus, alterius charitati, alterius vero invidens refectioni, suscipientis atque suscepti hospitis lætitiâ inturbare cupiens, armigerum ipsius pagani, malitiæ suæ veneno adeousque infecit, ut in crepusculo noctis equum domini sui dextrarium (48) per latrocinium abduceret. Quo paganus cognito, tristis efficitur, qui equum maxime diligebat, utpote quem ad sui tutelam corporis pernecessarium noverat: erat enim tunc temporis non mediocri guerra inter Belismenses (49) atque Mauritanenses. Verum ne festivæ hospitalitatis lætitiâ

(46) Mauritania vulgo *Mortaigny au Perche*, ad diœcesim Sagiensem spectat. Sedes et castrum regale est, ubi præses Perchensis domicilium habet.

(47) Tilleium, vulgo *le Teil*, sex stadiis versus occidentem a Nogento dissitum.

(48) *Dextrarius equus*, pro strenuo et ad sessionem idoneo apud auctores sumitur. Ita 22 Jan. in Vita B. Welteri de Birbeke num. 9 dicitur *equus pulcherrimus, in quo species optimi dextrarii erat*. Alia exempla tradunt Squichetus hic et Vossius De vitiis linguæ pag. 407. Nunc *sellarius* diceretur a sella equestri, ad distinctionem eorum qui curribus trahendis aut ferendis oneribus destinantur, quos

tristitiæ suæ tenebris obnubilaret, hilarem vultum foris exhibuit, tristitiâque suam dissimulans, hospites suos ut pranderent alacriter monuit. At vero virum Dei damnum et mœstitiâ sui hospitis latere non potuit, ejusque animum consolatoriis verbis lætificare studuit, et quia non multum pro re transitoria dolere deberet, rationabiliter ostendit. Sed divinæ bonitatis pia dignatio voluit declarare cujus meriti hospitem paganus hospitio suscepserat;

*Dum fur ducit equum, tantus stupor opprimit
[illum,
Nescius ut redeat deinceps, et furta reducat.*

Nam ita sensus et intelligentiam latronis excæcari permisit, ut loca, vias, villas, in quibus ab ipsa sua infantia nutritus fuerat, minime cognosceret, sed Mauritaniam Belismum esse existimaret, et e converso de Belismo Mauritaniam in animo faceret: et factum est, ut tota illa nocte Belismum, quasi Mauritanensium hostilem terram, devitaret, et ad Mauritanensem villam, quasi ad tutum Belismi latibulum, confugeret.

68. Hæc itaque excæcatione deceptus, Mauritaniam rediit, et ante ostium domus illius pagani assistens, in loco, ad quem cum equo fugere intendebat, se esse existimavit. Qui tenens, et interrogatus qua de causa sic redierit, ipse veritatem non reticens, quod divina sic potentia coegerat, ut eadem nocte remearet, respondit:

Sic Bernardus agit precibus, sic prædita reddit.
Hæc sunt tua, Christe, magnalia; hæc tuæ sunt, Christe, virtutes; hoc perpulchrum pro amici tui merito mundo præbes spectaculum, quatenus furem sic ebrium et amentem malitia sua redderet, ut a quibus equum per furtum abduxerat, ad illos quasi ad susceptores furti reduceret; et quos reatus honoris sui devitare sub capitis sui periculo commonebat, ad illos velut ad fidos vitæ suæ defensores festinaret. Quod paganus mente considerans, virum Dei ab illo tempore mirari et amare studuit, non quantum voluit, sed quantum potuit; et monasterio ejus multam postea pecuniam contulit.

69. Bernardus vero, itinere quod cœperat consummato, discipulos suos collegit, et secum Tironum adducens, ibi cum eis deinceps habitavit. Anno igitur incarnati Verbi millesimo centesimo nono, aggregatis discipulis, accepta benedictione a bonæ memoriæ domino Ivone (50), Carnotensis Ecclesiæ

tractorios et summarios vocant.

(49) Belismum, antiquus comitatus ditionis Perchensis; urbs ea æque distat a Nogento et Mortania, parum versus occidentem sita. Ordericus, lib. XIII, ad an. 1100 ait, « inter Rotronem et Robertum Belismensem conschinos, magnam seditionem exortam esse pro quibusdam calumniis, quas iidem marchisi faciebant pro suis limitibus fundorum; unde atrocem guerram vicissim fecerunt in terris suis. » Partes autem Rotronis seu Retroci tenebat cum Mauritanensibus paganus.

(50) Ivo ipse in epistola 229, sic ait: « Retrocus nobilis et strenuus Mauritanie comes humilitatis

tunc temporis pontifice, primam missam celebravit in die sancto Paschæ in monasterio ligneo jam ædificato, in possessione quam sibi memoratus princeps Rotrocius donaverat. In hac vero solitudine multum sibi dilecta, eo quod divinitus fuerat præmonstrata, vir Dei constanter viriliterque agebat, fratresque ad ædificationem loci studiose incitabat, et cœlestis vitæ disciplinis atque eruditionibus studiosius informabat, dicens: « En, fratres charissimi, nunc eremum, locum satis nobis competentem, satis apertum, silentio ac quieti congruum, divinisque meditationibus et orationibus opportunum. Hic Christi crux est bajulanda; hic inmarcessibilis vitæ corona promerenda, quam diu quæsivit vestra devotio, quam vobis post modum conferre dignata est divinæ largitatis pia dignatio. At si vobis displicet, quod usibus hominum non congruit ejus habitas; vel hec placeat, quod viris tantummodo religiosis atque solitariam vitam quærentibus ejus est competens solitudinis opportunitas, hoc insuper conferet vobis hujus loci asperitas, quod falsorum fratrum, bonos mores pravis colloquiis ac sinistris exemplis corrumpentium, vel propter ipsam rerum inopiam, diutius non erit vobis conficta societas. »

70. Tunc temporis causa cujusdam eluvici pluviarum, quæ in antecedentibus annis præcesserant, solo terræ non valente reddere fruges, tanta fames erat, ut multa millia hominum panis inopia cogente morerentur (51). Multitudo autem monachorum, quæ cum Bernardo erat, annona penitus, sed et pecunia unde emi posset, carebat; et tamen, evangelico obtemperans oraculo, regnum Dei attentius quærebat, nec cætera sibi deneganda formidabat. Illis itaque de divina largitate minime diffidentibus, atque precibus et labori perseveranter insistentibus, ille qui misertus famulo suo Danieli, per Habacuc de Judæa prandium transmisit in Babyloniam, idem ipse Willermi (52), tunc temporis Nivernensium consulis, animum provocavit, ut viro Dei Bernardo, in abditissimis Pertici silvarum solitudinibus latitanti, quem necdum nisi fama cognoverat, ingens vas aureum de Burgundia mitteret (53), quo vendito annona comparari posset, quæ monachis illo in tempore secum habitantibus, nec non et mendicis sufficeret. Tali igitur præsidio divinitus animati, atque viri Dei crebris admonitionibus confortati, ad ædificationem loci sese accingunt, laboribus insi-

nostræ præsentiam adiit, postulans ut consecrarem usque ad hunc diem cœnobii cœmeterium super fluvium, qui Tyron vocatur, in usum quorundam religiosorum monachorum, » etc.

(51) Epist. 204 ad Paschalem papam asserit, « ex sterilitate terræ fame pauperes affectos. » Mejerus ad annum 1140: « Sterilitas, inquit, terræ hujus gravis, gelu diuturnum cum nive. » Matthæus Parisius ad annum 1141. « Mortalitas tunc erat animalium maxima, fames valida in Northmannia. » Chronicon S. Maxentii ad annum 1140: « Mortalitas et fames magna, et sal charus nimis. »

(52) In Vita secunda B. Roberti de Arbrisellis, 25 Februarii, num. 17, dicitur « Guillelmus Nivernensis

stunt; ita tamen quod orationis et silentii religionisque studium non postponunt.

71. Erant namque sanctitatis fervore succensi, quodlibet paupertatis onus ferre parati, habitatoribus illius patriæ penitus ignoti, habitum quidem monachi habentes, sed vilem, incultum, villosum, a cæterorum habitu monachorum valde dissimilem, ovibus ipsis a quibus sumptus fuerat valde consimilem. Paupertatis etenim imperium, quæ vilis possent comparari, eos habere indumenta compellebat; a quo et S. Benedicti Regula, cujus professores erant, minime discrepabat. Porro hujusmodi habitum rudes atque bestiales homines, in illis partibus habitantes, quia antea non noverant, abhorrebant; nec monachos eos, sed Saracenos, per subterraneas cavernas ad explorandos cives suos advenisse existimabant. Quo rumore permoti affines indigenæ mittunt exploratores: qui protinus accedentes, considerant homines imbelles atque inermes, nihil mali machinantes, cellas modicas texentes, non castra aut turres erigentes; qui non bella fremerent, sed psalmos hymnosque ruminarent.

72. Redeunt spe meliora reportantes, reaque pectora tundentes, renuntiantque suis, non Saracenos, sed prophetas novos a Deo missos resedissee in deserto. Quo divulgato, ruunt populi, divites et pauperes pariter, videre cupidi. Vir itaque sanctus conspiciens tantam multitudinem adventare, prodit ad publicum, affatur populum, docet quem timere cuive debeant servire; hortatur eos cœlestia terrenis præponere, transitoria pro æternis commutare. Dum igitur ad se confluentes sic instrueret, et quam gloriosum atque mirabile sit hominem deificari participatione summi boni declararet, quam misera ac transitoria sit vitæ hujus felicitas demonstraret, et quam dira atque permanentia tormenta apud inferos peccatoribus post mortem maneant comprobaret, multi territi atque compuncti, sæculo renuntiabant, monachicumque habitum assumentes, magisterio illius sese submittebant.

73. Nostra quoque pagina, quasi vilipendendo quædam minima, non negligat enarrare, per quæ summa providentia sui militis sanctitatem diligenter voluit propalare. Vir itaque Domini, dum Tironiæ solitudinis incola novus existeret, contigit ut pastor bucularum illius, quadam forte die negligentius agens, vitulum in silva dereliqueret, quem

religiosus comes, exigentibus vitæ suæ meritis, charus existisse utrique, » B. Roberto scilicet et B. Bernardo. Hic ad extremam fere senectutem pervenit, et, teste monacho Antissiodorensi, « anno 1147, relicto sæculi principatu, et omni honore calcato, Carthusiam petiit, ibique digne Deo in humillima paupertate conversans, infra annum conversionis suæ felicem terminavit cursum vitæ. »

(53) Burgundiæ ducatus seu regni olim partem existisse Niversium seu Nivernum passim omnes notant. Subest jam parlamento Parisiensi, et provinciam separatam efficit. Urbs sita est ad confluentiam Ligeris et Nivernis fluviorum.

se deseruisse comperiens, silvam peragrando studiosissime quæsit, nec invenit. Vir autem Domini post biduum, extra cellulæ suæ portam, cum aliquot fratribus sub umbra cujusdam arboris residens, ab opacitate silvarum lupum conspicit egredientem, lento passu vitulum deducentem; et ne a quadam semita, quæ a silva usque ad cellam viri Dei per quamdam camporum planitiem tendebat, exorbitaret, caudæ suæ (verbere) leniter minantem. O mira res!

*Fit vituli custos mordax lupus atque reductor,
Et reprimit dentes jejunos atque rapaces.*

Qui cum recto itinere proprius accederet, monachi, qui cum servo Dei erant, vitulum esse suum, quem pastor eorum amiserat, recognoscunt, lupinæque rabiei rapacem: ingluviem non solum ei pepercisse, sed etiam illum custodisse atque reduxisse, stupore mentis attoniti, ultra quam credibile sit, admirati sunt. Lupus verò, ob præsentiam monachorum conspectumque nihil territus, ferme usque ad viri Dei pedes propinquare non timuit, atque blandienti vultu illum conspiciens paulisper substitit, demissoque capite illi, quasi vitulum suum commendans, ad silvas remeavit. O sanctissimi Bernardi potentem innocentiam! O humilitatem imperiosissimam! quæ sic belluinam ferocitatem alligat, ut sibi non queat obesse, imo cogatur prodesse.

74. Porro vir Dei Bernardus, divinæ charitatis visceribus diffusus, atque de Dei bonitatis largitate confusus, exemplo ipsius corroboratus, dicentis: **C** Eum qui venit ad me non ejiciam foras, nullum excludere volebat; sed ut omnes Christo conformes redderet, verbo et exemplo satagebat. Multi etiam monachi, viri sancti ac religiosi, ex diversis monasteriis, fama sanctitatis illius permoti, ad eum concurrere festinabant, ut novum Antonium in eremo residentem viderent, atque paupertatis illius vestigiis inhærerent. Plerique etiam nobiles undique conveniebant, ac omnipotentis Dei tirocinio seipsos applicantes, ejus cohabitationem expetebant. Nonnulli etiam filios atque propinquos suos, Domino, per illius magisterium instituendos, offerebant, quorum plures ad magnæ perfectionis culmen, servi Dei exemplo et institutionibus, pervenerunt; qui postea ad regendas ecclesias assumpti, diversorum cœnobi- **D** orum abbates exstiterunt.

75. Quadam itaque die, dum vir Dei Bernardus monachos benediceret, quidam monachus, Ligerius nomine, vir religiosus atque sacerdos adfuit, qui ab alto aeris flores rosarum, super

*Quos sibi consociat monachos habituque figurat,
descendere conspexit. Voluit namque Dominus ostendere per exterioris miraculi signum, sive sui confessoris meritum, sive quod ad florigeram sanctita-*

(54) Monachi Cluniacenses, Novigenti ad S. Dionysium degentes.

(55) Spectabat Brunella parœcia, in qua monasterium erat constructum ad dictos monachos, qui ibidem munia parochorum obibant.

tis vitam conscientias renovaret hominum. Transacto deinde unius anni curriculo quidam monachus, cui Antiquillus nomen, vir magnæ simplicitatis atque innocentia, qui aderat, vidit quod:

*Quosdam Bernardus senior, non ad bona tardus,
Dum superis offert, et verba precantia profert,
Nix, et ros pariter super hos cadit, atque patenter
Ex alto flores simul adveniunt, et odores.*

Tali etenim ostensione prodigii placuit divinæ voluntati sui militis declarare privilegium, vel vitæ monasticæ puritatem atque cælibatum.

76. Quadam die, dum vir Domini Bernardus in oratorio contemplationi esset intentus, fratribus in alto laborantibus, ignis verno tempore aridam silvam invasit: qui flatu ventorum vehementi impulsus, usque ad maximam densitatem veprium, qua undique cellula eorum cingebatur, pervenit: quæ veprium densitas, flammis correpta, omnes officinas eorum fere concremabat. Fratres autem impetum ignis, multum diuque luctati, extinguere conantes, minime potuerant. Quapropter desperantes cellam ingrediuntur, et omnem suppellectilem suam ad planitiem camporum deferunt, totamque habitationem suam, quam mox ab igne comburendam existimabant, lacrymantes relinquunt. Servus autem Domini tumultum illorum audiens, de oratorio exiit, moxque:

*Ut videt ingentem ventum, miseratus et ignem,
aquam benedictam contra flammam, jam pene officinas invadentes, aspersit, sicque*

*Flammæ fervorem reprimens, flatusque furorem,
Ne ruat introrsum precibus facit ire retrorsum.*
Namque ignis aspersionis illius metas transire non præsumpsit; sed contra venti impetum reflexus, et in seipsum refractus, ad nihil usque resedit. O magni meriti virum, cujus ad arbitrium ipsa etiam reprimuntur elementa!

CAPUT IX.

*Monasterium ad fluvium Tyronum constructum.
Beneficia comiti Rotroco præstita.*

77. Sub eodem tempore, ne militi Christi Bernardo pugna laboris atque tribulationis deesset, monachi (54), quorum jam mentionem fecimus, ipsius terræ quam præfatus consul ei dederat, decimas et corpora mortuorum sui juris (55) esse dixerunt. Qua compulsus calumnia, quæ discipuli summo cum labore fecerant, ædificia deseruit, aliudque terræ solum, in quo sibi habitare liceret, quærere intendit. Illius igitur celeberrimæ Carnotensis Ecclesiæ, in honore sanctæ semperque virginis Mariæ dicatæ, venerabilem episcopum, prædictum scilicet Ivonem (56), atque canonicos tunc temporis adiit, et ut sibi aliquam portiunculam prædii illius, quod suæ possessiunculæ contiguum habebant, ad monasterium suum fundandum darent, petiit. Erat

(56) De Ecclesia Carnotensi et cultu Deiparæ (cujus ibi indusium creditur asservari) et variis miraculis, agit libro particulari, Parisiis anno 1609 excusæ, Sebastianus Rovillardus.

enim quædam villula prædictorum canonicorum, terrulæ quam consul viro Dei dederat conjuncta, nomine Sarzeia. Illi autem famulum Dei debita veneratione suscipiunt, clementi bonitate exaudiunt, et secundum magnificentiam suæ nobilitatis et munificentiam largitatis, plus terræ quam postulaverat, concedunt. Facta equidem donatione chartam faciunt (57), atque dominum Gaufridum, ejusdem Ecclesiæ canonicum et ipsius territorii præpositum (58), cum quibusdam personis ad ostendendam terram dirigunt. Qui postquam ad prædictum prædium pervenerunt (59), ex decreto capituli, juxta rivulum qui Tyronus dicitur (60), ad faciendas officinas sui monasterii, terram quam petierat, ita liberam (61) sicuti ipsi tenuerant, tribuunt.

78. Porro quædam matrona (62) regali stirpe progenita, Adela videlicet, Blesensium comitissa, eo tempore S. Bernardo latiores terræ amplitudines, ad monasterium suum construendum, et loca multo utiliora offerebat; quæ tamen refutabat, malens cœnobii sui sedem locare sub protectione beatæ Mariæ semper virginis, quam sub advocacione qualiscunque sæcularis personæ. Prædicti vero canonici, suscepto tanto hospite in fundo suæ Ecclesiæ, non mediocriter gavisii sunt; eumque omni tempore vitæ suæ nimio pietatis affectu dilexerunt, atque illi plurima beneficia nec non ecclesiastica ornamenta contulerunt, rebusque monasterii ipsius pervigili studio protectionis suæ patrocinia adhibere curaverunt, et contra quosdam infestantes clypeum suæ defensionis solerter opposuerunt. Bernardus siquidem fundata habitatione sua, in possessione beatæ Dei Genitricis, tanto eam deinceps venerari affectu studuit, ut ad honorem ipsius specialem missam de ea,

(57) Chartam donationis ex Chartophylacio Carnotensi edidit Souchetus, factam « in Nonas Februarii anno 1113 » nobis 1114, in qua conceditur « domino Bernardo venerabili abbati cum grege sibi commisso, carrucata terræ una super rivulum, qui dicitur Tyro, infra Gardiensem parochiam, ad ædificandum monasterium et claustrum, et cætera usui fratrum necessaria.

(58) Præpositus Fontaneti dicebatur, forsitan quod in ea præpositura fontes Ledi et plurimorum fluviorum essent. Erant tres alii sub episcopo Carnotensi præpositi, scilicet de Belsia, de Nongento Fisci, et de Amilliaico; penes quos omnium capituli reddituum administratio erat. Exauctoratos autem esse sive commutatos anno 1193 charta a Soucheto edita ostendit.

(59) Ordericus lib. viii ista habet de B. Bernardo: « Post plures circuitus, ad venerabilem episcopum Ivonem divertit; et ab eo benigne susceptus, in prædio Carnotensis ecclesiæ cum fratribus quibusdam constitit, et in loco silvestri, qui Tyron dicitur cœnobium in honore sancti Salvatoris construxit. »

(60) Rivulus hic Tyronus prope Illerium in Ledum defluit.

(61) Charta citatæ donationis: « Donamus terram quietam et immunem a synodo et circada, ab omni consuetudine parochiali, et ab omni exactione, salva obedientia, quæ episcopo juste debetur. »

(62) Adela, Guillelmi Conquestoris Angliæ regis filia, tunc vidua Henrici Stephani, comitis Blesensis et Carnotensis; Comitatus pro liberis rexit, et po-

pro salute omnium monasterio suo beneficia impendentium, et maxime supradictorum canonicorum, singulis diebus perpetuo celebrari instituerit, quæ usque in hodiernum diem solemniter celebratur.

79. Interea factum est, ut sæpeditus consul Rotocus, quo neminem mortalium sanctus Domini Bernardus plus diligebat, a Fulcone, Andegavensi consule, dehinc Jerosolymitanorum rege (63); de potestate cujusdam, qui eum vinctum detinebat (64), violenter abstraheretur; non quod eum liberare disponderet, sed ut maximam causa ipsius pecuniam de Roberto Belismensi, immanissimæ crudelitatis bellua extorqueret (65). Qui Robertus prædictus consulem a jam dicto Fulcone ingenti dato pretio comparavit, non quod ullam ab eo redemptionem vellet accipere, sed ut eum diversis tormentis in suis carceribus faceret interire. Tanto siquidem odio illum habebat, utpote a quo in bella publice cum suo exercitu devictus atque fugatus fuerat (66), ut non magis sibi prosperam vitam, quam illi miserabilem mortem exoptaret. Jussu itaque præfati tyranni machinatur et paratur, qualiter generosi pedes principis cruciatu ligneo constringantur; tibiæ quampluribus annulis et compedibus circumvolvuntur, manus et brachia chirothecis ferreis damnantur, immensa ferri ac diversarum pondera catenarum collo suspenduntur. Ex hinc brevissima atque urgente tectura, ad hoc solerti industria fabricata, curvus ergastulo non amplius inde extrahendus retruditur; et ne citius deficiat, addidit, ut bis tamen in hebdomada utcunque sustentetur.

80. Quod postquam consuli innotuit, matri suæ atque nobilibus suæ potestatis per legatum mandat (67), ut se jam quasi mortuum judicantes, alium

stea in Marsiniaco cœnobio feminarum ordinis Cluniacensis, in agro Lugdunensi, vitam egit ab anno circiter 1128.

(63) Fulco, ducta filia unica Balduini regis Jerosolymorum, ei ut gener et hæres successit anno 1131, mortuus anno 1142.

(64) Rotocus captus videtur anno 1115 aut sequente, in bello inter dictum Fulconem et Henricum I regem Angliæ, cujus aciem dirigebat, dum victoria mansit penes Fulconem, qui eum apud aliquem e suis captum et vinctum abstraxit. Consule Souchetum, qui hoc bellum late prosequitur.

(65) Crudelitatem Roberti Belismensis exaggerant Willelmus Gemmeticensis lib. viii, Hist. Northmann. cap. 35, Ordericus, lib. viii, et alii.

(66) Ordericus, lib. viii de Roberto ait: « Plurima contra collimitaneos prælia iniit... Hoc feliciter experti sunt Goiffredus Mauritanie comes et Rotocus filius ejus. » Aliquas contentiones supra indicavimus.

(67) Hildebertus episcopus Cenomani epist. 59 ista habet: « In turre Cenomanensi comes Rotocus in vinculis tenebatur. Ad eum metu mortis trepidum vocatus accessi. Deinde mihi confessus, domui suæ disposuit, testamentum fecit, ecclesiis distribuit. Quod ut illibatum permaneret, submissis precibus a me impetravit, quatenus ego ipse matrem ejus adirem, de testamento exhiberem testimonium... Mater comitis in osculo me suscepit, applausit testamento, gratias agens quod comiti accessissem. »

sibi Dominum constituent. Viro quoque Dei Bernardo per ipsam suam matrem intimari petiit, ut pro salute animæ suæ intercederet, et pro ereptione corporis sui, quæ amodo fieri non poterat, jam sollicitus nequaquam existeret. Quod vir Dei audiens mox lacrymis perfunditur, ac deinde prophetico spiritu repletus, talia nuntiantibus admonet, ut de Dei misericordia præsumant, et de illius liberatione minime diffidant. Adjungens quod ipsa adversitas Retroco in prosperitatem, Roberto vero in maximam commutaretur adversitatem. Quod et factum est. Nam sola illius provida dispensatione, qui sapientes novit in sua astutia comprehendere, breve satis transacto dierum curriculo, ut vir Domini prædixerat, consul liber et incolumis patriæ restituitur, et Robertus (68), in ipsis quæ prædiximus vinculis, jussu Henrici regis, in Angliam transportatus, usque ad diem mortis suæ perpetuo carcere religatur. O virum excellentissimo præconio dignum! cujus lacrymis ipse fons pietatis commovetur; cujus monitis viduata patria roboratur; ad cujus vaticinium captivo liberato, tyrannus, ipsis quos tetenderat laqueis irretitus, exsilio mancipatur.

81. Consul itaque patriæ ac prosperitati pristinae restitutus, castrum Belismum (69) nec non et adjacentia illi territoria mox obtinuit, atque tam sibi quam suis hæredibus deinceps possidenda subjugavit. Exhinc quam citius potuit ad virum Dei Bernardum, cujus meritis et orationibus liberatus fuerat, pervenit: grates quas debuit, non tam verbis quam lacrymis ac subsequentibus iudiciis, retulit: quem tanto affectu postea dilexit, ut ei in multis obediret, a rapinis et crudelitatibus ejus doctrinis se temperaret, vitam suam in melius reformaret; et ne tanto ingratus beneficio appareret, plurima illi donaria contulit, quæ dinumerare dissimulamus, ne devotis lectoribus fastidium inferamus. Si enim singula quæ in multimodis ecclesiæ ornamentis, quæ in gemmis, quæ in aureis sive argenteis vasis, quæ in terrarum vel prædiorum sive silvarum amœnitatibus, quæ in stagnorum vel vinearum aut molendinorum dominationibus, in decimarum diversarum redditibus, monasterio nostro donavit (70), disserere velimus,

(68) De Roberto victo, in Angliam abducto, agunt Ordericus, lib. XII, Malmesburiensis, lib. V De gestis Henrici I Wigorniensis et alii.

(69) Gemmeticensis, lib. VIII, cap. 55: « Roberto in vinculis posito, in quibus et defecit, rex Henricus nobilissimum oppidum Belismum cepit, et illud Retroco comiti Perticensi genero suo dedit. »

(70) Consule Souchetum, qui nonnulla ex antiquis chartis donaria recenset.

(71) In supra citata Arcissia, sub parœcia Brunella, tunc exstructus fuit prioratus monachis Tironiensibus, ac postmodum anno 1225 in abbatiam erectus a Guillelmo episcopo Catalaunensi. Chartam donationis habent Sanmarthani tomo IV Gallia Christianæ, pag. 75, postea diplomate pontificio virginibus cessit.

(72) Meminit Ordericus, lib. VIII hujus « Julianæ, nuptæ Gisleberto de Aquila oppido, » quæ Retroco fratre in Hispania morante, rexit Perchensem co-

A non jam sancti viri gesta describere, sed quamlibet historiam texere comprobabimur. Territorium etiam quod, ut præmisimus, quorundam consilio deceptus beato viro abstulerat, reddidit (71); ibique quamplures monachorum illius, idoneis constructis mansionibus et quamplurimis deputatis redditibus, ampliavit. Supradicta vero Beatrix, ejus cognita sanctitate, castrorum suorum habitationem deserens, Tyronii ædificatis ædibus, quoad vixit, deinceps habitavit, ibique ingentem basilicam, multis expensis pecuniis, fabricavit; cui ab hac vita decedenti Juliana (72) ejus filia, maternæ probitatis hæres, successit: quæ pluribus distractis sumptibus officinarum nostrarum partem non modicam diligentissime postea consummavit.

B 82. Dum igitur Bernardus monasterium suum ædificaret in Francia, Robertus Abreselensis (73) suum construxerat in Aquitania, nempe Fontis Ebraldi, Radulphus Fusteiensis in Britannia, Vitalis vero de Mauritonio suum fabricabat in Northmannia, nempe Savinejum in diœcesi Abrincensi, quod postea domno Bernardo cessit cum monasteriis (74) inde pendentibus (75). Quos supernus arbiter longe a se positos, et in diversis regionibus separatos manere voluit; quia tot et tanta unusquisque illorum monasteria construxit, ut una eos regio minime caperet, una provincia congregationibus ab illis adunatis minime sufficeret. Porro Christi miles Bernardus, postquam cœnobii sui sedem locaverat in prædio, quod ipsius genitrix sibi per manum canonicorum suorum dederat, nulla cum inde expulit calumnia, nulla potuit illinc dimovere procellosæ tempestatis adversitas; quia Christo inhæserat, qui est immobilis stabilitatis firma soliditas.

CAPUT X.

*Revelatio de salute æterna secunda monachorum.
Miracula alia.*

83. Quadam nocte, dum fratres in oratorio nocturnalis synaxis psalmodiam decantarent, contigit ut quidam frater ad extrema perveniret. Ob quam causam juxta ritum percussa tabula, fratres convenerunt. Qui dum defuncti jam fratris obsequium expeditius vellent consummare, et ad oratorium, ut

D mitatum.

(73) De his jam sæpius actum. Aquitaniam Ligeris a Francia proprie sumpta distinguit. Aquitani vivebant secundum leges Theodosii imperatoris et Romani habebantur; at Franci, secundum leges Salicas: ab his vero etiam erant distincti Britanni, Northmanni, Burgundi, quod sub propriis ducibus aut regibus degerent.

(74) Souchetus universim numerat 58 monasteria tam per Gallias, quam Anglicanas ditones, quæ suberant Saviniaco, quod monasterium quomodo sub quarto suo abbate Serlone cum omnibus suis filiabus transierit ad ordinem Cisterciensem, traditum in manus S. Bernardi abbatis Clarævallis, diximus 17 Martii in proleg. ad Acta S. Patricii, num. 21. Idem Souchetus monasteria 63 recenset quæ monasterio et ordini Fontis-Ebraldi suberant.

(75) Addebatur in egraphis de Vitali postea: quod ex margine in textum videtur irrepsisse.

quod supererat intermissæ psalmodiæ persolverent, aliter quam intenderant accidit; quia cujusdam mora retardationis intercedens, ibi diutius eos, quoniam res exigebat, detinuit. Infirmarius namque, non habens aquam qua defuncti fratris artus examines ablueret, eum non poterat sepelire, eo quod ostiij cujusdam, per quod erat exitus ad fontem, clavem non valebat invenire. Quapropter vehementer conturbatus, ut ostium confringeret, securim arripuit. Sed sanctus Dei Bernardus motum perturbationis illius leviter compescuit, eique clavem a diabolo sublatam, quam diu quæsierat nec invenerat, reddidit. Et sic demum peractis exsequiis ad ecclesiam redierunt, divinæque servitutis pensum, quod nondum compleverant, peregerunt. Porro fratribus in crastino inter se de hæc mora colloquium facientibus, Christi miles Bernardus quemdam fratrem exsequiis interfuisse asserebat, qui tantum dæmonum multitudinem ad accusandum fratris animam venisse conspexerat, ut totam vallem, in qua monasterium situm est replerent. Sed quia illi salutem auferre, ut conabantur nequiverunt, hoc impedimentum retardationis sepulturæ illius intulerunt. Verum quia illum falsa dixisse, nec aliquem obsequio adfuisse, præter illum qui hæc viderit quæ protulit, pro certo cognovimus, quia de seipso dixerit minime dubitavimus.

84. Sub eadem tempestate, dum corpus cujusdam fratris, qui valde religiosam duxerat vitam monachi sepulturæ tradere præpararent, et debitæ psalmodiæ pensum persolverent, homo Dei Bernardus, ut secretius oraret, ad oratorium secessit, ibique defuncti fratris animam diutine Deo precibus commendavit. Quem superna pietas gratanter, ut in subsequentibus declarabitur, exaudivit, atque protinus, ne de ipsius salute in aliquo hæsitaret, benigne certificari voluit. Frater namque, cujus corpus erat in feretro, albis indutus vestibus, manipulum habens in manu, illi, ut prædiximus, orationibus insistenti, admodum splendidus apparuit, petensque ab eo benedictionem, ad colloquium intravit: et ut ex parte sua confratres salutaret, et quod jam requie potiretur, ipsis intimaret, diligentius exoravit.

85. In vicinia nostri monasterii miles quidam, Robertus de Moteja (76) nomine, habitabat qui necdum tunc temporis rerum affluentia, ut postea experti sumus, redundabat. Diutina namque penuria, nec sine admiratione vicinorum premebatur, licet

(76) Robertus de Moteja inter testes habetur in donationibus, Tyronensi monasterio et Nongentesi S. Dionysii factis. Erat ejus dominium in loco de Monteja vulgo les moteis, in parochia de Culdreia vulgo Coudray; haud procul Nongento versus meridiem. Consule Souchetum.

(77) Vulgo S. Lubin de Chassant haud procul Tironio: quam parochiam dictus Robertus de Moteja, et Gaufridus ejus filius dimiserunt Gaufrido episcopo Carnotensi, qui dedit Tironensibus monachis. Colitur S. Leobinus episcopus Carnotensis

A per plurimis villarum atque prædiorum redditibus ditatus videretur. Ipse egestatis suæ infortunia plus cæteris admirabatur, maxime quia res suas solerti industria ac circumspecta prudentia disponere a cunctis dicebatur. Quapropter bona comitatus fide ad virum Dei veniens, cujus jam familiaritatem obtinuerat, quatenus domum suam propria honoraret præsentia, devotis precibus exoravit, et ut apud se unius noctis spatio hospitari dignaretur, addere præsumpsit. Bernardus vero, ut erat benignissimus, illius piæ petitioni gratanter acquievit, ad domum pervenit, hospitium suscepit. Quid plura?

*Divitiis plenus, sed census non pereuntis,
Militis hospitium novus hospes ut intrat, egentis
Pauperiem fugat hinc, ex munere cuncta replentis*

B Tanta namque copia, sicut post in propatulo claruit, ab illo tempore domum prædicti militis subintravit, ut non jam Dei famulum, sed ipsum totius largitatis ac bonitatis dominum in suo se hospitio suscepisse gavisus sit. Qui postea, tantam exteriorum opulentiam ad illius ingressum se obtinuisse non immemor, nequaquam ingratus exstitit; sed exinde, prout potuit, ipsi incessanter ministravit; ac nobis post ipsius excessum nonnulla beneficia contulit, atque nostrum monasterium quamplurimis decimarum redditibus ampliavit.

86. Apud S. Leobinum de Quinque-Fontibus (77) quidam puerulus erat, cui carnosus tumor superacrescens totum oculum ab ipso natalitatis die cooperuerat. Cujus mater audiens, quod vir Domini Bernardus per eandem villam transitum haberet; quam citius potuit se suamque sobolem ipsius obtutibus præsentavit; et ut suo unico filio manum imponeret, cum lacrymis extorquere curavit. Tunc maternis clamoribus compassus, ac circumstanti populo satisfacere acquiescens,

*Comparet ut laudem Christo cæcoque salutem,
Ex oculo morbum depellit, quem vidit orbem,
Vir sanctus dignum crucis aptans cum prece signum.*

Quem tam celeri sanitati restituit, ut omnis morbus cum signo crucis evanuerit.

87. Confluebat itaque ad Dei famulum hinc inde tanta multitudo hominum, mundo renuntiare cupientium, et ejus se eruditionibus subdere desiderantium, ut infra triennium quingentorum monachorum (78) Pater exstiterit. O mirabilem virum, non sibi soli, sed omnibus natum! Videte quod non sibi solum laboravit; sed et omnibus exquirentibus veritatem. In hoc solum placitum erat Spiritui

15 Septemb.

(78) Willelmus Malmesburcensis lib. 1 De vita Henrici I Angliæ regis, cum de B. Roberto de Abri-sellis egisset, hæc de Bernardo addit: Alter famosus paupertatis amator, in saltuosum et desertum locum relicto amplissimarum divitiarum cœnobio, cum paucis concessit: ibique, quia lucerna sub modio latere non potuit, undique multis confluentibus, monasterium fecit, magis insigne religione monachorum et numero, quam fulgore pecuniarum et cumulo.

sancto, quæ, teste Salomone, sunt probata coram Deo et hominibus, concordia fratrum et amor proximorum (Eccli. xxv, 2). Quorum trecentos secum retinuit; ducentos vero alios, per diversas mundi partes, in cellis duodenos vivere statuit. Quibus nimia paupertate depressis, divinæ pietatis largâ dispensatio, quæ volatilia cœli pascere non desinit, benignissime providebat; et propter fidem sancti viri eis victualia ministrabat. Multis tamen diebus ita panis deerat, ut necesse esset panis libram inter duos, et nonnunquam inter quatuor dividi. Aliquando et penitus pane carebant; sed herbis tantum et leguminibus vitam suam sustentabant. De vino autem melius puto silere quam aliquid dicere. Vinum non habebant; vinum habere minime tunc temporis appetebant. Porro in ipsa asperrima hieme multi sine pellicis et etiam plures sine cucullis erant, quando mortalium fragilia corpora, præ nimia algoris immensitate, vix vivere etiam sufficienter vestita sustinebant. Et cum tanta rerum temporalium penuria premerentur, immensæ paupertatis onus se pro Christo ferre non mediocriter lætabantur. Pro magna etenim temporalium honorum erat eis sufficientia, sanctissimi Patris sui Bernardi plena divinæ consolationis præsentia. Quia dum ipse in medio residens cœlestibus doctrinæ verbis mentes eorum reficeret, tantus amor Divinitatis inerat discipulis, ut magis in talis doctrinæ affectione gauderent, quam si transitoriarum rerum illo absente copiis abundarent. Enimvero quando panis eis omnino deficiebat, herbis solummodo, ut diximus, vel leguminibus refecti, adeo viri Dei consolatione ac præsentia corroborati erant, ut solito alacrius gratiarum actiones Deo referrent, seque ab ipso visitatos atque consolatos crederent. Major autem eis inerat in cibo vel in potu atque in vestibus abstinentia, quam S. Benedicti (Patris) ac institutoris monachorum præcipiat Regula, vel alicujus alterius scripturæ jubeant instituta.

88. Sub eodem tempore quemdam fratrem dæmoniaco spiritu repletum, Odonem nomine, vir Domini Bernardus pristinæ restituit sospitati, signum ei crucis opponens; atque a vinculis, quibus ob hoc ligatus fuerat, exsolvi præcipiens. Qui solutus, illico ita quietus redditus est et pacificus est, ac si nulla prius insania laborasset. Huic miraculo aliud etiam adjungamus, per quod Christi militem Bernardum spiritu claruisse prophetico pandamus. Ob cujusdam namque causam negotii Carnotum (79) ille perrexit die quadam; sed antequam illud tractare inchoasset, sociis suis qui secum ierant mirantibus, ad monasterium ex improvise remeavit. Cumque a fratribus requisisset, si, postquam discesserat ab eis aliquid incommodi contigisset, nuntiaverunt

(79) In supracitata Vita B. Roberti num. 15 indicatur fuisse discordiam gravem, inter Ivonem episc. Carnotensem et Bernardum seu Bernerjum abbatem Bonævallis, ob quam Robertus, consecrato sibi Bernardo abbate religioso, accurrit Carnotum.

A quemdam fratrem, nomine Gervasium, maligno spiritu agitatam, in infirmorum cella teneri obligatum. Quod statim vir Dei, dum esset Carnoti, et se cognovisse, ac ideo tam celeriter remeasse, nobis qui illuc conveneramus, intimavit, et ut solutus a vinculis ad se adduceretur imperavit. Qui adductus signo crucis a servo Dei sibi impresso continuo pacificus resedit, postquam divina benignitas pro sui merito confessoris illum ab insania liberavit.

89. Æstivo itaque tempore, cum fratres ad fenum cœdandum operam darent, atque plaustris ac aliis vehiculis intra septa monasterii recondendum conveherent; illius nimirum permissione, sine cuius nutu nec folium ab arbore defluit, quoddam quadam die infortunium contigit, quod nihilominus mentes perturbavit. Namque quidam puer parvulus, cui nomen erat Amelinus, dum cuidam carro (quod adeo feno videbatur onustum, ut vix a decem (80) aut eo amplius traheretur) succurrendi gratia caute minus appropriare maturaret, retrorsum corruit, atque mox imminentium e latere rotarum ponderosa volubilitate præventus, quousque extemplo per eum pertransirent, resupinus succubuit. Cumque circumstantes eum fere extinctum crederent, ac de sola illius sepultura debere tractari judicarent, quassata membra in pala, quæ vulgo ventilabrum nuncupatur, cum lacrymis collegerunt, atque ad infirmorum cellam seminecem vixque palpitantem detulerunt. Quod postquam Bernardus, in oratorio de more constitutus, animadvertit, inconsideratis gressibus ad grabatum, quo miserandus decubabat tirunculus, quanto citius festinavit; ac inprimis, Dominici non immemor oraculi, cum beatæ crucis signaculo præfatam cellulam verbis salutare pacificis non postposuit. Mira res! qui velut exanimis putabatur, ejus voce expergefactus, ad ipsius introitum oculos aperuit; moxque ut idem Dei famulus manum sibi imposuit, eo usque convaluit, ut qui illuc aliorum manibus quasi ad sepeliendum delatus fuerat, propriis pedibus exurgeret, ac exterorum (nobis videntibus, et super hoc Dominum magnificentibus) consortium incolumis repeteret.

90. Itaque quandiu vir Dei mortales tenuit auras, nullus discipulorum suorum otiosus erat; sed quisque, nisi detineretur incommodo, horis statutis propriis manibus laborabat. Erant etenim inter eos plures artifices, qui singulas artes cum silentio exercebant: quibus semper custodes ordinis præerant, qui, jubente Patre distractionem regularis observationis diligenter observarent. Si quem vero inevitabilis necessitas loqui compelleret, multiloquia et vaniloquia devitabat; quia institutio illorum hujusmodi impunita non dimittebat, venerabilis equidem Pater, quamvis custodes ordinis, ut diximus,

An hic ea occasio, an alia sit intelligenda, nescimus divinare.

(80) Apud Souchetum adjugitur *bobus*, quæ vox deest in nostris mss. ut videatur carrus a decem hominibus tractus.

singulis imposuisset; ipse tamen cunctos circumiens illud recolens apostolicum, *Qui non laborat, non manducet* (Joan. vi), neminem otiosum esse permittebat. Tanta porro cordibus eorum, per exemplum viri Dei, accreverat humilitas, quod et quælibet vilia propriis manibus certatim peragerent, ligna suis humeris a silva deferrent, coquinam sine aliquo servientium adminiculo ex ordine facerent, rebellionem et inobedientiam, aut contumeliosum verbum penitus ignorarent. Ad tantæ etiam charitatis fastigia viri Dei exemplum illorum mentes crexerat, ut sese sine dissimulatione diligerent, honore certatim prævenirent; voluntates proprias relinquentes, alienis subservirent; commoditates suas postponendo, alienas complerent, et omnimodis fraternis miseris condolerent.

CAPUT XI.

Hospitalitas. Spiritus propheticus. Fama sanctitatis.

91. Quidam ex discipulis viri, noviter monachum professus, admirari cœpit, secum vehementer attonitus,

Cur sequerentur eum tantæ præconia famæ;

quem non videret a morte defunctos excitare, leprosos mundare, cæcos illuminare; minus attendens, quod patratio miraculorum non conferat sanctitatem vitæ, sed operatio lucis atque justitiæ. Qui dum per longioris spatium temporis ab hac cogitatione non quiesceret, sed vitæ illius sedulus explorator existeret, quadam nocte

*Grandem lanternam, radianti lumine plenam,
A nullo ferri vidit, nulloque referri,
Bernardi gressus ducentem sive regressus.*

Enim verò consuetudinis erat illi, nunquam (81) ante se lucernam vel a se, vel ab aliquo deferri; et eum a nobis moneretur, cur sibi lumen in noctibus deesse permitteret; respondebat, quia, sicut et nos, omnium ostiorum domus aditus cognosceret. Quapropter ille perscrutator

Talem vel tantam stupuit mirando lucernam :

et quam citius in crastino potuit, quod viderat viro Dei exposuit; et qualiter vitam illius catenus dijudicasset, confiteri non erubuit. Sanctus vero Bernardus, quod oculi ejus falli potuerunt, asseruit; et ne ulterius super hac re falleretur, interminando prohibuit. Patet nimirum quod Dominus per lanternam, itinerantibus luminis bajulam, designare voluit, operum sui confessoris lucentem copiam, sequentibus illum omnibus præviam.

92. Hospitalitatem vir Domini Bernardus adeo studiose omnibus adventantibus exhibebat, ut neminem ab hospitio excluderet; et monachos suos, ut omnes susciperent, edoceret; divites, pauperes, claudos, debiles, infantulos, mulierculas, leprosos, quoslibet morbosos, nullum sexum, nullam ætatem

(81) Nonnunquam habent mss. nostra, et alia apud Souchetum: apparet, non unquam, esse legendum, sive nunquam.

A excludebat; sed omnino omne genus hominum in hospitium colligens, omnibus necessitatibus eorum, in quantum poterat, occurrebat, et quanto magis pauperes erant, tanto eis libentius serviebat victualia ac lectisternia, in quantum facultas illi suppetebat, hilaris dator præparabat. Panem forte multoties, qui ante fratres in refectorio positus fuerat, quia alium non haberet, a mensis excipiebat, hospitibusque, suis gaudenter apponebat. Omnia omnibus sua faciebat communia, et etiam ut hospitum equos ferraret, suos aliquoties deferrebat. In asperima quoque hieme sibi non superflua indumenta multoties subtrahebat, quibus pauperum nudos artus misericorditer induebat. Nemo ab eo egentium reversus est vacuus. Spoliabat suos, ut ignotos vestiret, et cunctis succurreret. Quoties esse debitor voluit, vel quoties hac de causa ipse nudus sola tantummodo obumbratus cuculla remansit; solus ille, quem nulla latent, novit. Nemo plus dedit pauperibus, quam qui sibi nihil reliquit. Et cum tria sint sine sanguinis effusione martyrii genera, castitas scilicet in juventute, abstinentia in abundantis, largitas in paupertate; quia jam de duobus in Aquitania triumphaverat, ut de tertio quoque palmam obtineret, in Francia quotidie martyr erat. Quia quamvis nimia paupertate afflictus, quæ habere poterat sibi suisque subtrahens, pauperibus et adventantibus erogabat. Hinc et consuetudo ab illo data et instituta usque hodie (82) in monasterio nostro retinetur, ut omnes omnino in hospitium colligantur, et eis ciborum atque lectorum in quibus facultas suppetit, necessaria subministrentur.

C
93. Nemo, Deo teste, mortalium magis illo nostris temporibus charitatis atque largitatis virtute claruit; nemo attentius hospitalitatis ac humilitatis studia tenuit, nemo magis carnis suæ curam postponuit. Tanto namque rigore abstinentiæ seipsum afflixit, quod nunquam corpus suum pharmacorum auxiliis, nunquam sanguinis diminutione, nunquam balneorum frequentatione curaverit; nec etiam, ut membra sua refoveret, postquam monachus professus est, ad ignem resedit. Vi etenim febrium, dum juvenis esset, gravissima detentus, nec per unius diei spatium conventum deseruit. Deinde jam senex, casu accidente, unius costæ fracturam perpessus ob hujus tamen infortunii relevationem, nullam sibi medicinam exhibuit; sed nec alicui quod talia detrimenta pateretur, donec sanitatem recuperasset, indicavit. Refectoriariorum negligentia, quod in mensa illius aqua minime poneretur (tali etenim poculo utebatur) multoties contigit; et ita per tres dies aut quatuor sine potu comedebat; nec alicui, quod sibi pocula deessent, innuebat. Majoris namque abstinentiæ et afflictionis tormentum, quo se afficeret, invenisse gaudebat; et ministris ob hoc sese accusantibus, ne de talibus deinde loqueren-

(82) Addit Souchetus usque hodie ad sua tempora, id est ad annum 1649, idem fieri in dicto monasterio

tur prohibebat. Si igitur quorumlibet parcimonia, A qui illa tantum quæ inebriare poterant postponebant, admiranda cunctis proponitur; quid Bernardo, qui ab ipsa se aqua abstinerebat, dignum conferetur? Da mihi aliquem a lautioribus cibis se continentem, pane hordeaceo contentum; do tibi Bernardum crudis herbarum radicibus se utemque sustentantem multoties, et in ipsis perpareum. In conventu semper et cum fratribus comedebat; et sicut sede discipulis, sic abstinentiæ virtute præminebat. Quælibet (gustus) irritamenta, quæ cunctis generaliter communi non essent, sibi ministrari nullo modo permittebat; imo a quibusdam, quibus alii vescabantur, abstinerebat.

94. Quod suo confessori Bernardo divina gratia spiritum prophetiæ contulerit, liquido demonstra- B mus, si de multis, quæ prophético spiritu cognoverit, vel pauca referamus. Erat quidam monachus in monasterio ipsius, Vitalis nomine, sacerdos ordine, qui de rebus fratrum furtum commiserat, proponens in animo, quod ad sæcularis vitæ vomitum reverteretur, quem deseruerat: qui dum quadam nocte cum psallentibus in choro astaret, subito corruit. In crastino vero, dum fratres sciscitarentur ab illo qua de causa tam ignominiose ceciderit: Quia somnus se compressisset, atque se dejecisset, respondit. Sanctus autem Bernardus contra inferens, Frater, non est ista, inquit, ut asseris; sed revera hæc in nocte dæmonem consexi, qui tibi horribitus insurgens hunc casum intulit; et nisi citius a perpetrato facinore per confessionem conscientiam tuam purgare studueris, et a proposito malæ voluntatis, qua adhuc irretitus es, resipueris, ad deterio-rem te lapsus impellet.

*O vir mirandus, et præcipue venerandus,
Cui mens non celat, quod non sibi lingua revelat;
Cernit et affectus monachi simul et meditatus,
Actus transactos manifestans atque furores:*

cui larvales formæ panduntur dæmonum, qui peccata cognoscit hominum, quem secreta non latent cordium. Et revera, sicut idem prædixerat, non post multum temporis, ut ipsi vidimus, ita illi contigit, quia monasterii deserens habitum, ad pristinam pravitatem rediit; et concubinae, qua, priusquam monachum profiteretur, abusus fuerat, iterum per quinquennium adhæsit.

95. Jam igitur sancti viri fama quotidie magis ac magis increbrescens, alarum suarum velocitate insignia virtutum illius per mundum deferens, ita eum auditoribus depingebat, ut illius stature mensuram diceret; et simplicis vultus lineamenta, in quo morum bonitas, pietas innocentiae, animi man-

suetudo, ut in sigillo suo apparebat, describeret; rigoremque abstinentiæ ac sanctitatem vitæ, annositate longævitas, canitiem capitis designaret; et ita designando, eum absentem quasi presentem ante oculos eorum demonstraret; et sic notum et amabilem omnibus faceret. Unde factum est ut non solum Gallicanæ regionis partes proximas impleverit; verum et Burgundorum, Alanorum (85), Aquitanorumque ultimos fines pertransierit; sed et Britannorum, et Northmannorum Anglorumque metas obtinuerit, et ad Scotorum Albaniam usque pervenerit, sicut rerum ipsis effectibus postea patuit. Nam de istarum omnium regionum finibus, multi ad eum properabant, ut illius, quem jam sibi fama notificaverat, præsentiam corporalem cernerent, ac salutaris doctrinæ monita ab ipsius ore perciperent, et insignia virtutum suarum per seipsos cognoscerent. Quorum quidam monasterio illius, in rebus mobilis pecuniæ, multa beneficia impendere curabant; aliqui vero, quia illum secum in finibus suis presentem habere non poterant, de monachis ejus duodennos assumentes, in territoriis suis eis monasteria construebant.

96. Quorum unus, Henricus rex Anglorum duxque Northmannorum, existit, qui transmissis duobus excellentissimis principibus (84), Theobaldo scilicet Blesensi comite atque Rotroco Particensium consule, magnis precibus exorabat, quatenus idem Domini famulus usque in Northmanniam veniens, sibi corporis præsentiam exhiberet; excusans se quod propter diversorum accidentium insperatos eventus finium suorum metas excedere non aude- ret. Quo annuente, mox ut eum rex vidit, manus utrasque ad cælum porrexit, atque ipsius inhabitatori, Christo videlicet, immensas grates retulit, datisque sibi mutuis amplexibus, cum debita cum honorificentia suscepit. Cujus post auditam competentem doctrinam, quamplurima donaria obtulit: insuper et quindecim marchas argenti monasterio suo, unoquoque anno perpetualiter habendas, dedit. Præ nimia quoque amoris dulcedine, quem ad Christi confessorem deinceps habuit, intantum monachos illius quoad viveret dilexit, ut unoquoque anno, præter redditum quem diximus, eis sexagenas aut quinquagenas marchas argenti, vel eo plus minusve transmitteret; et ut religio institutionis illius non declinaret, diligenter admonuit. Nostri etiam dormitorii aedes faciendas suscepit, quas nullis expensis pecuniis regia magnificentia consummavit.

97. Sed et rex Francorum Ludovicus (85), eodem

(85) Ita mss. Cum Soucheto, mallems legere *Catalanorum*, qui erant trans Pyrenæos Aquitanie proximi ad ingressum Hispaniæ: aut *Alamannorum*; qui pro Germanis a Francis habentur, et Burgundis vicini erant. Nam *Alani*, qui olim in Gallias irruerant, et inde in Hispanias transierant, jam nullam tunc inibi incolebant regionem, nec nomen eorum uspiam supererat, nisi, ut diximus, in Gottalanie seu Catalanice appellationem conversum.

(84) *Principes* dicuntur; quia Theobaudus Henrici regis nepos erat, ex sorore ejus Adela, de qua num. 91 actum: et Rotrocius ejus gener erat, ob filiam ejus Mathildam in uxorem acceptam. Regnavit Henricus ab anno 1101 usque ad an. 1155.

(85) Ludovicus VI, Grossus dictus, regnavit ab anno 1108 usque ad annum 1157.

quo supradictus rex accensus desiderio, postquam A cum eo colloquium habuit Cintreiacum territorium, quod hodie usque possidemus, pro munere contulit. Successoribus etiam suis post ejus obitum maximam reverentiam exhibuit, ita ut ab eis liberos suos, Philippum (86) videlicet ac Ludovicum (87), postea reges, sacro de fonte suscipi vellet; atque in monasterio nostro usque ad diem mortis suæ innumera beneficia conferret. Theobaldus, cujus superius mentionem fecimus, exceptis duabus cellis, quas eo vivente nobis construxit, tot et tanta nostræ ecclesiæ post ipsius excessum ornamenta aliaque donaria contulit, ut præ multitudine numerare fastidiosum sit. Habitationem etiam infirmorum satis idoneam de proprio fieri fecit.

98. Si vero de cæteris, qui ad eum visendum de B diversis regnis ac regionibus confluerunt, eisque plurima donaria atque territoria contulerunt, utque cellas construxerunt, solique Deo cognita beneficia impenderunt, ut verbi gratia de Guillelmo (88) duce Aquitanorum, de Fulcone consule Andegavensium, ex hinc rege Hierosolymorum, de Roberto comite Glocestrii, de Henrico consule Nivernensium (89), de Guidone Juniore Rochefortis comite, de Guillelmo consule Varvanicensium, de Roberto filio Martini, de Guichardo Beljocensi (90), de Gaufrido Castridunensi (91) viccomite, de Girardo Berlay, de Britio de Chillo, atque de multis aliis singulatim tangere velimus; non ab hujus operis implicatione brevi relatione expediri poterimus. Quorum aliqui C prius quas construxerant cellas, post excessum viri Dei, ob ipsius reverentiam, amplioribus fisci atque redditibus nec non territoriorum possessionibus eo usque dilatarunt, ut eorum petitione devicti, abbates ibidem imponeremus; tali tamen conditione, ut tam ipsi quam illorum successores nostris jurisdictionibus per omnia obtemperarent; a nostris con-

suetudinibus in aliquo non declinarent; sed eodem tenore quo priores antea cellas rexerant, nostrarum ditionum legibus et institutionibus ex toto subjacerent.

99. Per idem tempus Robertus (92) quidam, genere nobilissimus, sanctum virum ab Oceani partibus adiit, atque tredecim ex ipsius discipulis secum assumens, Northmannicos Anglicosque fines pertransiit, et ad ultimas Galensium (95) regionum metas perveniens, in littore maris Hiberniæ juxta Tevi fluvium, prius quidem cellam; postea vero totidem cum abbate impetratis monachis, pacto quæ diximus, cœnobium omnibus usualibus aptum composuit. Sub eadem tempestate David (94) Lothoniensium atque Nohantoniensium, postea vero rex Scotorum, beatissimi Patris nostris adhuc viventis meritorum insignia, fama referente, comperiens: per internuntios strenuissimos non modicam discipulorum illius congregationem ad se usque perduxit, et in Latonia, quæ ab uno latere Scotorum Albaniam contingit, ab altero vero latere Nordanhumbriæ finibus jungitur, eis cœnobium juxta Tugdum (95) fluvium situ congruo fabricavit, quod amplis possessionibus atque redditibus sufficienter ditavit. Enim vero postquam hoc fecerat virum Dei ardentem videre sitiens, ab Arctois oris iter arripuit, et multarum regionum interjacentium finibus transactis, Britannici maris emenso spatio, Northmanniæque provinciis transcursis, Tironium usque D pervenit. Sed quia sanctus Pater ad superos jam decessisset, illum ut optaverat videre non potuit. Verum ne tanti viri curiæ vacuus vel ingratus appareret, postquam, regiæ dignitatis posito supercilio, flexis genibus sepulturæ ipsius debita cum reverentia se præsentavit, monasterium quod jam fundaverat amplioribus fisci atque territoriis dilatavit, atque duodecim monachos cum abbate ordinis

(86) Philippus, viro patre, in regem coronatus an. 1129; et lapsus ex equo anno 1151 mortuus.

(87) Ludovicus Junior, fratre mortuo, in regem coronatus est 1151 anno ætatis 10; et patre defuncto, regnavit usque annum 1180.

(88) De his legendus Souchetus: de Guillelmo Aquitano et Fulcone supra actum. Robertus Glocestrensis erat, filius naturalis Henrici regis Angliæ: « Guido Rochefortensis, Rufus dictus, anno 1110 Hierosolymitanum iter suscepturus; commendans, inquit, meipsum in orationibus piissimi Patris Bernardi abbatis Tironii, et ejus conventus, dedi illis unam molam, » etc.

(89) Souchetus contendit hic subortum errorem, et Henricum dicendum consulem Warvamensium sive Warwicensium in Anglia, et mox secutum Guillelmum fuisse consulem Nivernensium, de quo num. 36 actum.

(90) Guichardus de Bello-joco aliis vulgo Beaujeu Lucianam filiam Guidonis Rufi Rochefortensis, sponsatam Ludovico Grosso regi, duxit uxorem, teste Orderico, lib. viii ad annum 1108. Petrus Cluniacensis, lib. i Miraculorum, cap. 27 indicat in Martisconensi diocesi Bel-jocum castrum esse, ubi Guichardus monasterium Jugum-Dei prope Villam Francam, ad Rodhanum construxit, de quo infra agitur

num. 125.

(91) Diplomata donationum factarum a Gaufrido, Girardo et Britio de Chillo refert Souchetus.

(92) Hunc esse Robertum filium Martini, cujus antea fuerat mentio, probat Souchetus ex diplomate Henrici regis, confirmantis monachi de Tiron donationem, quam Robertus filius Martini in Wallia largitus est.

(95) Galensium pro Walensium seu Walliæ regione dicitur, ubi hic memoratus Tevi fluvius separat Cardiganense comitatum a Pembrochiensi, et dein in mare Hibernicum influit. Souchetus inter abbatias subjectas, refert aliquam S. Mariæ de Carmeis, in Wallia et diocesi Menevensi seu S. Davidis.

(94) David Malcomi III regis Scotorum et S. Margaritæ reginæ (de quo agendum 10 Junii) filius, tempore fratris Alexandri I regis duxit Mathildem uxorem, per quam (si Joanni Leslæo et aliis Scotis credendum) factus est, hæres Northumbriæ et Hundintoniæ. Mortuo Alexandro fratre, anno 1121 creatus rex, vixit usque ad annum 1151.

(95) Twida seu Tweda terminus est hodiernæ Angliæ et Scotiæ. Hinc Latonia tunc comprehendebat hodiernam Lothianam et Marciam, Scotiæ provincias ad mare Germanicum.

et lege præmissa impetratos, præter illos quos jam habuerat, secum assumens, longissimæ itinerationis confectis laboribus, tandem regni sui provincias attigit.

100. Quorundam nomina regum, ducum, consulum nobilium, qui virum Dei Bernardum videre, atque ejus monasterium suis augmentare possessionibus curaverunt litteris adnotavimus; sed præ multitudine pauca de multis excerpto perstrinximus. Revera etenim, si cunctos, qui in diversis regnis cellas ei construentes nostrum monasterium amplificaverunt, huic scripturæ intexere voluerimus, libellus modum excederet, et non dico fastidiosus, verum studiosius lector fastidium incurret. Quis etenim centum cellarum (96), quas ecclesia nostra, antequam hic libellus componeretur, habuit ædificationes nominatim exprimeret? Quis tot locorum aut territoriorum situs, in quibus eas possidemus et nostratibus inaudita vocabula nominando designaret? Quis tantæ prolixitatis volumina, si talia scriberentur, quæ tamen narrationis series describi expeteret, legendo revolveret?

101. Adeo quoque prædictus Dei famulus compassionis affluebat visceribus, ut si quis ei grave facinus confiteretur (veniebant etenim ad eum ob istiusmodi causam quamplurimi) ita se afficeret, ac si ipse ipsum facinus commisisset, ut et reum suis fletibus ad lacrymas commoveret. Tantam namque ei Spiritus sancti gratia, suæ dulcedinis infusione, constantiam contemplationis orationisque contulerat; ut in harum assiduitate maximam diei et noctis partem consumeret, tantaque in ipsis redundantia lacrymarum afflueret; ut si quis ejus vultum vellet aspicere, quasi duos rivulos ex oculis ipsius videret emanare. Dulcissimus etenim gustus divinæ suavitatis, stillicidio torrentis voluptatis Dei cum irroraverat, atque superiori irriguo terram cordis ejus fecundaverat, et sic ad Deificæ beatitudinis desiderium sublevaverat. Et quia vel ad momentum a præsentia illius aberat, præ nimio dolore lamentis sese propriis cruciabat; atque ita, si levia commisisset peccata plangebatur, ut illum gravissimorum criminum crederes reum. Vitæ quoque præsentia tædiis mens ejus affecta, prolongationem sui incolatus vehementer desolebat: et quoniam reprobos, more phrenetico lætantes cum male faciunt, et in rebus pessimis exsultantes conspiciebat; illorum perditionem fraterna pietate deplorabat.

102. Et quia redundantia gratiæ tanto affectu et assiduitate mentem illius conjunxerat divinæ menti, ut ait Apostolus: *Qui adhæret Domino unus spiritus est*, (I Cor. vi) facies ejus, hujusmodi conjunctionis formam trahens, angelici aspectus in seipso similitudinem præferbat. Videbatur enim illum aspicien-

tibus, quod ei vultus angelicus inerat, et quod facies ipsius cujusdam claritatis suavitate resplendebat; præsertim cum sacrosancta missarum solemnia celebraret, tanta tunc maxime lacrymarum exundabat affluentia, corporali sui Creatoris permotus præsentia, ut etiam perlata madida imbre lacrymarum ipsius indumenta sacerdotalia fierent. Si vero monachos benediceret, seu defunctorum fratrum officium perageret, vel aliquem discipulorum ad longinquas regiones transmitteret, fraternæ pietatis perfusus visceribus, non poterat abstinere quin fletet, suisque fletibus alios ad lacrymas excitaret.

103. Nec mirum si tam larga ei inerat effusio lacrymarum, cui Spiritus sancti gratia omnium contulerat incrementa virtutum. Tanta namque vigeat prudentia, ut quæque cogitaret quæque ageret, ad rationis normam universa dirigeret, ac nihil præter rectum vellet vel faceret, humanisque actibus, tanquam divinis arbitriis, provideret; mundumque istum et omnia quæ mundo insunt, divinorum contemplatione despiceret; omnemque animæ cogitationem in sola divina dirigeret: non quasi in elatione proficeret, sed quasi sola nosset, et hæc tanquam nulla alia essent, mente conspiceret, et quadam humanorum fuga solis se divinis insereret. Ex qua virtute sibi gignebatur ratio, intellectus, circumspectio, providentia, docilitas atque cautio. Fortitudo etiam illum adeo corroboraverat, ut animum illius supra omnem infortunii metum ageret, nihilque nisi turpia timeret; adversa vel prospera fortiter toleraret; minimeque corporis et animæ dissolutionem exhorreret; desideratque ejus jam virtus fortitudinis vitia non vincere, sed ignorare, ut irasci jam nesciret, nihilque cuperet. Præstabat autem ei fortitudo magnificentiam, magnanimitatem, fiduciam, securitatem, tolerantiam, firmitatem atque constantiam.

104. Temperantia quoque sic illum modificaverat, ut nihil pœnitendum appetere, in nullo legem moderationis excederet; sub jugo rationis omnia redigeret, quæ corporis usus requirit, in quantum natura patitur, (rationi) omnia postponeret; nec jam terrenas cupiditates reprimeret, sed veluti quadam oblivione illas ex se penitus deleteret: unde procreabatur sibi modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, pudicitia, parcitas atque sobrietas. Sed et justitia intantum sibi illum devinxerat, ut unicuique quod suum est redderet; et ad unam sui propositi hujus viam, uniuscujusque virtutis obsequium reflecteret; ita mentis suæ intentionem cum divina mente sociaret, ut illam imitando cum ea perpetuum foedus iniret; ex qua nimirum sibi virtute proveniebat innocentia, amicitia,

(96) Hisce cellis seu cœnobiis videntur includi, quæ num. 82 dicuntur a B. Vitale constructa, et postmodum B. Bernardo subjecta. Inter proprias filias Savigniacenses fuit tertia abbatia de Furnesio in Anglia, quæ in Monastico Anglicano pag. 704 di-

citur « de ordine Savigniacensis, id est Tironensi sub Regula S. Benedicti » fuisse; et de qua pluribus 17 Martii ante Acta S. Patricii num. 21.

concordia, pietas, religio, affectus atque humilitas.

CAPUT XII.

Morbus extremus: duplex ad suos exhortatio. Extrema sacramenta sumpta.

105. Bernardus igitur, velut nardus odorifera, quæ non fortuito, sed, ut reor, summi dispositoris providentia, vocabuli ipsius litteris invenitur expressa; tantarum fragrantia virtutum, mundanæ pravitatis languoribus suavissimi ferebat odoris spiramina, quasi fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris per hujus vitæ desertum ascendens virgula, aut velut universi pulveris pigmentarii congesta copia. Sed imminente termino, quo humani generis Creator et Redemptor, suorum munificus agonistatorum remunerator, tot tantisque laboribus ejusdem finem vellet imponere, ad inæstimabilia stipendia, undecimo (97) hujus Resurrectionis die, corporis invitatur molestia. Quid plura? De divina nihilominus præsumens clementia, quippe quem fidentem reddebat mens totius puritatis conscia, Dominico (cui cum discipulis intererat nocturnali tempore) dimisso servitio, solus ecclesiam egreditur, claustrique portam ingressus, nullo accersito solatio, proh dolor! morbo cogente prosternitur, et in gravissimam incidit invaletudinem, imo quod optabat invenit, ut nos amodo desereret. Nonnulli autem nostrum exanimati, quod chorum psallentium non rediens deseruerat, eo quod tale quid antea solitus non fuerat; sequentes eum huc illucque quæsierunt, et in præfato loco decubantem invenerunt. Canonicas etenim horas, tam diei quam noctis quælibet sæcularis causa alicujusve potentissima persona, licet hac frequentissime quoad vixit inquietaretur, non abstulit, sed nec aliqua corporis molestia tardiozem reddidit; hanc solam excipe, qua felix felicem cursum complevit. His namque primus, vel inter primos, quousque consummaretur, semper interesse summopere satagebat; sicque cæteros plus exemplo quam terrore, ad sui imitationem, debita paternitate provocabat. Qui alta cordis trahentes suspiria eum in ædiculam e regione sitam deduxerunt, animo volentes quæ postmodum contigerunt.

106. Postremo, psalmodia de more peracta, monachorum turba, tanti præsentia patroni in proximo viduanda, lacrymosis eum et inconsideratis gressibus hinc inde circueiens, quærebat: quem quia ad votum invenire nequibat, irremediabiliter flebat. Incomparabili desolatione super hujus morte afficiendum cœtum: pro cuius momentanea, ut ita dixerim, absentia, gravi mœrore percipis concussum! Quid, miserande grex, animadvertisti? Quid ploras, quem necdum amisisti? Quis te dolor percussit? quis te secretorum Dei conscium reddidit? Pastor nondum percutitur, et quo diffugas quæris. Nunc siquidem, quia ad horam abest, lamentaris; sed ut rei certitudo innotuerit, ut opinor, omnino desola-

beris. Pastorem tuum collige mortalem esse, mortalitatisque jura nullatenus evadere posse. Corporis itaque viribus aliquantum destitutus Pater sanctissimus, in primis, ipsa ejus jussione, aliorum manibus in capitulum adducitur, filiosque suos inconsolabiliter lamentantes, virtute qua potuit alloquitur, et eorum fletus exornatis ac rationabilibus argumentis moderari conatur. Divinæ eos dispositioni, ob dissolutionis suæ dolorem, contraire ostendebat; sed illorum vis amoris ac doloris rationum legibus reprimi non poterat.

107. Tamen utcunque luctisonis repressis gemitibus, his verbis incipit Pater sanctissimus: « Noli timere pusillus grex, quia complacuit Patri tuo dare tibi regnum. Si enim meæ memores humillimæ paupertatis, quæ vobis ostenderim exempla, quæ tradiderim instituta, his sectas refutando contrarias, sequi volueritis; non tanta, me defuncto, gravabimini rerum inopia, quanta vos huc usque, Domino permittente, pressit assidua. Sufficiant ergo vobis, dilectissimi, leges, quas invenistis; altiora ne quæsieritis, et majora ne scrutati fueritis; et illius institutiones catholicas, cujus vos pro Christo gratis magisterio subdidistis, ad nihilare non præsumatis. Ego namque vos, non vos me elegistis, meque non in vestros, sed vos in meos introisse labores, non postponatis. Universa, quæ necdum nisi auditu percepistis, mihi ut experto credite, mihi aurem præbete, mihi ut debetis, mea viscera, incunctanter acquiescite. Non enim pro pane vobis lapidem porrigo, nec pro ovo scorpionem; sive pro pisce, Deo teste, serpentem appono; et licet vos in quampluribus degenerandos non dubitem, tamen quod meum est persolvo. Non ut confundam vos hæc dico; sed ut filios meos charissimos præmunitos reddere satago. Quocirca vel veterani Patris vestri palpitantem admonitionem ex toto ne respuat; nisi forte ipsius Christi pauperis et pro vobis crucifixi sacerdotis imitatores (esse) abhorreatis. Si enim ipsi clamanti: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi), obtemperare dedignamini, cum non sit servus major domino suo, vehementer erratis. Vestris necessitatibus absens magis subvenire poterò, quam hic præsens in hujus miserissimæ peregrinationis exsilio: meque hoc argumento noveritis potentem in cœli curia, si post meum excessum temporalium vos tanta non affecerit penuria. Quanto namque servus ad sui secreti domini familiaris admissus fuerit, tanto validius conservos apud ipsum juvare poterit. »

108. Desiderabilis exhine thesaurus, qui in illius ore requiescebat, in commune referatur; superna gaudia, quanta, qualia, quibusve sint præparata declaratur; infernalibus quoque tormenta quos maneant, non tacetur; æterna beatitudo, bene quidem inchoantibus promissa, sed non nisi perseverantibus danda, evidenti ratione intimatur; miserationes

(97) Die 5 Aprilis, anno 1117, ut supra probavimus.

Domini multæ nec desperandæ suadentur; callida antiqui ac versutissimi hostis machinamenta propalantur; et, ut compendiose colligamus perplurima, nova ac vetera proferuntur; non in quantum poterat, facundissimi mens oratoris, sed ut ferre noverrat capacitatem lamentantis gregis. « Ad extremum ego, inquit, fratres, animarum vestrarum prospiciens saluti, molestus apud vos forsitan et difficilis exstiti: et ideo obsecro vos ut ignoscat mihi quisquis aliquid dolet; et si severitas nostra modum forsitan transgressa est in aliquo debitum, orate ne hoc mihi Dominus imputet ad peccatum. » Cumque talia beato viro lacrymosis singultibus exprimente, cuncti similiter super genua caderent, semper bonum, semper discretum, semper affabilem, et pro omnium salute, prout decuit, invigilasse unanimiter acclamarent; lacrymabili vale dicto fratribus reducitur, et qui apostolica eatenus auctoritate gaudere solebat cum gaudentibus; fraterna jam compassione, flet cum flentibus.

109. Enimvero contra spem omnium, Dei misericordiæ prævenientis auxilio gubernatus, ex infirmitate corporis ampliores animi vires capiebat: et tanto abstinentior quanto debilior, de salute perpetua jugiter cogitabat; salutem vero corporis, Domini arbitrio committebat. Dum itaque corpusculum, quod incredibili abstinentia et nimis contraxerat jejuniis, vexaretur; his solummodo sustentabatur, in quibus sumendis quidam se abstinentissimos putabant, ut cum his etiam ventrem ingurgitaverunt, totam se obtinuisse pudicitiam suspicentur. Cumque aliis languentibus large præberet omnia nihilque necessarium pro facultatula denegaret; nunc quod in alios duritiam, in se clementiam computabat. Nullus juvenum sano et vegeto corpore tantæ se dederat continentia, quantæ iste fracto et senili debilitatoque corpusculo. Cum vero a multis honestissimis personis, quæ undique ad eum confluebant, rogaretur, ut lautioribus sese alimentis recrearet: « Scimus, aiebat, ex epulis vitam solere servari, non sanitatem posse conferri. » Nam si ut sanetur infirmitas, explenda videtur gulæ cupiditas, quare et illi infirmantur qui conviviis lautioribus quotidie saginantur?

110. Persuadentibus medicis, ut lavacris balnearibus uteretur: « Nunquid balnea, inquit, facere poterunt, ne homo mortalis, expleto vitæ suæ tempore, moriatur? Si vere proximat mors, nec aquarum possunt eam calidarum fomenta repellere; cur mihi, obsecro, persuadetis, ut rigorem diu servatæ professionis in fine dissolvam? » Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut sibi nec annosus parceret, ut nulli cederet admonenti. Dicat prudens lector pro laudibus vituperationem scribere. Testor Jesum, cui ille servivit; cui et ego servire cupio, me in utramque partem nihil fingere; sed quasi Christianum de Christiano quæ sunt vera proferre; illius

A vitia aliorum esse virtutes. Vitia loquor, secundum animum ac omnium desiderium, qui illum diligimus, et absentem quærimus. Non mœremus quod talem amisimus; sed gratias agimus, talem quod habuimus; imo habemus. Cæterum ille complevit cursum suum, fidemque servavit, et nunc fruitur corona justitiæ: sequitur Agnum quocumque abierit; saturatur quia esurivit, et lætus decantat, *sicut audivimus sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri (Psal. XLVII, 5)*. O beata rerum commutatio! Flevit, ut semper rideret; sitivit, ut fontem Dominum reperiret. Sive dolor affligeret, sive febris incenderet, sive lassitudo dissolveret, inter tot corporalis infirmitatis acerrimas passiones, asperrimis subobsitus vestibibus, melioribus mutatorisve nequaquam usus est; ut nunc albis uteretur, et diceret: Scidisti saccum meum, et induisti me lætitia (Psal. XXIX).

111. Tolerabat ergo infirmitatem patienter, exercebat abstinentiam satis humiliter. Parum namque putans omne quod fecerat, de die in diem melior fieri gestiebat; atque inter doloris aculeos, quos mira patientia sustinebat, oblitus ætatis et fragilitatis corporeæ, nec quælibet mollia sibi strata supponi permittebat. Pauperem Dominum ad mortem pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pro ipso pauper effectus. Scimus plerosque dedisse elemosynam, sed de proprio corpore nihil dedisse: porrexisse egentibus manum, sed carnis voluptate superatos, dealbasse ea quæ foris erant, et intus plenos fuisse ossibus mortuorum. At non Bernardus talis, qui in ipso mortis articulo tantæ continentia fuit, ut prope mensuram excederet, et debilitatem corporis nimietate jejuniorum ac jacenti rigore contraheret. Hoc cordis ejus propositum miserator et misericors Dominus superni juvaminis adjutorio fulciens, tantam illi constantiam contulerat, quod nec ullum ab eo gemitum igneus stimulus extorquere poterat. Verum ipse crebra transfixione perforatus, ad virtutis cumulum gratias cum lacrymis referebat. Sed quid ago? Narrandi ordinem prætermittens; dum in singulis teneor, ut videtur de multis, non servo præcepta dicendi. Semper virtutes sequitur invidia, feriuntque summos fulgura montes. Nec mirum si hoc de hominibus loquor, cum etiam Dominus Pharisæorum zelo sit crucifixus, et omnes sancti æmulos habuerint; in paradiso quoque serpens fuerit, cujus invidia mors intravit in orbem terrarum. Testor ipsam Veritatem, et sanctos ejus angelos, ipsum quoque angelum, qui custos fuit et comes admirabilis viri, me nihil in gratiam illius dicere more laudantium; sed quidquid dicturus sum pro testimonio dicere, et minus esse ejus meritis, quem totus prædicat orbis.

112. Quinto (98) itaque incommodi die, in ipso quo decubabat sanctissimus infirmus lectulo, itidem in capitulo evehitur: ante venerandum Crucifixi

vultum beatus Crucicola demittitur. Exinde coadunatos tirones, inconsolabiliter lamentantes, advocatique sui erectis auribus extremam admonitionem sitientes, emeritus adorsus; quia ex abundantia cordis os loquitur; quæ inter primas primatum virtutes obtinet charitas, per quam maxime ad prociunctum fidei quisque convocatur, in primis conservanda ab eo sagaciter antefertur. Quia enim non est discipulus super magistrum (quod Christus ad Patrem regressurus summopere retinendum, pridie quam pateretur, valedicendo suis sequacibus innuit) ne beatus Christicola vel in aliquo ab eo, cuius vices agebat, aberrare videretur, illud idem de mundo discessurus, debita paternitate, quibus debuit, prout decuit, intimavit. Quaslibet virtutes evacuandas præter hanc ac prorsus destruendas authenticis instruit imbumentis; hanc vero multitudinem cooperire peccatorum, hanc Deo militantium certius signaculum, hanc divinorum summam consistere præceptorum, testimoniis asseverat per plurimis: hacque sola Christi discipulos ab Antichristi complicitibus discernendos, ipsius Veritatis fultus oraculo, astipulatus pro viribus sententiis, luculenter peroravit.

113. In hoc solo, inquit, cognoscent homines, quia Christi sitis discipuli; non si supertitosarum observatores traditionum exstiteritis; sed si dilectionem ad invicem habueritis. Illæ namque non tam ædificationem quam prævaricationem generant: has etiam vobis ideo, dilectissimi, scienter dissimulabam, quia non tam profuturas, quam nocituras non ignorabam; utpote quibus non parvo tempore ipse subjacueram, quosque aliis per nonnulla annorum curricula instanter ferendos imposueram. Et licet quosdam ex vobis ad has anhelanter suspirare minime dubitarem; salubrius iudicans ut esset quod fortes cuperent, quam ut infirmi refugerent, nullatenus acquievi multoties; inutiles (vitans) ad inventiones, quibus vos prævaricatores redderem: his inhians, quibus ad pernecessaria, quasi pater filios, proveherem. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

114. Hujusmodi et simillimis documentis, voce qua potuit solerter instructis, subjunxit: « Universæ viam carnis, Domino annuente, ingressurus, aliorum viribus, jam propriis, ut ipsi cernitis, destitutus, vobis, o filioli, valedicturus adveni; vestramque desideratissimam mihi præsentiam adii, quoniam jam delibor, meæque tempus resolutionis instat. Sed nequaquam vos, dilectissimi, absentia nostri mœstificet corpusculi: de hac palæstra alacriter egredi permittite, et ad possessiones sidereas plenas delectationibus pervenire. Lacrymæ, rogo, vestræ convertantur in gaudium. Non enim debetis plangere quasi moriturum, quem cum Christo creditis regnaturum. Verum quia nemo mundus a sorde, nec infans, cuius est unius diei vita super terram; cunctarum excessionum, quas ore, corde et opere commisi, a lato et inæstimabili misericor-

A diæ sinu, et a vobis veniam posco: quodque cunctis debetur Christicolis, ut mihi reddatis, suppliciter exoro. » Præsentibus invisâ, absentibus nunquam credibilia, hanc vocem sequuntur suspiria.

115. Dehinc sacra est unctione de more perunctus, atque Dominici corporis et sanguinis perceptione munitus, nobis astantibus quod petierat, impetrato, post lacrymabili vale dicto, gregeque suo summo Pastori non tam verbis quam lacrymis commendato, pius pastor ad cellam, de qua delatus fuerat, revehitur. Quem discipulorum flens et ejulans turba prosequitur: lacrymosæ voces, flebilibus comitatæ suspiriis, in altum extolluntur; atque se miserios, se orphanos proclamantes, irremediabiliter lamentantur: « Heu, inquit, decedis, Pater sanctissime, cujus tenore valuimus, cujus vigore stetimus, quo procumbente labimur; quo deficiente prosterminimur? Cur nos incipientes deseris? cur necdum collectos dispergis? Quis nostræ desolationis modus? quis dispersionis finis? quis destructionis terminus? In quo modo habebitur vitæ consilium? in quo spes? in quo salus? in quo refrigerium? sub cuius protectione refugium? Quis jam truculentam rabiem luporum, sublato pastore, ab ovium laceratione refrenabit? Quis miserix solator? quis utilitatis provisor ultra exstiterit? »

CAPUT XIII.

Reliqua ad mortem præparatio. Revelationes, obitus, sepultura.

116. Hæc et hujusmodi quibusdam illorum vociferantibus, aliis in terram spasmo superveniente moribundis jacentibus; vir pietatis exsecutor, quid mallet, in ambiguitatem ire compellitur; nec enim gregem desolatum deserere, nec a summi boni præsentia volebat diutius abesse. O virum nimia compassione pariter ac supernorum spe irretitum? Sublatis ergo cum manibus sursum luminibus: « O totius, inquit, pulchritudinis pulcherrime fabricator Deus, ante quem omne desiderium meum, et cui gemitus meus non est absconditus; nosti quanto desiderii ardore mens mea videre te sitiât, quantove tui amore hujus tædio exsiliî affecta langueat. Verumtamen si ad tuorum tutelam in agonis adhuc certamine me jubes consistere, non renuo duosque sudores, quoadusque tibi placuerit, tolerabo. » Divinæ itaque voluntatis arbitrio committens omnia, ad imminentis indesinenter felicitatis anhelabat gaudia.

117. Porro biduo antequam vir Dei coelicas sedes adiret, quædam matrona, nomine Maria (quæ propter pietatis opera, quibus insistebat, eidem fuerat familiarissima) ante multorum pignora sanctorum, quæ in turre castri Novigenti tunc temporis continebantur, honoris gratia de more candulam accenderat, ac coram ipsis prostrata jacebat in orationibus. Huic virgo filia erat, quam Dei famulus, ut Christo consecraretur, a matre petierat. Eadem itaque, sicut præmisimus, orante, præfata pignora

ingentem, qua detinebantur cista, strepitum dederunt, ipsamque admodum perterritam reddiderunt. Et hinc videbatur sibi, quod a nostro monasterio usque ad eandem turrim, quæ tribus ad minus distabat stadiis, dealbatorum monachorum multitudo tendebatur, processione ad instar procedentium, virumque Dei sacerdotalibus insignitum vestimentis præcedentium. Quæ cum inusitatæ visionis exitum tremebunda præstolaretur, eadem subito turris ita intrinsecus resplenduit ac si ipsi solis radii in ea concluderentur. Quo splendore paulatim crescente, Domini confessor Bernardus, matronæ perterritæ, omnem sua præsentia pavorem removens, apparuit eique dixit: « Crastina die tuam tecum filiam adducens ad me, in proximo ex hoc mundo migraturum, propera; pro certo sciens quod nisi etiam festina-veris, amplius me, charissima, non videbis. » Et hæc dicens, comitante cum quo venerat splendore, disparuit.

118. Illa vero domum reversa, non sine maxima vicinorum admiratione, per duarum fere horarum spatium permansit velut muta. Tandem sciscitantibus quid sibi contigisset infortunii, cunctam per ordinem disseruit visionem. Subsequenti igitur die, juxta sancti viri præceptum, comitante filia, quantocius ad eundem properavit; eique coram eis, qui aderant: « Tuis, inquit, obtemperans præceptis, mi Pater, adveni: mecum natam, quam jussisti, adduxi. » — « Bene, senior respondit: nam si paulisper, dilectissima, tardasses, utique insalutata remeares. Volo ergo, ut, quod hæcenus distulisti, mihi tuam tradere filiam non cunctaris. » Tunc mater: « Libentissime, » intulit: « quodcumque tuæ placet paternitati concedo. » Quam postquam, cunctis qui stabant mirantibus, inter manus suscepit; benedicens eis ad propria remisit. Illa vero non post multos dies, virgineis indubitanter (jungenda) choreis, immaculata quievit; lucemque sæculi hujus sempiterna luce, sancti nihilominus viri meritis, commutavit. O funeris gloria, quæ melior habetur quam vita! quia quod terræ subripuit, in cælum transmisit. Vere, ut ego considero, plus fuit quam resuscitari, sic mori. Certa siquidem salus est, non contaminari peccatis. Quanti cuperent, rebus cum vita traditis, talem transitum comparare, si mercatorem forsitan invenirent!

119. Fatiscentibus itaque membris et appropiante mortis articulo, imperat vir sanctus, fratres, qui sibi famulabantur, uti fessos artus dormiendo releverent, eo quod in ipsius excubiis diutius vigilassent: qui humi se utcumque collocantes, dormire incipiunt; sed ejus vocibus excitati, illum cum quibusdam colloquentem percipiunt. Monachorum namque multitudo cum tanta venit gloria, ut Bernardum morientem mox replet lætitia. Illi autem erectis auribus propius accedentes, quid vidisset, extorquere conantur. « O, inquit, quam immensa eximie pietatis viscera! quam benigna ejus clementia! Audieram quidem, Domine, quod qui pro te ad

A tempus humiliatur in terris, a te sublimetur in cælis; sed nunc tua gratia me certificari æternaliter voluisti, quanta sint jucunditate donati, qui se nostræ submiserunt parvitati. Jucunda servitus, quam tanta merces sequitur! Revera tibi servire regnare est. »

120. Cum his et hujusmodi, de sibi cœlitus ostensa visione, applauderet Pater sanctissimus; sic demum intulit cum votis lacrymantibus: « Certissime, noveritis, dilectissimi, cunctos hujus ecclesiæ professos, de hac mortalitate ereptos, ineffabili jam gloria donatos, de sua salute certissimos esse, de vestra vero quammaxime sollicitos. Ipsi namque dealbati hilaresque mihi, paulo post eis aggregando nunc apparuerunt; atque ad Dominicam cœnam, cum Christo perenniter regnaturum, invitantes, vobis huc modo appropiantibus, valedicendo recesserunt: quorum corusco jubare solares radii reverbantur, quorum fragrantia balsama superantur, quorum pulchritudine lilia rosæque devinentur. » Rursum obortis lacrymis: « Quam beatæ, inquit, matres quæ genuerunt! Quam beata genua quæ sustentaverunt! quam felices mammæ quas suxerunt! » Qui aderant memores cujusdam monachi, de cujus dubitabant salute, sciscitantur, si visus fuisset cum aliis. Negavit dicens: « Imo est in tormentis. » Itidem inquirentes, si ejus miseriæ aliquis imponeretur finis: « Pœnis, ait, atteretur gravissimis. » Qui denuo expressius perscrutantes, si vel quandoque aliquam consequeretur veniam; nihil aliud extorquere valuerunt, nisi quod multis cruciatibus afficeretur. De quo quia mentionem fecimus, qualiter vixerit vel obierit breviter intimare dignum judicamus.

121. Hic namque multis implicitus criminibus, insuper nullius sacri ordinis gradu perfunctus (quod dicto quoque mirum est) multorum annorum curriculo, sacerdotali usurpaverat fungi officio et hinc ad Dei virum veniens, habitum monachalem suscepit, nec tamen alicui, quod talia commisisset, detexerit. Sex itaque mensibus recursis ad extrema veniens, quod hæcenus celaverat, innotuit; benedictionem coronæ, quam necdum acceperat, cum viatico accepit, et obiit. Cujus exitum, immutata aeris serenitate, subito terribilia subsequuntur tonitrua, fulgura venerunt terrificæ, fit immensa pluvie inundatio, simul et horrendarum flammarum corrosio; tantaque fuit elementorum concussio, ac si totus aer rueret illico: nec tamen ab aliquibus visa vel audita est hæc commotio aeris, præter illos qui in nostris intererant habitaculis. Nobis vero sequenti die in capitulo de more coadunatis: « Quam intolerabilis, inquit vir Dei, peccatoribus apud inferos manet tribulatio? cum tanta unius miseri causa apud nos ingruerit elementorum perturbatio. Quanta nimirum istius fuerit infelicitas, tempestatis non tacuit immensitas. Revera siquidem hæc in nocte demones, miserum per fenestram extrahentes, conspexi, nec non inter eos acerrimum pro ipsius ani-

ma conflictum conspexi; sed quis altercationis finis A
exstiterit, penitus ignoravi. Talem exitum mise-
randus sustinuit, qui cum reliquis beatificatus vi-
deri non meruit.

122. Porro vir Domini, prælibata certificatus vi-
sione, ac debito exhilaratus gaudio, si quid aliud
jam loqui cogeret, mox ad hæc ejus refluebant
verba, nec quidquam vix fari poterat, nisi quæ vide-
rat et audierat. Unde quidam astantium, præ cor-
diali ipsius resolutionis dolore stimulati, in hæc
verba prorumpunt: Hæc relatio nobis non cedit
in prosperum. Nam nostrum jam abhorrens consor-
tium, ad illorum quos vidit nihilominus anhelat col-
legium. Tandem discipulos unanimiter ad se ve-
nire mandavit, quos secundum singularem districtio-
nem ordinum, prout potuit, identidem instruxit. Sa-
cerdotes cæterosque Dei ministros admonuit, ut sic
altari deservirent, quatenus ipsimet hostia viva fie-
rent. Adolescentulos, quos susceperat, quosque pa-
terna pietate educaverat, hortatus est, ut virginita-
tem suam, quasi thesaurum irrecuperabilem, custo-
dirent, et ut inviolata conservaretur sese sagaciter
accingerent. Ad extremum illiteratos commonet, ut
quasi pelles et cilicia tabernaculi Domini, purpuram,
byssum, hyacinthum a pluviosis procellis protege-
rent; divinumque, quod administrare nequibant of-
ficiam, in exterioribus subserviando, suum redde-
rent.

123. Hinc per ordinem, dato cum lacrymis pacis
osculo: Ipse, inquit, pastorem vobis amodo pro-
videat idoneum, qui cunctorum benignissimus con-
solator est dolentium. Torquebantur viscera, et
quasi a suis membris detraherentur, cum dolore
pugnabant; in eoque cunctis admirabilior erat, quod
magna (cruciatum) vinceret charitate (99). Inter ho-
stium manus, inter diræ mortis acerbitatem, et ca-
ptivitatis duram necessitatem, nihil crudelius est
quam a filiis separari. Nos, nostram viam doleba-
mus, et invidere potius ejus gloriæ videbamur: hic
clausis oculis, quasi jam humana despiciens, usque
ad expirationem animæ eos non aperiebat. Quid agis
pagina? Cur ad ejus mortem venire formidas? Jam-
dudum compilatores hæc scribentes corrodimur, at-
que jamdudum prolixior liber cuditur, dum ad ul-
tima pervenire timemus, quasi tacentibus nobis et
in illius laudibus occupatis, differri possit occubi-
tus. Huc usque prosperis navigavimus ventis, et
erispantia maris æquora labens carina sulcavit. Nunc
in scopulos incurrit oratio, et tumescentibus fluctuum
montibus præsens innumerorum intentatur naufr-
gium; ita ut cogamur dicere: *Præceptor, salva nos;
perimus (Matth. III);* et illud: *Exsurge, ut quid
dormitas, Domine (Psal. xxxiv).* Quis enim possit
siccis oculis Bernardum narrare morientem?

124. Non multi fluxerant dies, et ecce servum

(99) Mss. *In eo cunctis admirabilior, quod magnam
vinceret charitatem:* quæ verba, nullum rectum sen-
sam facientia, per conjecturam explicuimus.

(100) In aliquibus mss. *bacapulo.*

fidelem bonus dominus requirebat. Accelerabat
transitum, qui vocabat ad gloriam; et fessus a labo-
ribus invitatur ad præmia. Superveniente itaque
beatæ ac innumeris peroptatæ suspiriis remuneratio-
nis hora, quibus ille agricola, fructum pii laboris a
munifico patrefamilias percepturus, ab istis præsen-
tis vitæ laqueis ad æterna deberet conscendere re-
gna; membra, felici annositate contracta et incre-
dibili parcimonia penitus emortua, quia charius pau-
per Christi non habuit, hæreditario jure Tironensi
Ecclesiæ credidit, cœlitus sibi creditum, cœlo spi-
ritum reddidit; talique sine sui cursum incolatus
complevit.

*O felix cursus, cujus bravium paradusus!
O felix finis, sequitur quem vita perennis!
Vita beatorum testis mercesque laborum.*

O quam bonum certamen certasti, quam felicem cur-
sum complesti, quam inconcussam fidem servasti,
pie confessor Christi!

*Tot rutilans titulis abiisti, non obiisti,
Semper vernantis patriæ conjuncte colonis,
Perpetis ac hæres regni Christianique cohæres:
Quem Sion, urbs pacis, placidissima, plena quietis,
Jam fovet et nutrit, nec non sua gaudia pandit.*

O quam fidelis, cui proprios labores sudoresque cre-
didisti, quos cum tanta usura jam recepisti; a quo
illud desiderabile, illud insigne, illud incomparabile:
Euge, audire meruisti. Tibi siquidem, gratissima
ipsius voce pietatis, hac in die dictum est: *Euge
serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini
tui (Matth. xxv).*

O jam sidereis felix sociate choræis,

Tuæ jucundæ navigationis cursus jam supernæ Hie-
rusalem sinibus applicuit: cujus navis anchora, fau-
sto directa gubernatore, spe remissionis, æternitatis
portus apprehendens,

*Jam maris evasit fluctus, mortisque catenas,
Portus speratam jamque tenet patriam.*

125. Exinde pastor exstinctus, indumentis sacris,
prout ipsius exigebat excellentia, accurate exorna-
tus, atque capulo (100) decentissime palliato super-
positus, sacerdotalibus humeris in ecclesiam, quam
ipse fundaverat, est translatus. In qua, priusquam
sepulturæ traderetur, superfuit tribus diebus toti-
demque noctibus. Cujus obitum quidam ex discipu-
lis, juxta Rhodanum fluvium, in Belioacensi (101)
commorantes territorio, eadem die subsequenti co-
gnoverunt indicio. Nam de illius barba, dum adhuc
viveret, pro reliquiis detulerant; quam in pixide
reverenter positam, pro ægrotantium nonnunquam
salute lavabant; ex cujus (lotionis) perceptione in-
columes remeabant. Illa vero hora, qua Dei ser-
vus ab hac vita decessit, ex præfata pixide tanta
mirifici odoris prodiit fragrantia, ac si diversorum
aromatum cum ipsa congesta fuissent genera. Qua

(101) De Belioacensi ditione supra cap. 11, not.
90 egimus, et hoc monasterium appellari diximus
Jugum-Dei. De quo etiam agunt Sanmarthani.

fratres illecti dulcedine, rei veritatem uti se habebat animadverterunt, nobisque tanto lumine orbatis fraterna compassione doluerunt. Eadem etiam hora exsequias triumphales ejus vidit in Gallia quidam monachus fieri, consistens in Britannia.

126. Celerrimis interim alis circumquaque fama volitante, ut compertum est, ex hoc mundo migrasse consolatorem hujus patriæ; circumadjacentium civitatum quam maxime condolentes catervatim affluerunt sacerdotes et clerici, abbates et monachi, consules et proceres, et ex omni latere territorii innumera multitudo populi, interesse summopere satagentes memorandis ejus exsequiis (quas), triumphum credebant potius esse, quam funeris. Quem monachorum in eremo latitantem sua cellula tenuit? Quam matronarum cubiculorum secreta texerunt? B Sacrilgium putabat, qui non tali viro ultimum reddidisset officium. Nulla quempiam occurrere mora detinuit; non reipublicæ occupatio, non sexus fragilitas, non muliebris pudor, non domestica necessitas; non postremo ullius, quamlibet altissimæ, dignitas administrationis quemquam retinere potuit, quin omnes illuc certatim properarent quo doloribus dolores adderent, suspiria suspiriis infligerent, lamenta lamentis extorquerent, lacrymas lacrymis cumularent. Festinabant etenim non ad aliquod ridiculosum cum cachinno spectaculum (102).

CAPUT XIV.

Analectæ de variis in Vita gestis.

127. Si quis audire cupit quam intoleranter portabat, sibi aliquid melius quam cæteris in refectorio apponi, audiat quid sæpe fecit. Die quadam ingressus coquinam, vas parvulum cum aliis vidit ad ignem coquere; perquirensque cuius esset, novit suum esse, unde non minimum indignatus arripuit, aliisque infundens immiscuit. Post hæc, qui hoc injussus fecerat, fratrem vehementer increpavit. Item refectionis hora refectorium ingressus, ut pulsaret nolam ad discum accesserat; ibique cernens panem positum aliis candidiorem, clam festinato rapuit, eumque coram sene (103) quodam abscondens, illius sibi panem tulit. Frater quoque refectorarius (104), aquam in scypho ejus mittere oblitus, sæpe provolvit se ad pedes ejus, culpamque confitens, veniam cum lacrymis postulabat. Quem levans vir Dei mitissimus, benigne consolabatur, dicens: « Ne contristeris super hæc, fili: non enim ut putabas, hoc tua culpa; sed Dei voluntate, omnia disponente, factum est: qui quia novit me non

A indigere, superfluum duxit, ut mitteres, te suadere. Nemo etiam tam sollicitè gastrimargiæ laqueos seu jactantiæ curavit evadere: ne enim vanæ gloriæ telo feriretur, quæque sibi apposita prælibabat; neve gula blandiretur, prælibata citius a se rejiciebat.

128. De infirmis atque debilibus curam sollicitus gerebat, maxime vero animarum morbis succurrere invigilabat. Quod autem personarum acceptor minime fuerit, in sibi grata assiduaque pauperum conversatione clarebat: quorum familiaritati, sibi dulcissimæ, se totum indulgebat. Mores omnium, vitam et animos scrutator sedulus exquirere non negligebat: infirmitatum namque animarum magis quam corporum se medicum a Deo missum intelligebat. Illas igitur parvipendens dissimulabat; sed diligenter inquirens animarum languores, iis omnino mederi satagebat, quia de animarum salute super omnia gaudebat, non de prælationis culmine, ut plures; suas, nedum aliorum animas, parvipendentes. Quid plura? Lux hæc cœlestis, quam pro mundi illuminatione, ejus misertus, claritatis clemens Conditor accenderat, in hujus eremi obscuritate latere voluerat; sed omnipotens Deus, cujus consilium manens in æternum, immutat consilia hominum, quia aliter disposuerat, jam ejus radios longe lateque diffuderat, tantique luminis splendore orbem irradiabat.

129. Excitati igitur tam clarissimi viri opinione famosa, diversarum nationum innumerabiles populi properabant ad eum, tanquam ad lumen, sibi in candelabro sanctæ Ecclesiæ a Deo erectum. Quos admirabilis Dei famulus verbi divini gratia reficiens interiorius, vitæ hujus labilis vanitates et mundanas recordias declinare præmonebat, dicens, non sanæ mentis hominem esse, qui minima pro maximis, vilia pro pretiosis, transitoria pro sempiternis commutare dubitaret. Dicebat enim fugitivæ brevis vitæ gaudia evanescere, velut somnia; et extremam diem homini insidiari, tanquam hostem; quæ sonites et incredulos in barathrum demergeret, arsuos perpetuo cum diabolo et angelis ejus; sancto vero de hujus vitæ exsilio amitteret in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hæc itaque et consimilia viro Dei proloquente, jam tot illi adhæserant, mundi vanitate relicta, ut de eis bene commutatis non immerito dici posset: *Hæc est mutatio dexteræ Excelsi (Isa. LVIII)*. Quid mirum? Ipse namque, juxta quod in Isaia legitur, erat quasi hortus irriguus, et quasi fons aquarum, cujus non deficiunt aquæ. Et ædifi-

(102) Souchetus hic inseruit aliquem sermonem, in quo comparatur cum patriarchis, apostolis et martyribus. Deest hic sermo in utroque nostro ecgrapho, in quo tamen ante num. 128 invenitur hic titulus scriptus: *Sermo*. Deest etiam in aliis mss. apud Souchetum, qui ex codice Papiriano supplevit, apud quem legi potest. Videtur autem fuisse exordium, cui consequenter subnectebantur sequentia de Bernardi virtutibus *Analecta*.

(103) Id est eo loco quo senex sessurus erat:

habent enim in monasteriis suum singulæ locum secundum ætatem professionis.

(104) Idem plenius attingitur n. 95 unde et ex aliis similiter sequentibus ac supra factis magis confirmamur ad credendum, non historiæ supplementum contineri hoc capite, sed partem sermonis encomiastici: cujus nihilominus finis quam initium, utpote ad historiam nihilo plus faciens, in iisdem mss. desit.

cabantur in eo deserta sæculorum, et fundamenta generationis et generationis suscitabat. Jure ergo vocatur ædificator sepium avertens semitas in quietem. Habitabat igitur in eremo jam quasi quidam magnus cœlestis exercitus, excubando, dum veniat rex eorum cum hymnis et laudibus.

150. Dicat qui potest, si unquam aut legit aut audivit, in cujusquam hominis pectore tam inauditam charitatis latitudinem abundasse: ego enim non satis admirari sufficio, nedum possem promere verbo. Neminem namque ad se venientem repellebat, nullum secum cohabitare volentem rejiciebat; non cæcum, non claudum, non loripedem, non gibbosum, non mancum; sed omnes pariter sinu misericordiæ dilatato colligebat; viros cum mulieribus, lactentes suos in humeris gestantibus, suscipere non dubitabat; nullus debilis, aut contemptibilis, nullus pauperrimus abiit repulsus. Quod pupilli et orphani audientes, victum sibi mendicando quæritantes, vel aliena pecora per rura pascentes, cohortabantur sese mutuo, dicentes: « Eamus et nos ad portum qui recipit omnes. » Cumque sedens eorum medius (non pudeat me, fratres, dicere nec vos audire, quod illum clementissimum Dei virum non puduit facere: nihil enim pudendum duxit præter peccatum), dicamus igitur: Cum sederet eorum medius, et videret istos loripedes, illos claudos vel semihomines, sive cæcos aut strumosos, seu mancos vel distortos, tacite secum recogitans, in animo dicebat: Hi fortasse sunt illa vilia, quibus Dominus confringit fortia, et talium dicitur fore regnum cœlorum. Infirma enim mundi elegit Deus, ut fortia quæque confundat.

151. Consolans autem eos hortabatur, vitæ brevis incommoda æquanimitè ad modicum tolerare, dicens: « Filioli mei, sustinete parumper non deficientes, et confortamini sperantes in Domino, qui nunquam derelinquit sperantes in se. Dominus enim solvit compeditos; Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos; Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat; suscitatur de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat: Dominus solus est refugium pauperum, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Timete, charissimi, Dominum: nihil enim deest timentibus eum; et scitote quia melius est modicum justo super divitias peccatorum multas, qui thesaurizant et ignorant eum congregant eas. Psallite ergo in cordibus vestris Domino, dicentes: Domine, ante te est omne desiderium nostrum, et gemitus noster a te non est absconditus. Exaudi preces nostras, et edue nos de lacu miseriæ et de luto faciis. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis vestris, tristitiaque vestra vertetur in gaudium, et satiabimini cum apparuerit gloria ejus. »

152. Tali pane tuos pascibat, O Christe, pupillos iste tuus fidelis servus et prudens, quem constitueras super familiam tuam, ut daret illis in tempore

A tritici mensuram. Spirituali itaque cibo paupertatis inopiam sæpe temperabat, quæ vehementer, ut supra dictum est, eos nonnunquam opprimebat. Sæpius namque nuntiabatur et panem deesse, infantesque suos victu carere, nec non adventantium turbas adesse, quas venientes de longe oportebat jejunas non dimittere. Quid igitur? Putasne, qui legis, fidelissimum Dei famulum, cui panis deerat, et populus pascendus aderat, putas vel ad modicum quasi anxium dubitasse quid ageret? Non dubitavit; non hæsitavit: fides namque ejus mira de Dei largitate præsumere assueverat. Promittebat ergo securus, quod non habebat; quia de Omnipotentis bonitate confisus, se habiturum vere credebat. Si enim aliquando corde sollicitus pro turbis affluentibus Dominum rogaverit illud, quod apostoli cum turbæ properarent ad Dominum, non habentes unde pascerent, rogasse referuntur, dicentes: Domine, dimitte turbas, ut eant in castella et villas emere sibi escas, quia hic in deserto loco sumus, quibus ait Dominus: Vos date illis manducare (*Matth. xiv*); si, inquam, aliquando multitudini diversorum undique affluentium non dissimiliter compatiens, Dominum rogaverit corde contrito, dicens: Domine, dimitte eos, ut eant ad ditiora loca, ubi habere possint necessaria, quia hic in deserto et arido loco sumus: continuo intellexit Dominum sibi divinitus inspirando suggerentem, quod ait apostolis: Tu da illis manducare.

C 153. Fiducialiter igitur invitabat omnes ad prandium, qui cœli terræque Conditorem habebat dispensatorem. O ter felix anima, templum Dei Patris, sedes Sapientiæ, requies Spiritus sancti, mansio sanctissimæ Trinitatis! Credere fas est, quia divina gratia, quæ te inhabitabat, ea quæ factura per te erat, antequam fierent tibi revelabat. Qua enim mente, qui panem non haberes, adventantes toties ad prandium invitares, nisi cito ad futurum, Domino procurante, oculis spiritualibus considerares. Igitur qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum; putas daturus non esset militi suo stipendium, suisque commilitonibus? Dabat equidem, et ita affluenter, ut mirarentur omnes, maxime autem increduli et infideles. Contingebat namque persæpe fieri, quod semel factum est temporibus Elisei. Clausa ut legitur in libro Regum obsidione Samaria tenebatur; sed gravius fame afflicta periclitabatur. Condolens ergo rex civibus inopia deficientibus, venit ad Eliseum; qui non ignorans causam adventus ejus, mox ait illi: Audi verbum Domini: *Cras, inquit, eodem tempore in porta Samariæ, statere uno modius simila, et duo modii hordei statere uno* (*IV Reg. vii*). Cui unus de duobus, super cujus manum rex incumbēbat, incredulus verbo ejus respondit: *Si Dominus etiam cataractas in cælo faceret, nunquid hoc esse posset, quod tu loqueris? Videbis, inquit homo Dei, oculis tuis, et non inde comedes.* Haud aliter nonnulli, agitati curiositate videndi, accedebant ad virum Dei, redar-

guentes eum quasi consulendo cur tot ac tales susciperet, qui unde pasceret, minime haberet : cum eis fideli ac constantissima voce responderet, Dominum, non se, illos procuratorem habere. Qui enim, aiebat, bestias terræ cœlique volatilia pascit, putatis hominum, ad imaginem et similitudinem suam formatorum, oblivisci possit? Illi autem, tanquam qui modicæ essent fidei, desperabant hoc posse fieri, quod promittebat homo Dei, etiamsi faceret Dominus cataractas in cœlo.

154. Ne indignemini, fratres charissimi, de ejus humilitate ac delectatione in paupertate toties replicanti. Credite mihi, multa sunt ac præclara, quæ virtute divina operatus est miracula : quæ quamvis curiosius studuit tegere, quam flagitiosus facinora sua abscondere, non omnia tamen potuit, quia divina bonitas plurima posteris profutura celari noluit. Sed ego, fratres charissimi, quidquid sentiant alii, amplius admiror hujus gloriosissimi viri humilem inter pauperes Christi conversationem, quam sibi divinitus datam virtutem, quantumlibet miraculis coruscantem. Hæc namque de culmine angelicæ vitæ multos præcipitavit; illa vero humiles quosque ad altiora sublimavit. Noverat hoc homo Dei : ideo illam diligebat, atque colebat; hanc autem, in quantum sibi licebat, exercere fugiebat et declinabat. Sed quid non extorqueret a visceribus charitatis ejus, infirmorum atque dolentium compassio?

155. Ut igitur, sicut decet, de spiritualibus prius morbis loquamur; quis superbus aut elatus accessit ad eum, et non statim rediit demissus et humiliatus? Quis adulter aut fornicarius? quis avarus aut cupidus? quis invidus aut malignus, eo audito non continuo convertit se et commutavit? Raptores enim rapere desierunt, crudeles crudelitatem suam deposuerunt, tyranni a tyrannide cessaverunt, scelerati sua scelera omiserunt; divites divitias suas parvipendentes, pondus sibi fore non subsidium cognoverunt; potentes sublimitatis culmen, non securitatem sibi esse, sed præcipitium intellexerunt; mundi amatores sese vanitate deservivisse compererunt. Quid plura? Cæcorum oculos, mundanæ fæcis pulvere plenos, ut verum solem cernere possent, aperiebat; aures, quas Dominus in genere humano clausas conqueritur, cœlesti carmine reserabat; claudorum gressus in viam pacis et justitiæ dirigebat. Si quis haustu pestifero serpentinx suggestionis venenum susceperat, oraculi divini antidoto curabat; ægrotos in fide, spe et charitate, ut spiritualis medicus, sanabat. Quis est qui fari possit, quot vexatos a dæmonibus potenti virtute liberabat? quot ab antiqui serpentis faucibus extrahebat, Deoque fidelis servus restituebat? Mortuos denique, non biduanos tantum aut triduanos, verum etiam quadriduanos ad vitam revocabat. Nam quos lethali cogitationum delectatione perniciose defunctos, adhuc tamen sub pectoris domicilio clausos; aut quos pestiferi operis perpetrations mortifera elat-

tos, seu quos miserrima peccandi consuetudine ligatos, vel opinione fetenti ceu terra obrutos inveniebat, ad suscitandos omnes de hujuscemodi mortuorum sepultura, cœlestis gratiæ virtus divina ei non deerat.

156. Hæc igitur sunt, quæ per eum Conditor omnipotens divina operabatur miracula, jure tanto magis admiranda quanto plus salubria. Hæc namque sunt, quæ animam cum corpore a morte liberant perpetua, atque vita vivificant æterna. Hæc igitur illa salutifera mundo potestas, quam apostolis et apostolicis viris Salvatorem sermo evangelicus tradidisse testatur. Hanc docuit, hanc exhiberi mundo languido præcepit, dicens discipulis suis : *Ite, infirmos curate, leprosos mundate, cæcos illuminate, mortuos suscite, dæmones ejcicite.* Igitur si de Domino recte sentimus, plane intelligimus, eum maluisse discipulos suos ista in animabus exercere quam in corporibus. Nam ut alias Evangelium indicat, illis quadam die cum gaudio, quia dæmonia ipsis subjicerentur, redeuntibus ad ipsum videns illos cœnodoxiæ elatione dejectos, quasi indignatus dixit ad illos : *Videbam Satanam quasi fulgur cadentem de cœlo* (Luc. x). Illis quoque cui de morborum curatione, et de dæmonum expulsionem extolluntur, dicturus est in fine : *Nescio vos* (Luc. xiii).

157. Cavebat igitur hic beatissimus Dei cultor placere homini, ne displiceret peccatori; taliumque miraculorum gratiam, quam sibi cum reprobis communem intelligebat, exercere parvipendebat; imo, ut pluribus noxiam, sicut dictum est, declinabat, nisi omnino miseranda vexatorum atque dolentium cogeret ac compelleret compassio. Non enim erat de illis, qui nituntur incedere in magnis et in mirabilibus super se. Quid immeramur? Jam tandem pandamus quæ abscondit; revelemus quæ celari voluit; quia sapientia abscondita et thesaurus invisus, quæ utilitas in utroque? Dicamus ergo: Quis caput vel membrum aliud doluit, et non continuo ad sacræ manus ejus tactum, levamen sensit? O quam plures hoc per semetipsos probasse testantes audivi! Quis perturbatus diabolicis immissionibus, confugiens ad ipsum, confitensque quibus tentationum perurgeretur stimulis, remedium adeptus non statim conquievit?

158. Frater quidam (cujus, quia adhuc superest, nomen supprimo) infidelitatis immissionibus per angelos malos exagitatus, ad virum Dei perturbatus confugit, animique intolerabilem confessus laborem, sanctissimis ejus precibus sibi subveniri expostulabat. Cujus anxietati vexationi compatiens misericordissimus Dei servus : *Æquo, inquit, esto animo, fili : non enim hæc, ut metuis, tentatio tibi ad perniciem sed ad probationem, Domino permittente, contigit. Solet namque Conditor piissimus suos milites probare tentationibus. Sta igitur in certamine ut athleta strenuus, de Dei juvamine indubius; quia non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.* Cui

cum frater, supra vires suas, ut sibi videbatur, tentatum se cum lacrymis contestaretur, ait ad eum vir beatissimus: « Si igitur ista vis carere molestia, vade, confidens quia mittet tibi Dominus auxilium de sancto. » Ex illa ergo hora (ut ore proprio mihi frater referre solebat) ab impugnatione illa ita quievit, ac si minime unquam tentatus fuisset.

139. Contigit quoque tempore quodam eum cum fratribus suis per vicum iter habere; cuius in medio cum mulieri cultu ornatae composito obviant; notavit Dei famulus ut pastor de ovibus sollicitus, quosdam incautius in eam oculos injecisse. Cum pertransissent: « Pulchra, inquit ad eos, mulier illa foret, cui obviamus, nisi lusca esset. » Qui ignorantibus cur hoc proposuisset, responderunt ei, non eam esse luscam; sed duobus oculis clare intuentem vidisse. Quibus ipse: « Credite, inquit, mihi, fratres charissimi, quia non multum curare studui, an unum, vel duos haberet oculos. » Quo illi audito, tandem se astutissima Dei viri calliditate circumventos intelligentes, erubuerunt.

140. Si quis iterum audire desiderat quam perite mentes probabat humanas, et probando corrigebat, sequentia audiat. Dum mundanos fugiens strepitus, in illa resideret insula, quæ mari circumdata, nulli se terræ contigua, prout dudum votis ingentibus captaverat, orationi atque lectioni vacans libere, totus cœlesti in contemplatione theoriis divinis indefessus animum satiabat; discipulos tamen, corporale sibi subsidium manuum laboribus procurantes, habebat: ad quos laborantes, post orationem, contemplationem et lectionis meditationem, visendos exhibat. Horum unus spiritu mitis; alter vero impatiens erat: qui non simul sed divisim operabantur. Arte ergo tali vir sapiens eorum spiritus probando examinabat. Ad primum veniens, Benedicite, dicebat. Deinde quasi laborare volens, de fratris manibus ferramentum tollebat; eumque interdum quiescere præcipiebat. Cumque fodiens glebas huc illucque projiceret, nec quo loco vel ordine ponere deberet observare curaret; interrogabat fratrem, si bene ageret: qui, quia sibi valde placebat, quidquid vir sanctus agebat, illum peroptime facere respondebat. Deinde ad alium vadens cum itidem faceret, ille impatiens, cum glebas negligentius projiceret, docere illum satagebat, quomodo eas ponere deberet.

141. Videns itaque vir beatissimus, se non posse pro velle fratris illius quidquam facere, recedens ab

A eo ad alium revertebatur, docens illum aliquid de Scripturis inter opera laboris. Quod videns alter invidabat, illumque sibi præferre ingemiscebat. Qui tandem ad venerabilem Dei virum accedens, conquerebatur cum lacrymis, cur se contemneret, aliumque sibi præponeret; illum consolans, illum docens, illum verbis divinis instruens, illum amplius, se vero minus diligens. Cui vir prudens increpando respondit, dicens: « Ad te autem, frater, cur quæreris me non ire, cui displicet totum quod possum facere. Tua namque monstrat impatientia, me tibi potius nocere quam juvare; illius vero mansuetudo, cui bonum est quod facere scio, me sibi non nocere testatur, sed subvenire. Non immerito ergo te desero, cui noceo; et vado ad illum, quem me, ut gratulans ipse testatur, juvare credo. » Ad hæc periti medicamina medici frater compunctus, ad ejus pedes provolutus, rogavit veniam, culpam confessus; quam non difficile consecutus, deinceps est emendatus. Ecce quam callide pastor eximius oves errantes seu perditas de luporum faucibus eripere non ignorabat.

142. Lectioni etiam hæc inseramus, quod tacendum minime duximus. Servus in obsequio viri Dei fratrumque quidam famulabatur, qui ut comederet, sicut ab hujusmodi sæpe solet fieri, victualia furabatur. Quo fratres comperto, victum sub sera, ponebant; sed cum sera non valeret famuli manus rapaces arcere, Patri sanctissimo a fratribus indicatum est. Quibus valde vir Dei iratus ait: « Quid est, non fratres, sed fratricidæ, quid egistis? Cur eum, quem vos ut vosmetipsos diligere oportuit, in hujus ruinæ foveam homicidæ immisericordes impulistis? Vos, inquam, vos hoc fecistis: vos fratrem esurientem ad furtum coegistis, qui panem ne sumeret sub sera inclusistis, cui Christus panis vitæ nunquam se denegavit. Vos nocentes atque rei, hujus noxæ culpa tenemini, nisi cito resipiscamini. » Quo fratres audito, paventes atque territi, solo prostrati, veniam postulantes, quid agere deberent, virum sanctissimum obsecrantes interrogabant. Qui, pro ipsis primum precibus ad Dominum fuis: « He, inquit, serisque omnibus remotis, fratrum sibi victum sumere licenter permittite; quantum voluerit ut sumat persuadete: hoc vestri illiusque mali; charitate subveniente, solum video remedium. » O sapientia non humana, sed divina; non terrestris, sed cœlestis; non ab homine, sed a Deo; non de mundo sed de cœlo (105).

(105) Sequebatur Oratio ad B. Bernardum, instar rhythmici composita, aut instar sequentiæ, quæ sole-

bat in sacris recitari: quæ cum sit apud Souchetum excusa, brevitatis causa hic omittitur